

Kampen om Limfjorden - Livsformer, miljøværdier og reguleringsformer

Hansen, Kirsten Monrad; Hansen, Helle Kamal

Publication date:
1996

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link back to DTU Orbit](#)

Citation (APA):
Hansen, K. M., & Hansen, H. K. (1996). *Kampen om Limfjorden - Livsformer, miljøværdier og reguleringsformer*. Danmarks Fiskeriundersøgelser. DFU-rapport No. 7-96

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kampen om Limfjorden

Livsformer, miljøværdier og reguleringsformer

af

Kirsten Monrad Hansen
Institut for Arkæologi og Etnologi
Københavns Universitet

Danmarks Fiskeriundersøgelser
Afd. for Havfiskeri
Charlottenlund Slot
2920 Charlottenlund

DFU-rapport nr. 7-96

DFU-rapport udgives af Danmarks Fiskeriundersøgelser og indeholder resultater fra en del af DFU's forskningsprojekter, studentspecialer, udredninger m.v. Resultaterne vil ofte være af foreløbig art, ligesom fremsatte synspunkter og konklusioner ikke nødvendigvis er institutionens.

Rapportserien findes komplet på institutionens biblioteker i Charlottenlund, Lyngby og Hirtshals, hvorfra de kan lånes:

Danmarks Fiskeriundersøgelser
Biblioteket
Charlottenlund Slot
DK-2920 Charlottenlund
Tlf.: 33 96 33 15

Danmarks Fiskeriundersøgelser
Biblioteket
Afd. for Fiskeindustriel Forskning
DTU, Bygning 221
2800 Lyngby
Tlf.: 45 25 25 84

Danmarks Fiskeriundersøgelser
Biblioteket
Nordsøcentret, Postboks 101
9850 Hirtshals
Tlf.: 98 94 26 01

DFU-rapport is published by the Danish Institute for Fisheries Research and contains results from a part of the research projects etc. The results will often be of an interim nature and the views and conclusions put forward are not necessarily those of the institute.

The reports are located at the institute's libraries in Charlottenlund, Lyngby and Hirtshals, from where they may be loaned.

Redaktion og distribution:
Allan Sommer, Charlottenlund, tlf.: 33 96 33 08

Tryk: DSR Tryk, Frederiksberg

Copyright DFU

Serien er trykt på miljørigtigt papir

ISSN 1395-8216

INDHOLDSFORTEGNELSE

A. INDLEDNING	3
---------------------	---

B. STATUS OVER LIMFJORDSFISKERIET SAMT RESUME AF RAPPORTEN

B.1. Kort oversigt over fiskeriet på Limfjorden idag	4
B.2. Status over fiskeriet i 1995	7
B.3. Livsformsanalyse	10
B.4. Fiskerilovgivning og dens konsekvenser	11
B.5. Konflikterne omkring brugen af Limfjorden	12
B.6. Fremtidige reguleringer	13

C. LIMFJORDSFISKERIET

C.1. Indledning	14
C.2. Muslingefiskeriet	17
C.2.1. Udnyttelse af dags- og ugekvoten	19
C.2.2. Investering	19
C.2.3. Prisen på muslinger	20
C.2.4. Afledte erhverv	21
C.2.5. Fremtiden	22
C.2.6. Lokalt perspektiv	24
C.2.7. Eksempler på muslingefiskere	25
C.3. Industrifiskeriet	28
C.4. Konsumfiskeriet	29
C.4.1. Erhvervsfiskere	29
C.4.2. Beskrivelse af bundgarnsfisker	32
C.4.3. Bierhvervsfiskerne og fritidsfiskerne	35
C.4.4. Beskrivelse af bierhvervsfisker	40
C.4.5. Beskrivelse af fritidsfisker	40
C.4.6. Beskrivelse af et havnemiljø	42
C.5. Limfjordsfiskeriets fremtid	43
C.6. Sportsfiskeri	44

D. LIVSFORMSANALYSE

D.1. Indledning	45
D.2. Lønarbejderlivsformen	46
D.3. Den karrierebundne livsform	47
D.4. Den selverhvervende/selvstændige livsform	48
D.5. Livsformscentrisme	50
D.6. Fritidsfiskeriet set fra et livsformsperspektiv	51

E. FISKERILOVGIVNINGEN OG DENS FØLGER PÅ LIMFJORDEN

E.1. Indledning	53
E.2. Trawlfiskeriet	56
E.3. Muslingefiskeriet	57
E.4. Fiskeri med faststående redskaber	58
E.5. Fiskernes syn på reguleringerne	60

F. LIMFJORDEN SOM INTERESSEOMRÅDE

F.1. Interessetyper	61
F.2. Interessernes betydning for økosystemet	64
F.3. Kampen om udnyttelsen af Limfjordens ressourcer	64
F.4. Limfjorden set fra de forskellige interesser	65
F.5. Konflikter	70
F.5.1. Erhvervsfiskerne	70
F.5.2. Konsumfiskere - muslingefiskere	71
F.5.3. Muslingefiskerne - miljøinteresserne	74
F.5.4. Fiskerne - biologerne/Landbrugs- & Fiskeriministeriet	75
F.5.5. Landbruget - fiskerne og miljøinteresserne	77
F.5.6. Amter - kommuner	79
F.5.7. Fiskere - lystsejlere	80
F.5.8. Fritidsfiskere - sportsfiskere	81
F.6. Alliancer	85
F.6.1. Sportsfiskere og turistinteresser	85
F.6.2. Sportsfiskere, miljøinteresser og erhvervsfiskere	86

G. FREMTIDIGE REGULERINGER

G.1. Indledning	88
G.2. Værdier	89
G.3. Eksisterende forslag til reguleringer	90
G.4. Skitse til et co-management projekt	95
G.4.1. Fem myter	97
G.4.2. Co-managementprojektets udgangspunkt	98
G.4.3. Brugernes opgave	100
G.4.4. Afsluttende kommentarer	103

NOTER	105
-------	-----

LITTERATURLISTE	113
-----------------	-----

A. INDLEDNING

Baggrunden for denne undersøgelse er først og fremmest konsumfiskeriets alvorlige problemer i Limfjorden. I takt med udtyndingen af fiskebestandene har diskussionen om det tiltagende muslingefiskeri taget fart. I hele denne debat er det ikke kun fiskerierhvervets problemer, der er sat på dagsordenen, men derimod hele den fremtidige brug af Limfjordens ressourcer, som forskellige interesser kæmper om at få indflydelse på.

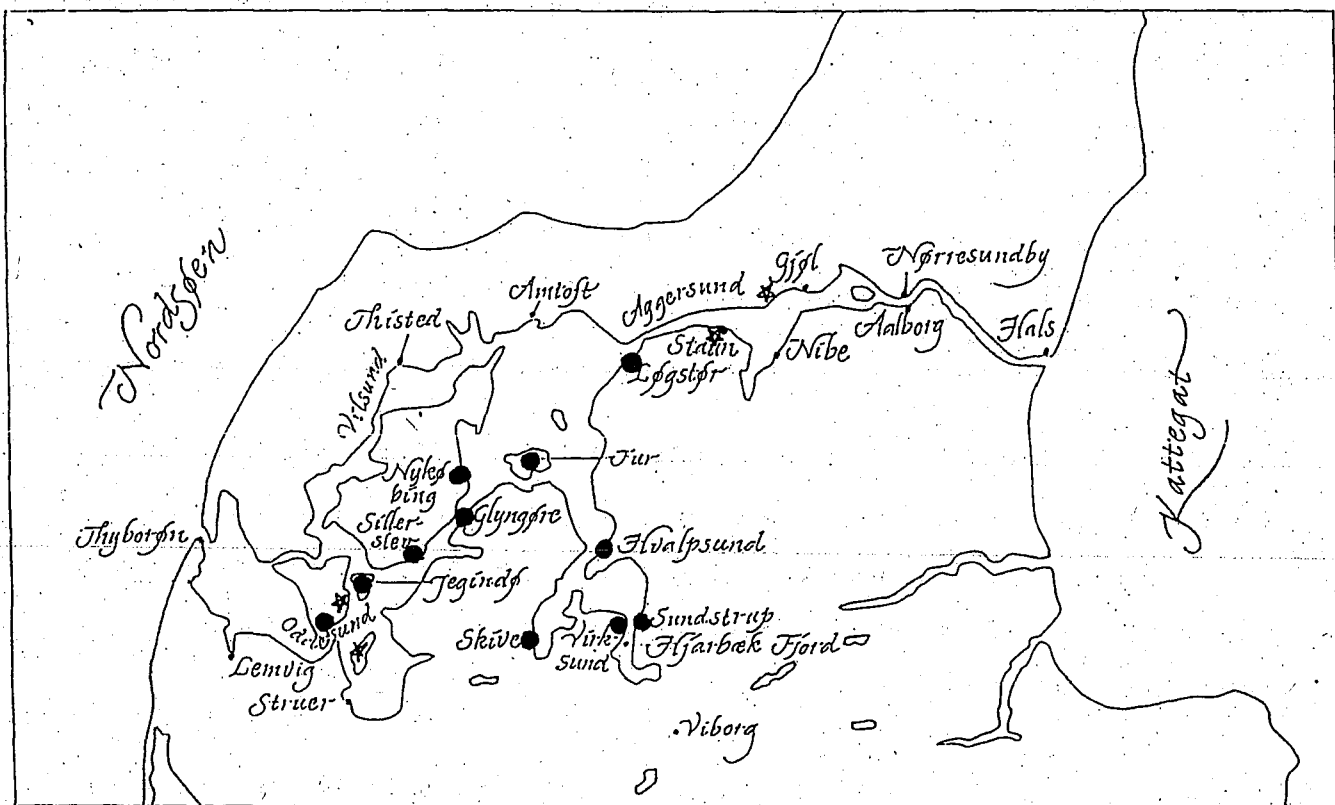
Hovedvægten i undersøgelsen er lagt på Limfjordens fiskere, da det er deres brug af fjorden, der umiddelbart påvirkes af både de svigtende fiskebestande og den fremtidige regulering indenfor fiskeriområdet.

Formålet med undersøgelsen er at give et billede af de mange forskellige måder Limfjorden og dens ressourcer udnyttes på samt deres baggrund i befolkningen og dens måder at anskue tilværelsen på. På denne baggrund analyseres nogle af konflikterne imellem brugerne, og der peges på nogle af de konsekvenser, forskellige reguleringstiltag har for lokalbefolkningen.

Endelig lægger undersøgelsen op til et co-managementprojekt for den fremtidige udnyttelse af Limfjorden og dens ressourcer.¹

B. STATUS OVER LIMFJORDSFISKERIET SAMT RESUME AF RAPPORTEN

B.1. Kort oversigt over fiskeriet på Limfjorden idag

Figur 1. Kort over Limfjorden.

Havne med hjemmehørende muslingebåde er markeret med - ●

Erhvervskonsumfiskere er markeret med - *

Muslingefiskeriet er det eneste økonomisk rentable fiskeri, der er tilbage på Limfjorden idag. Op gennem dette århundrede har muslingefiskeri været typisk drevet som en del af en årscyklus af mange konsumfiskere. Men siden 1970'erne har en stor del af disse konsumfiskerne rigget om til udelukkende at skrabe muslinger.

I 1995 har Landbrugs- & Fiskeriministeriet givet 51 licenser til muslingefiskeri på Limfjorden. Op imod halvdelen af bådene har to mand ombord de øvrige kun én, hvilket giver ca. 75 muslingefiskere ialt. I 1994 blev der landet knap 100.000 tons muslinger netto - en lille tilbagegang i forhold til de foregående år.² Omsætningen (i første led) har ligget på

omkring 40 mill. kroner, hvilket vil sige, at hver båd i gennemsnit har haft en omsætning på knap 800.000 kroner. Dette gennemsnit dækker dog over meget store variationer mht. indtjeningen pr. båd. Omsætningen de foregående år har ligget noget højere. Sammenlignet med andre danske fiskerier og i forhold til udgifterne er det en stor omsætning. Økonomisk er det således et attraktivt fiskeri.

I tilknytning til muslingefiskeriet er der arbejdspladser i industrien, for vognmænd og for enkelte bådbyggere og smede. Dette fiskeri beskæftiger omkring 400 personer.³

Muslingefiskerne udnytter den samme ressource, men der ikke tale om én driftsform. Fiskerne investerer og driver deres fiskeri meget forskelligt, og dette har betydning for den enkelte fiskers udnyttelse af muslingeressourcen. Muslingeflåden på fjorden er derfor meget differentieret.

Konsumfiskeriet på Limfjorden er i fortsat tilbagegang, og erhvervsfiskeriet er stort set forsvundet. Idag er der derfor kun ganske enkelte fiskere, der kan kaldes erhvervskonsumfiskere. Fangsterne er i de sidste år gået meget kraftigt tilbage, og samtidig er priserne på fisk stagneret. Det ser ikke ud til, at disse to forhold ændrer sig i den nærmeste fremtid.

I dag er der ingen fiskere, der tror på en fremtid for konsumfiskeriet som erhverv i Limfjorden. Fiskepriserne er faldet i takt med samfundets generelle produktivitetsudvikling, så selvom fiskene skulle vende tilbage, skal fiskerne fange så store mængder fisk, for at deres økonomi kan hænge sammen, at fjorden aldrig vil kunne bære et storstilet erhvervsfiskeri.

Konsumfiskeriet drives primært med faststående redskaber i form bundgarn, forskellige former for pæleruser, kasteruser, åleminer og i meget lille skala nedgarn. Før i tiden var åletrawling af stor betydning, ligesom ålestangning om vinteren fra isen var meget udbredt. Begge dele er praktisk taget ophørt nu pga. den svigtende ålebestand. En ung fisker fra Amtoft købte i 1993 en fjordkutter fra Glyngøre og forsøgte at drive trawlfiskeri på fjorden, men måtte opgive og gik på havet i stedet for. Han fisker dog stadig i korte perioder på fjorden.⁴

Udover fuldtidsfiskere drives der konsumfiskeri af bierhvervsfiskere og fritidsfiskere langs hele fjorden.⁵ Antallet af disse er ligeledes gået tilbage i takt med tilbagegangen af konsumfisk.⁶ Om dette fiskeri er rentabelt set udfra et økonomisk synspunkt er svært at sige. For nogle kan fiskeriet akkurat betale redskaberne, og "tiden koster jo ingenting", som flere af dem siger. Andre forsøger at holde fiskeriet igang, selvom der sjældent er fisk at tage med hjem, for hvis man ikke fisker kontinuerligt, mister man "fornemmelsen for fiskeriet" og "grejet rusten sammen", som en af erhvervsfiskerne udtrykte det.

Mange har en veneration overfor fiskeriet som i sig selv giver incitament til at fortsætte. Der kan være tale om at fortsætte hvor ens far og bedstefar slap, eller det kan være ønsket om at give noget videre til den næste generation. Redskabsfiskeriet er derudover en måde hvorpå den nye generation oplæres i fiskeriet. Tidligt får drengene deres egne redskaber, så de kan forsøge sig med fiskeriet. Nogle af fiskerne fisker desuden fra kysten ved fx Nørre Vorupør, Lild Strand og Grønne Strand.

Enkelte muslingefiskere trawler desuden ål om sommeren, ligesom mange af dem har åleruser, pæleruser og enkelte bundgarn sat i ålesæsonen. Muslingefiskernes makkere driver ligeledes ålefiskeri ved siden af muslingefiskeriet. Enkelte fiskere, hvis primære indtægt stammer fra fiskeri på havet, driver ligeledes lidt konsumfiskeri en del af året i Limfjorden.

Konsumfiskeriet drives fortrinsvis efter kulsøer(stenbiderrogn), hornfisk, skrubber, ørred, ål, rødspætter, tunger, torsk, helt og pighvar alt efter hvor og hvornår i fjorden der fiskes.

Industrifiskeri med trawl efter brisling drives af enkelte kuttere sidst på efteråret. Det er kuttere, der er hjemmehørende på fjorden, men som ligger resten af året på havet og fisker. (I 1994 var det 3 hold, der trawlede med dobbelt slæb.)

Sportsfiskeri drives både i Limfjorden og i dens tilstødende vandløb. Det drives både af fastboende, folk der kommer kørende til og af turister. Der fiskes primært efter havørreder.

*Afsætning*⁷ af konsumfisk foregår dels til Jegindø Fiskeauktion, der er den eneste tilbageværende auktion på fjorden, dels til private opkøbere/fiskehandlere og dels som "stald-dørssalg".⁸

En del af industrifiskene afsættes direkte til foderfabrikker, en anden del anvendes til frisk minkfoder. De videreforarbejdes ikke.

Muslingerne afsættes til virksomheder i Danmark, Tyskland og Holland. Den største del af muslingerne fra Limfjorden gik i 1994 og første halvdel af 1995 til dybfrost og konserver. En mindre del til eksport som fersk konsum. Muslingerne fra dyrkningsforsøget i Skibsted Fjord blev i efteråret 1994 afsat til Hanstholm til fersk konsum.

Landingshavne har faktisk ingen relevans for Limfjordsfiskeriet mere, bortset fra Jegindø, hvor de enkelte erhvervsfiskere i den vestlige del af fjorden som nævnt hidtil har landet deres fisk.

Da muslingerne bliver transporteret i containere over land til fabrikkerne, er det i princippet underordnet, hvor fiskerne lander dem henne. Fiskerne er kun afhængige af, at der er en kaj, containere og en muslingeoptager på stedet. Muslingefiskerne lander derfor muslinger alt afhængig af i hvilke områder, fiskeriet foregår, og hvor langt der er fra fiskeområderne til hjemhavnen. (Det er hurtigere at køre i bil fra Virksund til Thisted, end at sejle fra Virksund til Visby Bredning.) Fx blev der i første halvdel af 1995 landet muslinger i Amtoft af en båd, der er hjemmehørende i Løgstør, og der blev landet i Thisted, selvom ingen af bådene er hjemmehørende der. Dette er samtidig grunden til, at landingstallene fra de enkelte havne varierer meget fra år til år.

B.2. Status over fiskeriet i 1995

Der er stor forskel på hvilke arter, og hvor mange fisk, man kan fange rundt i fjorden.⁹ I det smalle løb fra Hals til Aggersund er der i de senere år kommet flere fisk, hvorimod det modsatte er tilfældet i den centrale og vestlige del af fjorden.

Rødspætter, som der før i tiden blev drevet et stort fiskeri efter, er forsvundet fra hele fjorden (bortset fra lidt i Langerak). De forsvandt gradvist fra begyndelsen af 1980'erne. Først fra den centrale del af fjorden og senere længere vestpå. Yngel ses fx om foråret i Agerøområdet, men forsvinder i løbet af et par uger. Rødspætter findes i stor mængde uden for Thyborøn og indtil mole 72, men det er meget få, der går ind i Limfjorden.¹⁰

Skrubber er der ligeledes meget få af. Hanskrubberne forsvandt fx fra det dybe vand i Løgstør Bredning allerede i 1972. 4 år senere forsvandt hanskrubberne. Tre gange siden har der været taget tilløb til en forøgelse af antallet af skrubber, men de er forsvundet igen. Der er stadig skrubber ved Cheminova. Nogle år kan der tages skrubber i Nørskovvig på Venø.

I 1995 er der tegn på, at skrubberne så småt er ved at vende tilbage. Fiskerne fangede småskrubber, dvs. skrubber der ikke holdt mindstemålet, langt hen på sommeren, og Danmarks Fiskeriundersøgelses forsøgsfiskeri i august 1995 viste ligeledes en stigning i antallet af småskrubber i forhold til de foregående år. Sidst på året fangede muslingefiskerne skrubber, der overholdt mindstemålet, da de skrabede muslinger.

Tunger fanges der lidt af i forsommeren i Nissum Bredning, ved Kås og op i Sallingsund samt i Langerak.

Pighvar tages der kun meget få af. Fritidsfiskere ved Nibe har fanget enkelte i 1995.

Torsk er der lidt af i den østlige del af fjorden indtil Nibe. Småtorsk mellem 15 og 20 cm er fanget i sommeren 1995 helt ind i den centrale del af Limfjorden i Løgstør og Thisted Bredninger. Disse småtorsk sås også i 1994 ved fx Hvalpsund.

Ål er gradvist forsvundet over hele fjorden. Først i den østlige del, senere længere vestpå. I Nissum er antallet gået kraftigt tilbage fra ca. 1990. I den østlige del - indtil Aggersund, har mængden af ål været svagt stigende de sidste år. I 1994 var ålefangsterne (for fritids- og bierhvervsfiskere) i den centrale del af fjorden (Løgstør Bredning - rundt om Mors) bedre end de foregående år sandsynligvis pga. iltsvindet - "ålene gik på land", som fisker-

ne udtrykte det. For erhvervsfiskerne i den vestlige del af fjorden var 1994 derimod et katastrofeår. I 1995 har der til gengæld været meget få ål i ruserne, mens åletrawlerne har kunnet fange lidt flere sammenlignet med de forrige år. Det er dog ikke store mængder, der er tale om. (Erhvervsfiskeren i Vejlerne nord for Løgstør Bredning fangede i 1994 samme mængde ål, som han "hele tiden har gjort".)¹¹

Ålekvabber er gået stærkt tilbage over hele fjorden, men der var heller ingen ålekvabber i Skive Fjord i 1960'erne.

Ørreder er vidt udbredte og fanges i dele af fjorden.

Helt bliver fanget i Kilen ved Struer, i Lovns Bredning og i Hjarbæk Fjord.

Hornfisk fanges af bundgarnsfiskerne i Nissum Bredning om foråret og i Odby Bugt hen på forsommeren samt af talrige sportsfiskere fra broerne over fjorden i fiskens korte træk-sæson om foråret.

Stenbider (især hunnerne - kulsøer) fanges i Nissum Bredning om foråret i bundgarn.

Makrel har hidtil gået ind i fjorden med flere års mellemrum. I juli 1995 var der mange i Thyborøn Kanal¹², men ingen inde i fjorden.

Taskekrabber er der kommet flere af de sidste år i den vestlige del. "Fjordens skralde-mænd" kalder fiskerne dem. Der bliver forsøgt fiskeri med tejner efter dem i Nissum Bredning af en fisker fra Lemvig, men priserne er ikke tilstrækkeligt høje til, at der er tale om et reelt alternativ for erhvervsfiskerne.

Multer fanges der nogle af dels ved Cheminovas kølevandsudløb og dels ved Ålborg.

Sild er der i følge fiskerne og biologerne mange af. En erhvervsfisker fra Nibe, der nu har taget arbejde i land, fiskede efter dem i foråret 1995 og afsatte dem til Hanstholm til agn.¹³ Ingen andre fisker direkte efter dem, (bortset fra de 2 kuttere der havde sildelicens

i begyndelsen af 1995), men de bliver taget i bundgarn i det tidlige forår. Priserne på sild er for lave til at basere et egentligt erhvervsfiskeri på dem. Nogle fritidsfiskere sætter garn efter sild om foråret og efteråret.

Brisling er der ligeledes mange af. De fiskes om efteråret til industribrug.

Østers, rejer og hummer er der kommet flere af i de sidste år.

Udover disse fiskerimæssigt interessante arter er Limfjorden fuld af krabber og vandmænd, hvilket giver problemer for fiskerne, fordi eksempelvis kasteruserne meget hurtigt bliver fulde af krabberne, der kan spise de eventuelle fisk, der findes i ruserne. Antallet af krabber er steget de sidste år. Foruden disse er skarven - ifølge fiskerne - blevet et stadig større problem gennem de senere år, ligesom der igen er kommet en stor bestand af sæler.

B.3. Livsformsanalyse

Nogle af konflikterne omkring brugen af Limfjordens ressourcer kan siges at have deres baggrund i, at der blandt befolkningen findes principielt forskellige måder at anskue tilværelsen på. Det medfører at fiskeri opfattes og indgår på meget forskellige måder i menneskers dagligliv.

Det betyder bla., at fritidsfiskeri kan opfattes på principielt forskellige måder. For nogle er det en hobby, hvor det ofte er samværet omkring fiskeriet, der er det centrale. For andre er det en måde at supplere den daglige husholdning på, hvor det er vigtigt, der er en sammenhæng mellem udgifter og indtægter. Dette er modsætningen til fritidsfiskeri som hobby, hvor der gerne må være en udgift forbundet med det at fiske.

For andre igen er fritidsfiskeriet de sidste rester af det at drive en selvstændig virksomhed. For fjordboerne har fiskeriet ofte indgået som en del af en sammensat virksomhed. Nogle år har fiskeriet været godt, mens man i andre år har været nødt til at supplere med andre former for virksomhed.

Disse forskellige opfattelser og måder at opfatte den samme form for fiskeri på fører naturligt til konflikter blandt fiskerne på fjorden.

B.4. Fiskerilovgivningen og dens konsekvenser

Det er fiskerilovgivningen, der sætter rammerne for den fiskerimæssige udnyttelse af fjorden. Fra gammel tid var lovgivningen baseret på princippet om den frie fangstret. Dvs. alle borgere havde fri adgang til at fiske. Lovgivningen skulle derfor for det første sørge for at regulere forholdet mellem de, der udøvede fiskeri, og for det andet skulle den beskytte ressourcerne mod rovdrift.

Indførelsen af den såkaldte "fritidsfiskerlov" i 1978 var et afgørende brud med princippet om retten til frit fiskeri. Fra da af fik erhvervsfiskerne forsteret til fiskeri. Bruddet åbnede for en kamp mellem befolkningens livsformer om retten til at drive fiskeri. Det var begyndelsen til nogle af de konflikter, vi ser idag mellem erhvervs-, bierhvervs-, fritids- og sportsfiskere.

Med fiskeriloven i 1978 blev der juridisk sat skillelinjer mellem fiskerne. Nu er man enten erhvervs-, bierhvervs- eller fritidsfisker, hvor man før bare var "fisker". I perioder fiskede man fuldtids, mens man i andre drev deltidsfiskeri afhængig af hvor godt fjordens fiskeressourcer slog til.

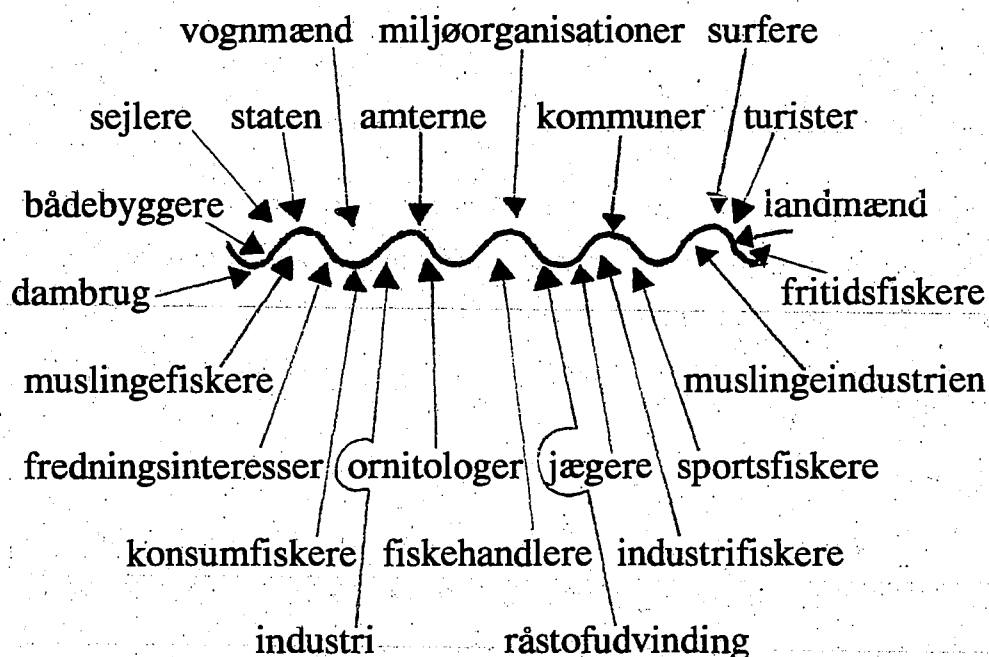
Princippet om, at lovgivningen skal beskytte ressourcerne mod overudnyttelse, giver mulighed for at andre end de rent fiskerimæssige interesser kan blande sig i debatten om udnyttelsen af Limfjordens ressourcer. Det klassiske eksempel er forbuddet mod brug af ålepulsvod, der blev indført i 1750 med henvisning til dets store skadevirkning på ressourcen. Fjordfiskerne måtte herefter ikke anvende ålepulsvoddet, mens heltidsfiskerne fra Agger og Harbøre fortsat måtte. (Højrup, 1989 p.323)

Som en følge af dette har fiskerne aldrig kunnet vide sig sikre på, om lovgivningen virkelig beskyttede fiskebestandene, eller om den snarere var et middel - et skalkeskjul - til at

fremme særinteresser. Dette er en del af forklaringen på fiskernes "traditionelle" mistro overfor fiskerireguleringerne og disses biologiske begrundelser.

B.5. Konflikterne omkring brugen af Limfjorden

Der er mange interesser, der blander sig i debatten om udnyttelsen af Limfjordens resourcer:

Figur 2. Figuren er et forsøg på at give et billede af nogle af de interesser, der er involveret i debatten idag.

Konflikterne udspringer af disse forskellige interessers opfattelse af, hvordan fjordens ressourcer bør udnyttes. Er målet en lokal erhvervsmæssig udnyttelse, en rekreativ udnyttelse, eller skal Limfjorden udlægges til et naturområde, der fremtræder upåvirket af menneskelig aktivitet er nogle af de synsvinkler, der ligger til grund for konflikterne.

Bagved dette mylder af forskellige interesser kan man tale om fire interesser af overordnet karakter: 1. *Limfjorden som kommerciel transportvej*, 2. *Limfjorden som recipient*, 3. *Lim-*

fjorden som fiskevand og 4. Limfjorden som fritidslandskab.

Disse overordnede interesser er for nogles vedkommende i konflikt med hinanden, mens de for andres vedkommende danner en alliance. Derudover er der konflikter indenfor de enkelte overordnede interesser.

B.6. Fremtidige reguleringer

Kampen om Limfjorden handler i dag om retten til at udnytte fjordens ressourcer i fremtiden. Alle de forskellige interesser står på spring for at give deres bud på hvilke former for udnyttelse, der skal fremmes og hvilke, der ikke skal. Et af problemerne er, at i nogle interesses øjne er andre interessers måde at udnytte fjorden på illegitim og forkert. Derfor er en væsentlig del af debatten i dag præget af (slet skjulte) forsøg på at holde andre interesser ude fra en fremtidig brug af fjorden.

Brugerne af Limfjorden har mange forskellige forslag til en fremtidig regulering af fiskeriet. Men istedet for at behandle forslagene enkeltvis, vil jeg foreslå, at man i stedet forsøger at angribe hele forvaltningsproblematikken på en alternativ måde.

Det kunne fx gøres ved, at få alle de involverede parter og interesser til at indgå i et fælles co-management projekt. Det kræver, at der på forhånd politisk fastsættes en ramme, hvori alle de forskellige interesser sikres en plads i den fremtidige brug af Limfjorden. Forsøg med co-management har været praktiseret i bla. Canada og i Norge.

Ved at indgå i et fælles forvaltningsprojekt sikres alle parter både indflydelse og ansvar. Det er dog helt afgørende, at alle ser en fordel i at indgå i et sådant samarbejde. Med andre ord er det nødvendigt, at alle parter yder noget, for til gengæld at få noget igen. I et sådant projekt har man derfor baggrunden for de forskellige interesser og konflikterne imellem dem for øje. Dette vil give planlæggerne en mulighed for at udarbejde en forvaltningsplan, der tager højde for brugernes forskellige betingelser, så man sikrer, at en fremtidig udnyttelse ikke fra starten lægger op til konflikter mellem brugerne.

C. LIMFJORDSFISKERIET

C.1. Indledning

Dette kapitel giver en bred beskrivelse af Limfjordens fiskeri idag og nogle af dets historiske forudsætninger eksemplificeret med beskrivelser af enkelte fiskere. Beskrivelsen af de forskellige typer af fiskeri og fiskere er tænkt som baggrund for en forståelse af nogle af de konflikter omkring brugen af fjordens ressourcer, der er aktuelle idag.

Limfjorden har været kendt som et af Danmarks fiskerigeste farvande. Alligevel har man ihvertfald siden 1500-årene været bekymret for overfiskning af fjordens ressourcer. (Se fx Rasmussen 1968 og Wohlfahrt 1994.) Befolkningen langs fjorden har "altid" drevet fiskeri i større eller mindre målestok. Men det er først i løbet af de sidste 100 år, at der i større stil har været tale om et erhvervsfiskeri på fuld tid.¹⁴ Før blev fiskeriet fortrinsvis drevet som et supplement til landbrug, håndværk og daglejerarbejde eller som fast led i en blandingsøkonomi. En af de forhenværende bundgarnsfiskere fortæller, at da han var barn i 1930'erne brugte alle - karle, husmænd, arbejderbefolkningen m.fl. - fjorden. Den var en garanti for ikke at dø af sult.

En stor del af befolkningen langs Limfjorden har indtil idag drevet en form for husholdsfiskeri på fjorden, hvor man har suppleret husholdningen med fisk. At drive det, der nu kaldes fritidsfiskeri, har været en billig måde at få mad på.

Blandt erhvervsfiskerne har nogle udelukkende fisket på Limfjorden, mens andre har fisket en del af året på fjorden og en anden del på havet.¹⁵ Samtidig har en del af kystfiskerne fra Thy i ålesæsonen haft redskaber i fjorden, og traditionelt har mange landmænd ligeledes haft et bundgarn stående om efteråret for at fange ål. Derudover har mange fået deres lønindkomst til at strække længere ved at supplere med et måltid fisk fra fjorden, ligesom fisk i høj grad har indgået i bytterelationer befolkningen imellem.

Et typisk træk for fiskeriet igennem dette århundrede har været, at kiloprisen er faldet relativt i forhold til lønniveauet. Fx kostede en håndværkstime i 1950'erne det samme,

som fiskeren fik for 6 kilo sild, mens en håndværkstime idag koster det samme, som fiskeren får for 200 kilo sild, har Steffen Kristensen formand for Centralforeningen af Limfjordsfiskere udtalt til Det Fri Aktuelt d. 15/8-95. Ålepriserne er også faldet, dog ikke så meget som sildeprisen. I 1978 fik en af erhvervsfiskerne 65 kr kiloet for ål, i 1994 fik han højest 55 kr.

Et *andet typisk træk* har været, at antallet af fisk har svinget meget fra år til år. I de år, hvor der var få fisk, valgte nogle af fiskerne at gå på havet for at fiske der istedet, mens andre opgav erhvervsfiskeriet og tog arbejde i land. Når fisken vendte tilbage, vendte fiskerne fra både havet og landjorden tilbage til fjorden igen. Antallet af fjordfiskere har der-for altid varieret kraftigt.

Nogle eksempler: En mand begyndte at fiske fra Staun sidst i 1920'erne, men allerede i slutningen af 1930'erne gik fiskeriet dårligt. Det var dengang ålegræsset blev sygt og gradvist forsvandt. Da familien samtidig skulle have sit første barn, begyndte han at drive landbrug, gartneri og hønseri for at være sikker på, at familien kunne overleve. Fiskeri drev han lidt af ved siden af. Midt i 1950'erne kunne fiskeriet igen bære et fuldtidserhverv, og han blev fisker og fiskede indtil sin død i 1972.

Hans to brødre, der var ugifte og fiskede sammen, fik i 1930'erne bygget et såkaldt pen-
nalhus, en limfjordskutter, og begyndte at fiske en del af året uden for fjorden. Dette fiskeri kunne de to brødre dog kun lige akkurat leve af, og som de senere sagde til deres nevø, "det var godt, vi kun havde én skorsten". Deres fiskeri havde ikke kunnet brødføde to familier.

Et tredje eksempel er fra Dover Odde, hvor Svend, hvis far også var fisker, begyndte at trawle ål inde i fjorden i 1957. Han blev gift, men troede ikke at familien "kunne få føden" ved hans fiskeri, så istedet blev han bestyrer af en planteskole fra 1961 til 1967. Derefter begyndte han som bundgarnsfisker samtidig med, at han trawlede. Fiskeriet gik dårligere og dårligere, men da Svend fyldte 50 år i 1985, mente han dog alligevel, at det kunne holde til, han blev 60 år. Han behøvede ikke at investere mange penge mere kun købe lidt nye pæle. Men 1/11 1994 - ca. 1/2 år før han fyldte 60 - måtte han opgive fiske-

riet. Fangsten var blevet halveret hvert år i de senere år. "Ålene slog ikke længere til." Da han ikke kunne få understøttelse, fik han istedet arbejde hos en tømrer. Hans fagforening mente ikke, at han havde tjent nok i de sidste år. Når han fylder treds, kan han gå på efterløn.

Den ene af hans sønner ville gerne have fortsat fiskeriet, men fordi det var så sløjt, blev han istedet uddannet tømrer. Svend har stadig alle sine redskaber liggende til en værdi af ca. 1 mill. kr. Men i realiteten er de helt værdiløse. Svend kan nu kun fiske som fritidsfisker.¹⁶

De fiskere, der tidligere "gik i land", fiskede fortsat i disse perioder som det, vi nu kalder fritidsfiskere, således at de hele tiden holdt sig ajour med fjordens forhold. På denne måde gik den viden og erfaring fiskerne havde oparbejdet ikke tabt, men "overvintrede" til bedre tider. Samtidig var det forholdsvis let for dem at blive fuldtidsfiskere igen.

Et *tredje træk* ved fjordfiskeriet har været den stadige strukturudvikling indenfor fiskeriet, der bla. har medført en markant forøgelse af fiskeriindsatsen. Da nylonmaterialerne kom frem i 1950'erne medførte de en væsentlig mindre arbejdsindsats med vedligeholdelse. Redskaberne af bomuld skulle op på land og tørres og imprægneres med jævne mellemrum, ligesom de ofte skulle repareres. Nylonredskaberne derimod kunne stå i vandet hele tiden. Dette bevirkede, dels at fiskerne kunne bruge flere redskaber med den samme arbejdsindsats, og dels at det blev muligt for mange flere "ukyndige" at fiske.

For fiskerne har det været nødvendigt kontinuerligt at forbedre fangstredskaberne, men også at investere i større kuttere med større motorkraft m.v. for at kunne få en dagløn hjem ved fiskeriet. Fjordfiskeriet viste sig hurtigt ikke at kunne forrente de større investeringer, hvorfor fiskerne blev tvunget til at fiske udenfor fjorden i stadig længere perioder af året. For bundgarnsfiskerne, der ikke kunne effektivisere deres fiskeri ved at investere i større fartøjer og motorer, betød denne udvikling, at de istedet måtte investere i flere redskaber og dermed øge arbejdsindsatsen voldsomt, for at få økonomien til at hænge sammen.¹⁷ En anden strategi har været at minimere omkostningerne ved at sy redskaberne selv, reparere på gamle garn, selv skove pælene, slække på vedligeholdelsen

af fartøjerne m.m. og sætte privatforbruget ned, for at få pengene til at slå til.

I modsætning til de (mere eller mindre) stationære bundgarnsfiskere,¹⁸ har fjordens andre fiskere været (tvunget til at være) mobile. For det første har deres årscyklus indenfor fiskeriet været afhængig af, hvilke arter man kunne fiske på hvilke tidspunkter. Et typisk årsforløb har været, at man begyndte med sildene sidst på vinteren, rødspætter først på sommeren, ål om sommeren og muslinger om vinteren. En del af fjordens trawlere har dog ligget store dele af året på havet. Nogle er kommet ind på fjorden for at trawle ål om sommeren og industrifisk om efteråret. I isvintre gik fjordtrawlerne ligeledes på havet. (Ikke hjemmehørende fiskere har også drevet et sæsonfiskeri på fjorden efter eksempelvis rødspætter.)

Nogle fiskere har haft stående redskaber, men har desuden trawlet ål eller trukket "reb til garn" i perioder. Mange har trawlet med helt små åbne både.

I slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, da fiskeriet på fjorden endnu var godt, investerede en del fiskere i nye kuttere. De blev bygget, så de netop overholdt den grænse på 8 BRT, der er den maksimalt tilladte i Limfjorden vest for Ålborg, men de var samtidig så store, at de gav fiskerne mulighed for at gå på havet, hvis fiskeriet på fjorden svigtede, eller der kom isvinter.¹⁹

I midten af 70'erne kollapsede silden på fjorden pga. overfiskning²⁰, og op gennem 80'erne blev konsumfiskeriet efter andre fiskearter samtidig dårligere og dårligere. Det resulterede i, at fx fjordtrawlerne enten riggede om til helårs muslingefiskeri eller gik mere eller mindre permanent på havet. Kun ganske enkelte fortrinsvis ældre fiskere fortsatte det traditionelle fjordfiskeri.

C.2. Muslingefiskeriet

Muslingefiskeriet er idag det eneste økonomisk rentable fiskeri, der er tilbage på Limfjorden. Det har til gengæld også været særdeles godt, og der er heller ingen muslingefiskere,

der klager over deres nuværende økonomi, men de er bekymrede for deres fremtid.

Mange muslingefiskere er som nævnt forhenværende konsumfiskere. Valget har stået mellem at holde op som fisker, gå på havet med alle de problemer med kvoter, bifangstregler og andre restriktioner som det indebar eller rigge om til muslingefiskeri.²¹

Men mange fiskere lægger ikke skjul på, at muslingefiskeriet er kedeligt. Det er det samme hver dag, der er ingen forandringer og udfordringer, det er næsten som at stå på fabrik. De, der tidligere har været konsumfiskere, vil hellere fange fisk end skrabe muslinger.

I lukkeperioden om sommeren tager en del muslingefiskere på havet, hvor de sætter garn eller trawler. De vil gerne ud at se en rigtig fisk, som de siger. 3 måneder uden muslingefiskeri som i sommeren 1995 er for mange en lang pause.

Men netop disse træk ved muslingefiskeriet har bevirket, at folk fra andre erhverv har kunnet nedsætte sig som muslingefiskere. Det er et "nemt" fiskeri, forstået på den måde, at det ikke kræver de store forudsætninger. Muslingerne kan findes på ekkolod, hydraulikken er let at betjene, der er aldrig langt til fiskepladserne osv. Disse fiskere rigger ikke om til andet fiskeri i lukkeperioderne.²²

Fiskeriet blev i 1995 drevet af en flåde på 51 meget forskellige fartøjer mht. alder og størrelse. De ældste fartøjer er bygget i begyndelsen af dette århundrede, mens de nyeste kun er et par år gamle. Selvom fartøjerne er målt ned under 8 BRT, kan de laste meget forskelligt. De nye jernfartøjer kan laste det dobbelte eller mere end nogle af de ældre træ-kuttere.²³

At have et gammelt fartøj er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at det også er utids-svarende. I begyndelsen af århundredet blev der bygget specielle fartøjer til østerskrabning på Limfjorden, og da disse fartøjer er meget hensigtsmæssige til muslingefiskeri benyttes to af dem stadig på Limfjorden.²⁴

C.2.1. Udnyttelse af dags- og ugekvoten. Muslingekutterne må pr. dag lande maksimalt 30 tons muslingerne brutto, dog højst 110 tons brutto pr. uge. Da disse kvoter er ens for alle fartøjer, er lasteevnen i princippet underordnet, men de nye fartøjer kan sejle med de maksimalt tilladte 30 tons muslinger i al slags vejr, hvilket de ældre fartøjer ikke kan. Mange af de ældre fartøjer kan ikke laste 30 tons på en gang og må derfor sejle ud og skrabe 2 gange på en dag, hvis de vil udnytte dagskvoten.

Det er ikke alle, der udnytter ugekvoten fuldt ud.²⁵ Om den bliver udnyttet afhænger helt af den enkelte fiskers investeringsmønster. Har han meget lånt kapital i båden, skal der afdrages tilsvarende store beløb. Omvendt er en del fartøjer for længst betalt, så disse fiskere behøver ikke så stor en indtjening. En del ældre både, som er betalt, har i de senere år fået lagt ny motor i, fået udskiftet styrehuset, ombygget agterenden, indrettet en bedre last m.m, så fiskerne igen er nødt til at have en relativ høj indtjening i de kommende år. (For nogle af fiskerne er fartøjsøkonomien ikke blevet påvirket af nyinvesteringerne, fordi de har investeret deres overskud og ikke lånt kapital.) Netop investeringsmønsteret for muslingefartøjerne bevirker at flåden er meget differentieret.

C.2.2. Investering. En del af de nye fartøjer har en meget høj grad af egenkapital. Det er ikke ualmindeligt, at fiskerne har lagt halvdelen af nyprisen kontant. Da muslingefiskeriet samtidig har givet en god indtjening, har de fleste af fartøjerne en god økonomi. Nogle har investeret på en måde, så det er muligt for dem at nøjes med en mindre muslingekvote, hvis de samtidig kan gå på havet og fiske i de lukkede perioder.

Situationen er omvendt for de fartøjer, hvor der skal betales meget lån tilbage. Disse fiskere er tvunget til at udnytte kvoten fuldt ud og vil have svært ved at overleve med en mindre kvote.

Muslingefiskeriet er et forholdsvis billigt fiskeri. En muslingeskraber koster som ny ca. 10.000 kr. Selve jernrammen kan holde i to til tre år, mens bunden, der er lavet af jernringe, og overgarnet skal udskiftes en til to gange om året. Bunden koster op til 6000 kr. Desuden skal wirerne, der trækker skraberens udskiftes nogle gange i løbet af et år. På en

fiskedag bruges i almindelighed 100 til 125 liter dieselolie, der er afgiftsfri. Til disse omkostninger skal lægges den årlige kølhaling og evt. reparation af hydraulikken og motoren.

For en del af muslingekutterne har omsætningen i de gode år været over 1 mill. kr.

I muslingeflåden er der igennem de senere år som nævnt kommet en del nybyggede fartøjer til. Der er dog stor forskel på disse kuttere. Nogle er bygget specielt til muslingefiskeri på lavt vand, så de har en meget lille dybgang, hvilket gør dem uegnede til havfiskeri, mens andre er bygget med stor dybgang, så de kan bruges til forskellige typer af fiskeri.

En del af de tidligere konsumfiskere har investeret i deres gamle fartøjer istedet for at få bygget nye. De har fået ombygget deres kutter, så de kan skrabe muslinger, men så de samtidig i løbet af et par dage kan rigge om til garn eller trawlfiskeri på havet.²⁶

For de fiskere, der har en mand med ombord, vil en nedskæring af kvoten betyde, at de enten må fiske alene eller holde op med at fiske. Muslingefiskeriet er som andre fiskerier ikke helt ufarligt, så for mange er det en sikkerhed at være to ombord samtidig med, at det letter arbejdet.²⁷

Selvom muslingefiskerne udnytter den samme ressource, og nogle af dem har den samme personlige indkomst, er der ikke tale om én driftsform. Overordnet kan man sige, at fiskerne investerer og driver deres fiskeri meget forskelligt, og dette har stor betydning for den enkelte fiskers udnyttelse af muslingeressourcen.

C.2.3. Prisen på muslinger. Prisen på muslingerne afhænger ikke kun af den fangede bruttovægt, men af kødprocenten i muslingerne. Jo højere kødprocent, jo højere pris.²⁸ Derfor kan man ikke slutte, at de der udnytter rationerne fuldt ud samtidig har den største omsætning. Nogle af muslingefiskerne har specialiceret sig i at finde muslinger med en høj kødprocent. Til gengæld lander de (måske) mindre end ugekvoten. For andre kan det

betale sig at fiske så mange muslinger som muligt så hurtigt som muligt, fordi de pga. den tilsvarende større mængde får en acceptabel afregning.

Det siger sig selv, at de kuttere, der ikke kan laste så meget, generelt går efter de bedste muslinger (dvs. muslinger med størst kødprocent), for at få så stor en afregning som muligt. Omvendt kan man ikke sige, at kvaliteten af muslingerne for de store kuttere er underordnet, (dette afhænger, som ovenfor omtalt, helt af den enkelte fiskers praksis og dermed hans tilrettelæggelse af fiskeriet).

Nogle af kutterne er monteret med to skrabere. En del af disse har specialiseret sig i at fiske muslinger til fersk konsum. Det betyder, at de skal finde de store muslinger med en meget høj kødprocent. Disse muslinger ligger ofte spredt, derfor har kutterne to skrabere, så de alligevel har mulighed for at få en god fangst uden at øge tidsforbruget. Det sidste år er antallet af muslinger, der kan bruges til fersk salg faldet, så det er meget få kuttere, der i øjeblikket lander til fersk konsum.²⁹

C.2.4. Afledte erhverv. Muslingefiskeriet giver først og fremmest arbejde til *industrien* på land. Fabrikkerne forarbejder muslinger til videre salg, og nogle eksporterer de uforarbejdede muslinger.³⁰

Langt den største del af muslingerne fra Limfjorden bliver videreforarbejdet. Det er kun en lille del, der eksporteres til fersk konsum. Muslingerne bliver på fabrikkerne rensat og kogt, hvorefter muslingekødet bruges i en række produkter, der sælges på dåse. En stor del af muslingerne bliver efter kogningen frosset og derefter solgt.

Muslingeindustrien er ude i hård konkurrence på verdensmarkedet, og de har - ifølge egne oplysninger - svært ved at øge salget indenlands. Nogle af virksomhederne forarbejder udelukkende muslinger, hvilket betyder, at de må lukke i lange perioder pga. manglende tilførsler. Det kan resultere i, at de har svært ved at få gode medarbejdere, fordi de ikke kan leve af kun at have fuldtidsarbejde i halvdelen af året.³¹ Andre virksomheder tager alternative produkter som frosne rejer ind i de "døde" perioder for at holde produktionen

og medarbejderne igang.³²

Der er en del *vognmænd*, der fragter containerne med muslinger fra landingshavnene til virksomhederne og omvendt.

To *bådebyggere* er totalt afhængige af muslingeflåden på Limfjorden. Det er bådebyggerierne på Fur og i Sillerslev. Muslingebådene benytter desuden værfterne i Vilsund, Nykøbing, Lemvig, Agger og Thyborøn samt værfter i Thorsminde og Hvide Sande.³³ Muslingebådene giver ligeledes en del arbejde til en bådebygger, der kører rundt til de forskellige havne. Han arbejder fortrinsvis på kysten. Bådebyggeriet i Hals betjener kuttere fra havfiskeriet.

Indenfor de senere år er bådebyggerier i Ålborg, Løgstør, Glyngøre og på Jegindø nedlagt. Nedlæggelserne skyldes både det dårlige fiskeri på fjorden, og i lige så høj grad vanskelighederne for fiskeriet på kysten og nybygningsstoppet for fiskeriflåden som helhed.³⁴

Foruden bådebyggere er der *smede* og *malere*, der arbejder på kutterne. Der er desuden en maler, der kører rundt til de forskellige havne og maler muslingebådene.

De nye muslingekuttere er ikke bygget lokalt.

C.2.5. Fremtiden. Med den stigende debat om muslingefiskeriet, der har fundet sted i de senere år, er fiskerne selvfølgelig bekymrede for deres fremtid.

De er selv kommet med forskellige forslag til, hvordan en fremtidig regulering af muslingefiskeriet kunne se ud. De opnåede i 1995 at komme af med det stramme vekseldrift-princip, der i 1994 blev indført af Fiskeriministeriet, baseret på undersøgelser fra Danmarks Fiskeriundersøgelser, hvor ministeriet lukkede de områder, hvor der var mange små muslinger. Desuden blev områder med få muslinger ligeledes lukket, hvilket bevirkede at de fiskere, der havde specialiseret sig i at udnytte netop disse bestande (bla. til fersk konsum), måtte finde sig nye fiskepladser.

Fiskerne var utilfredse med de mange lukkede områder, fordi det resulterede i, at hele flåden blev samlet i meget få områder. Samtidig påpegede de, at i de lukkede områder var der "banker" med store muslinger. Katastrofen, set fra fiskerne side, indtraf, da muslingerne i Lovns Bredning og Skive Fjord døde pga. iltsvindet i sommeren 1994, lige inden områderne blev åbnet for fiskeri.

I 1995 er flere områder af fjorden blev åbnet til gengæld for en dybdegrænse på 3 meter for muslingefiskeri undtagen i Risgårde Bredning, Skive Fjord og Lovns Bredning, hvor dybdegrænsen er 2 meter. Problemet har dog været, at der i mange af områderne ikke er fiskbare muslinger, så fartøjerne alligevel er blevet samlet i nogle få områder. Det har Centralforeningen af Limfjordsfiskere og Landbrugs- & Fiskeriministeriet forsøgt at løse, ved at indføre en turnusordning, hvor 10 fartøjer ad gangen får adgang til et bestemt område. Denne ordning har fiskerne været tilfredse med.

Fiskerne har desuden forsøgt gennem flere år, at få en - set fra deres synspunkt - fornuftig ophørsordning gennemført. Ideen er at lave en pulje - evt. delvis med midler fra fiskerne selv - hvorfra muslingefiskere, der ønsker at ophøre med fiskeriet fx pga. alder, kan få ophugningsstøtte.

Problemet med denne ordning er, at muslingefiskeriet har givet en så god indtjening, at det for de ældre fiskere bedre har kunnet betale sig økonomisk at ansætte en mand til at fiske for sig end at få den ophørsstøtte, Landbrugs- & Fiskeriministeriet har været villig til at give. Fiskerne ønsker en ordning baseret på omsætning og ikke på fartøjets værdi.

Muslingefiskerne har internt forsøgt at nå til enighed om en nedsættelse af ugekvoten, men pga. at flåden er meget differentieret som ovenfor omtalt, har det endnu ikke kunnet lade sig gøre.³⁵

Muslingefiskerne blev dog enige om en forlængelse af lukkeperioden i sommeren 1995, så perioden blev udvidet fra d. 22 juni til den 13 september.³⁶

Nogle har foreslået, at hver fiskeriforening får "tildelt" en del af fjorden, så foreningen kan lave en form for selvforvaltning på "deres" muslingeressourcer. En enkelt muslingefisker har foreslået, at man kunne indføre individuelle kvoter baseret på de sidste års fiskeri.³⁷ Ingen af disse forslag er indtil videre blevet gennemført. (Se endvidere afsnittet om co-management.)

C.2.6. Lokalt perspektiv. Mange af de små samfund er helt afhængige af muslingefiskeriet. De har lange traditioner som fiskersamfund, hvor muslingefiskeriet er den sidste mulighed for et erhvervsfiskeri. Uden muslingefiskeri ingen lokal erhvervsmulighed. For nogle af muslingefiskerne vil det være muligt at rigge om til havfiskeri, men de vil ligge i konkurrence med andre fiskere. Mange af muslingefiskernes koner er hjemmegående, men står for kutterens regnskab, og hvis muslingeindustrien nedlægges, "så bliver der lukket og slukket på Mors" som en repræsentant for Kvindeligt Arbejderforbund i Nykøbing udtaler.³⁸

Muslingefiskerne opfatter først og fremmest sig selv som fiskere, der driver deres egen virksomhed. Det at være "fri" fisker og kunne tilrettelægge sit eget arbejde er centralt. For dem giver det ingen mening at tale om, hvorvidt det for eksempel er fuglene eller fiskerne, der skal udnytte muslingerne. Ikke forstået på den måde, at de er ligeglade med fjordens ressourcer. Det er derimod vigtigt for dem, at der fortsat vil være mulighed for et erhverv på fjorden. De mener selvfølgelig, at der plads til både fiskere og fugle.

Dette er også grunden til, at de gerne ser en ophørsordning, således at muslingeflåden ad frivillighedens vej bliver skåret noget ned. En del af dem har ligeledes været meget imod de nye licenser, der er blevet givet i løbet af de sidste 4-5 år.

De nye licenser og bygningen af de nye store fartøjer har øget presset på muslingeressourcen igennem de senere år. Samtidig er der kommet flere muslingevirksomheder, der lægger pres på fiskerne for, at de skal udnytte ugekvoten fuldt ud, således af fabrikkerne har tilstrækkeligt med råvarer.³⁹

En anden faktor, der har været medvirkende til presset på ressourcen, har været usikkerheden omkring det fremtidige muslingefiskeri. Fiskerne har prøvet at sikre sig selv så godt som muligt økonomisk, mens tid var, ved at fiske så meget som muligt.

C.2.7. Eksempler på muslingefiskere. I det følgende beskrives tre muslingefiskere, der også kan karakteriseres som forskellige "typer". Indenfor fiskeriet findes der de fiskere, der er foreløbig sidste generation i en lang fiskertradition. Nogle af disse, fx Kjeld Pedersen, havde dog en far, der i kortere eller længere perioder ernærede sig ved andet arbejde end fiskeriet, fordi fjordfiskeriet var blevet urentabelt som erhverv. En anden type er de fiskere, der ikke kommer fra en fiskerfamilie, eller som selv er uddannet i andre erhverv, men som senere i livet er blevet erhvervsfiskere som fx Harry Grøn.

Harry Grøn er født i 1931 og er vokset op på Fur, hvor familien var fiskere og småskippere på Limfjorden. Hans far var fisker, men Harry blev selv uddannet smed. Senere kom han ud at sejle som maskinist i 10-12 år, men "man bliver rodløs og vil gerne finde et job i land". Da han gik i land, opbyggede han et stort smedeværksted med 5 svende og 2 lærlinge, men efterhånden blev han træt af, "at have folk ansat" og fik istedet tilbudt en halvpart i en muslingebåd.

Harry begyndte at fiske muslinger omkring 1980 og er godt tilfreds. Han har før landet til fersk konsum, men pga. muslingernes kvalitet går hans fangster nu til frost. Hans søn på 31 år fisker ligeledes muslinger og fortsætter på denne måde traditionen som fisker. De fisker begge alene på deres muslingekuttere.

Villy Johannesen er født i 1929 ved Branden. Hans far var fisker. Hans bedstefar havde en lille landejendom, men var desuden vejmand og grusgraver og fiskede ved siden af. Villy hjalp sin far med fiskeriet allerede i en tidlig alder, da faderen kun kunne bruge højre hånd pga. børnelammelse. Da Villy var 10 år gammel, kom han ud at tjene hos bønderne, men fra han var 16 år, fiskede han med sin far. De fiskede fortrinsvis i farvandet

omkring Fur. Om sommeren trawlede de ål og om efteråret brugte de snurrevod og fiske-
de efter rødspætter og skubber. En enkelt gang var de på østkysten og sætte rødspætte-
garn.

I 1951 købte Villy sin første båd, og et par år senere begyndte han at fiske med sin lille-
bror. I 1972 købte han sin nuværende båd, der er bygget i 1929. Villy trawlede ål på fjor-
den om sommeren, tog til østkysten og trawlede rødspætter om vinteren og til Thyborøn
for at sætte rødspættegarn om sommeren. I 1979 blev han muslingefisker, da det andet
fiskeri ikke kunne hænge sammen mere. Han fik et tilbud fra en fabrik om en fast leve-
ringsaftale. Samtidig var det ikke den store investering at rigge om til muslingefiskeri.
Hans kutter kan laste 17 tons, men det er nok til ham og en makker. Han tager normalt én
last om dagen.

Kjeld Pedersen er en af de yngre muslingefiskere på 33 år. Han er født i Virksund. Hans
bedstefar var fisker, og hans far var også fisker og fiskehandler i en årrække, indtil fiske-
riet blev for dårligt på fjorden efter bygningen af Virksunddæmningen. Da Kjeld var 15 år
kom han ud af skolen og fiskede (officielt) hos sin far. 1 1/2 år senere fik han en hyre
med en af trawlerne fra Sundstrup. Om foråret lå de i Kattegat, om sommeren i Thyborøn
og i november i Limfjorden og trawlede industrifisk.

Kjeld var med på trawleren i 5 år indtil 1984 og tjente mange penge. Han købte sammen
med sin kone en gård nogle kilometer fra Virksund. For sjov forsøgte han sig med lidt
åleopdræt samtidig med fiskeriet.

Da familiens første barn blev født i 1981, ville Kjeld gerne leve af fiskeriet i fjorden, men
på det tidspunkt var der kun muslinger tilbage. For at komme ind i fiskeriet blev han nødt
til at købe en kutter, der allerede fiskede muslinger. Han købte sin første kutter i 1984, og
"siden er det gået godt".

Samtidig med muslingefiskeriet drev Kjeld om sommeren fiskehandel på havnen i Virk-
sund i nogle år i slutningen af 1980'erne. Det startede han på, fordi han havde "så meget

fritid". På et tidspunkt havde han en pensionist ansat til at sælge fiskene.

I slutningen af 1989 kunne familien flytte ind i et stort nybygget hus i Virksund. De havde købt grunden nogle år forinden, fordi Kjeld gerne ville flytte tilbage til vandet.

Kjelds kutter var bygget i 1929 og krævede en del investeringer bla. en ny motor og ny klædning, hvis han skulle have fortsat fiskeriet med den. Da kutteren en dag på vej hjem fra muslingefiskeri blev utæt, besluttede Kjeld at ansøge Fiskeriministeriet om bygning af en ny.

Den nye muslingekutter, der også kan bruges til havfiskeri, blev leveret i december 1993. Kjeld kunne lægge ca. halvdelen af prisen kontant, og resten har han finansieret via et Fiskeribanklån. Kjeld har budgetteret med, at muslingekvoten sættes ned til det halve, og så vil han gå på havet og fiske om sommeren. Han fisker fra Thyborøn om sommeren allerede.

Den nye kutter kan laste 30 tons ad gangen, så Kjeld fisker for det meste kun 4 dage om ugen. I de dage er han væk ca. 12 timer, afhængigt af i hvilke områder han fisker.

Da Kjeld investerede i sin nye kutter, tænkte han på, at hvis hans ældste søn bliver interesseret og vil tjene sine penge ved fiskeri, så ville Kjeld være ked af, at sønnen skulle ud med en gammel båd, sådan som han selv startede.

Kjeld har regnet ud, at han i 1992, hvor han havde en mand med ombord, havde en omsætning på 1,2 mill. kr, hvoraf 0,5 mill. blev betalt i skat og moms. Når man samtidig medregner de mennesker, "han" havde i arbejde i land, synes han, at staten kan være godt tilfreds. Med den nye kutter fisker Kjeld alene.

Ved siden af muslingefiskeriet driver Kjeld sammen med sin far lidt bundgarns- og rusefiskeri. Ålefiskeriet gik forholdsvis godt i 1994, så de håbede på en god sæson i 1995 også, hvilket de ikke fik. Kjeld mener dog, at de mange ål i 1994 skyldes iltsvindet.

Kjeld har desuden en fladbundet pram, som han kører til Thorsminde eller Ringkøbing med for at fiske skrubber.

Om sommeren, når der er lukket for muslingefiskeri, tager Kjeld - som nævnt - til Thyborøn for at fiske med garn. I 1994 var han ude for at sætte rødspættegarn. Han havde en mand med. Fiskeriet gav først og fremmest erfaringer, så i 1995 fik Kjeld bla. lavet dobbelt bund i sin kutter, så der kan sættes pounderbrædder op, så lasten ikke ligger og rutcher rundt i hårdt vejr. I 1995 var han ude i sammenlagt fire uger for at fiske kulmuler, tunger og rødspætter.

C.3. Industrifiskeriet

Trawl fiskeriet efter industrifisk på Limfjorden foregår fra d. 1/10 til d. 30/4 og bliver idag drevet af meget få både. Der kan drives et rentabelt fiskeri efter brisling, fordi både-
ne får gode priser - dvs. mellem 70 og 80 øre pr. kilo - for friske fisk til minkfoder. Der er i de senere år en del både, der har opgivet dette fiskeri, fordi det har været svært at overholde reglen om maksimum 10% bifangst af sild.

To af de både, der i 1994 trawlede industrifisk, er kuttere, der er bygget i begyndelsen af 1970'erne, hvor det endnu var muligt at drive et konsumfiskeri på fjorden. Da fiskene forsvandt, søgte fiskerne ud på havet. Skipperne har kontinuerligt investeret i deres fartøjer, således fik den ene kutter ny agterende i 1992.

De har begge valgt ikke at investere i større både, dels fordi de gerne vil nøjes med at fiske 3-4 dage om ugen, dels fordi de gerne vil kunne fiske på fjorden. De satser på at fange kvalitetsfisk til høje priser, både når det gælder konsumfisk, og når det drejer sig om industrifisk. De to både har trawlet sammen året rundt siden 1972.

C.4. Konsumfiskeriet

I modsætning til muslingefiskeriet har konsumfiskeriet det meget dårligt. I de senere år er der en række konsumfiskere, der har lagt op pga. de dårlige fangster.

C.4.1. Erhvervsfiskere. Fra Hals til Gøl bliver der ikke drevet fuldtidserhvervsfiskeri, men udelukkende bierhvervs- og fritidsfiskeri. Dette fiskeri er fortrinsvis efter ål, men der fanges også torsk, rødspætter, tunger og ørreder.

I farvandet mellem Gøl og Aggersund er der to fuldtidserhvervsfiskere og en del bierhvervs- og fritidsfiskere. Mængden af fisk i dette farvandsområde har været svagt stigende de sidste år. Der er bla. kommet torsk og pighvar igen. En fisker fra Gøl fangede i 1994 samme mængde fisk, som for 10 år siden.

Fra Aggersund og helt til Jegindø er der ingen fuldtidserhvervsfiskere mere. I denne centrale del af Limfjorden fanges der stort set ingen fisk, bortset fra lidt ål og nogle steder ørreder. I 1995 er der som omtalt begyndt at komme små skrubber op til ca. 20 cm og torsk på omkring 25 cm.

I Dover Odde er 3 bundgarnsfiskere holdt op indenfor de seneste 3 år. Fangsterne blev hvert år halveret. En af fiskerne oplevede engang at få en afregning for en uges fiskeri på 72.000 kr. Det samme beløb skulle han "kæmpe et helt år for at få", det sidste år han fiskede. Disse 3 erhvervsfiskere fiskede i det fredede Agerøområde, og de håbede alle, at der ville komme flere fisk med fredningen, hvilket ikke blev tilfældet. Svend Christensen fangede i foråret 1993 og 1994 kun 1/10 del af den mængde ål, han fangede i de "normale" år. I 1994 fangede han mellem 100 og 150 kg ål om foråret. Samtidig fangede han kun fire fladfisk, der overholdt mindstemålet i de tre efterårsmåneder i 1994. For tyve år siden var ruserne fulde af fisk, når han røgtede dem hver anden eller tredje dag. I 1994 var der i en ruse 1 ål, 2 ålekvabber og 1 sild. Han havde aldrig set så tom en ruse.

Den diamentrale modsætning, som samtidig er exceptionel, oplevede Svend, da han i en ruse på en nat fangede 200 kg ål for en del år siden. Svends fiskeområde strakte sig fra

Vilsund til Jegindø.

På Venø var der indtil efteråret 1995 1 fuldtidsfisker og i Tambohuse 2, (der har en tredje mand med om foråret. Den ene af de to har desuden taget natarbejde i Struer). De har bundgarn stående i Nissum Bredning om foråret, hvor fiskerne meget tidligt på sæsonen kan fange hornfisk og derfor får høje priser for dem. Desuden fisker de efter tunger og kulsøer. Derudover har de før haft deres største sæson om efteråret efter blankål øst for Oddesund, men efteråret 1994 var helt katastrofalt. I efteråret 1995 reducerede de deres redskabsmængde betydeligt pga. sidste års svigtende fiskeri.

I Nissum Bredning er der ingen, der fisker fuldtids i fjorden. (Fiskerne fra Lemvig tager på havet.) Der bliver fisket efter ål, men antallet af ål er også her reduceret voldsomt i de sidste år.⁴⁰

Af fjordens få tilbageværende fuldtids erhvervsfiskere har nogle allerede eller vil i den kommende tid tage supplerende arbejde i land for at strække indkomsten fra fiskeriet.⁴¹

De få erhvervsfiskere, der er tilbage på fjorden idag, kan kun overleve, fordi de satser på minimale omkostninger og nyinvesteringer. Deres nettoindkomst er meget lav og svarer nogle år ikke engang til en arbejdsløshedsunderstøttelse.

"Hvis man skal have en chance for at overleve som fisker herinde, så skal man ihvertfald være klar over, at man skal ikke have hyret folk til nogen som helst ting.. faktisk ikke. En enkelt time en gang imellem, det kan gå.. Så skal det være indenfor fiskeri, sådan at de er med på part, så lever vi under samme vilkår, så kan det godt gå. Men det har man set gang på gang, så hyrer de en mand sæsonen igennem, og så har det givet underskud. Det kan bare ikke hænge sammen." (Bundgarnsfisker)

Ålebundgarnsfiskerne har ellers tidligere været kendetegnet ved at være relativt velhavende fiskere, men de har altid været afhængige af den meget korte sæson i eftersommeren og efteråret, hvor blankålene trak ud af fjorden. Det fiskeri skulle gerne:

"give piskefløden på lagkagen. Men det er så ikke hvert år, det gør det. Og det er et kæmpe arbejde, inden du fanger fisk, det er helt sikkert og et kæmpe arbejde, inden du er færdig. Altså når du er færdig med at fange fisk, er der meget arbejde bagefter. Så det er lidt.. det er virkelig lotteri." (Bundgarnsfisker)⁴²

Før i tiden havde bundgarnsfiskerne et økonomisk overskud, så de kunne overleve år, hvor fiskeriet slog fejl. Det er ikke muligt mere. De sidste mange år har ikke givet dette økonomiske overskud. De er derfor afhængige af, at hvert eneste års fiskeri løber rundt, og derfor er så mange holdt op de senere år.

For de få tilbageværende erhvervsfiskere har nedgangen i antallet af fiskere bla. betydet, at hvis uheldet er ude, er der ikke længere andre fiskere i nærheden, der kan hjælpe. Den sikkerhed er væk. Og med den er en stor del af det sociale samvær omkring fiskeriet samtidig forsvundet. På havnene findes der ikke mere et fagligt miljø omkring fiskeriet, og hele den snak, der foregik over radioen, når fiskerne var på fjorden, er også mere eller mindre forstummet.

"Og det kan man sige, bare da jeg startede med bundgarnsfiskeriet for ti år siden, der var vi da lige godt nogle stykker, der kunne snakke sammen i radioen om morgenen. Det var der også sådan en vis tryghed i, hvis du fik maskinskade, du kunne blive sejlet hjem. Det er sket idag. Vi er faktisk kun to tilbage nu, og det er langt fra sikkert, at vi er ude den samme dag. Og der er heller ingen herhjemme længere. For før hen jamen fik du maskinskade, så kom du i snak med en, der kunne ringe hjem, som.. så var der nogle, der kunne sejle op og hente en, det er sket også. Der er ikke et skib (i havnen)." (Bundgarnsfisker)

Da Per startede som erhvervsfisker i 1983, var de 7 mand, der mødte på havnen på Venø om morgenen. 5 af dem var fuldtids. Nu er der foruden Per kun lidt bierhvervs- og fritidsfiskeri tilbage.

C.4.2. *Beskrivelse af bundgarnsfisker.* Per Mygind er 39 år og født på Venø. Hans far var landbrugsmedhjælper, men Pers jævnaldrende kammeraters fædre var fiskere. Per havde derfor ikke en lang fiskertradition at starte med. Hans bedstefar var fisker, men han døde, da Per var lille.

Per havde lyst til fiskeriet i en del år, men kunne ikke rigtig komme igang:

"for jeg kunne ikke få noget grej derhjemme og starte op med. Jeg havde ikke nogen muligheder rigtig. Og de andre de kunne få lidt af det gamle, som deres forældre havde. Det kunne jeg bare ikke rigtig få fat i. Så jeg var egentlig.. Jeg tror egentlig, det var den sommer, jeg begyndte at gå på gymnasiet. Jeg tror egentlig, det var det, der sådan.. Så kan jeg huske.. en tidligere makker, jeg havde, vi købte nogle gamle garn for 10 kroner eller sådan en eller anden ting.. gamle bomuldsgrejer af en gammel fisker, der bare skulle have ryddet ud. Så lå vi og fiskede efter skoletid og i weekender og sådan nogle ting og fik råd til at købe det første nylongarn, og så var vi ihvertfald sikre på, at vi aldrig blev fattige mere. Men det kunne vi nu altså godt alligevel.

Så var det egentlig, man havde fået sin studentereksamen (i 1975), så stod man der, hvad skulle man nu. Jeg vidste helt bestemt, at jeg ville til at fiske, det var jeg helt sikker på, men jeg turde faktisk ikke sige det til nogen, for jeg kunne godt se, at det var dumt. Men så prøvede jeg, så købte vi et skib.. min makker og mig, han var et par år yngre end mig.. han var færdig i folkeskolen på den tid der samtidig. Så startede vi så op og fiskede egentlig.. ja vi tjente da også den skib hjem det første år ved at ligge og fiske rødspætter. Så købte vi en, der var nummeret større.. du ved mere skal have mere, så tog vi et år mere.

Jeg havde faktisk kun bestemt mig, at jeg ville have et år, men så var det lige godt sådan, ahr.. jeg skal prøve noget mere. Og så købte vi sådan et almindeligt limfjordspennalhus. Og den havde vi så et år også, og så

holdt vi også.. eller det var mig, der ville holde dengang. Simpelthen for at jeg følte, at jeg skulle igang med en eller anden ting, men det blev så heller aldrig rigtig til noget. "

Per begyndte istedet at læse til ingeniør i København, men holdt op efter 1/2 år. Han vendte tilbage til Venø, hvor han fiskede lidt for at tjene penge. Derefter arbejdede han i byggebranchen i 4 år:

"Det første år var godt nok sådan, men så var det lidt hårdt hver gang, det blev forår, og man stod og ventede på dem, man kørte med, og man kunne høre de andre starte op (nede på havnen). Men det kunne jo ikke nytte noget, man skulle jo videre. "

Da byggekrisen kom i begyndelsen af 1980'erne valgte Per at stoppe og gik istedet 1 år på maskinmesterskole i Esbjerg og fik maskinisteksamen. Derefter sejlede han som sømand i 1 år med coastere i verdensfart. Det liv blev for skiftende, så Per vendte hjem til Venø, og han har fisket lige siden.

Per fisker udelukkende med faststående redskaber:

"Så for mig, der kører alt det der gammeldags traditionelle fiskeri, og det er egentlig også det, jeg altid har drømt om. For jeg har også været med til at trawle og sådan noget. Men når jeg har gjort det i 3 timer, så hænger det mig langt ud af halsen, det kan jeg ligeså godt sige.

...

Jeg har det altså sådan, at når jeg kommer på vandet, så skal jeg på vandet for at lave noget, jeg skal ikke ud bare for at sidde og glo. Så vil jeg egentlig hellere hjem. Men det er ligesom, man er indrettet. Min første makker han var også trawlmand, han ville også hellere trawle, det passede ham meget bedre. Det er nok ligesom, hvordan ens psyke er skruet sammen. Også en eller anden ting, at med det jeg bruger nu.. når man har været ude en hel dag uden at tjene penge, så kan man sige, at

man har spildt sit arbejde væk, men man har da ikke brændt brændstof af for 500 kr. Det kan man jo godt risikere med det andet..

Det er ligesom med at fiske muslinger. Jeg ville heller ikke have det godt med det ret længe. Det tror jeg ikke. Det er trods alt det samme dag ud og dag ind, der er ingen forskel."

Per har et bundgarn stående i Nissum Bredning og et ved Oddesund om foråret og hen på forsommeren. Nissum er et hårdt farvand at fiske i:

"Det kræver ligesom, at man tager en dyb indånding, inden man tager afsted, og så siger nu skal det stå på, indtil det er ovre. Så kan man ånde lettet op, når det er ovre. Jo, det er virkelig noget, åer.."

Per er nødt til at have et bundgarn stående der, for at få så høj en pris som muligt for de første kulsøer og især hornfisk:

"Hele vores fiskeri der om foråret, det drejer sig om hvor længe.. om det varer fire dage, eller det varer fjorten dage, eller det varer tre uger, inden man rigtig begynder at tage hornfisk på Sjælland og Læsø. Lige så snart de begynder at lugte hornfisk derovre, så er vi færdige.. Eller færdige, men så kan vi selvfølgelig fiske på niveau med dem, men vi kan ikke få de der tårnhøje priser. Det svinger helt fra.. man kan ikke lige regne med de første fem hornfisk, vi kommer ind med, dem får vi som regel helt vilde priser for, men det er heller ikke noget, vi tjener penge på lige godt, men når vi kan begynde at tage en jævn mængde, så ligger de omkring 20 kr kiloet. De kan i løbet af fjorten dage være nede i en daler kiloet. Så det gælder om at holde de der 15-20 kr. Det betyder enormt meget for os."

Foruden bundgarn fisker Per med pæleruser, kasteruser og åleminer. Før satte han også rødspættegarn, men det er slut nu. Fiskeriet er gået jævnt ned ad bakke siden Per startede.

I de senere år har hans nettoindkomst ligget på ca. 100.000 kr plus/minus 50.000 kr. Han har ingen familie at skulle forsørge.

Per har sørget for ikke at komme til at skylde noget i fiskeriet, fordi han ved, at han ikke kan betale tilbage. Han har ikke købt nye bundgarn, men derimod overtaget et billigt fra en fisker, der er holdt op. Han skover selv sine pæle, og han sparer på vedligeholdelsen af sin båd, der er bygget i 1974. De årlige investeringer, der før var på mellem 30.000 og 50.000 kr, er faldet til det halve i de sidste år.

Fiskeriet efter blankål var i 1994 katastrofalt dårligt, så i 1995 havde Per kun ca. halvdelen af sine redskaber ude.

Per har hidtil boet billigt til leje, men er nu igang med at bygge et hus ved havnen. Han laver alt arbejdet selv. Han købte murstene, der er 2. sortering, et år, hvor fiskeriet var gået godt. Han har selv skovet træet til tømmeret i huset, selv lavet vinduer og døre, selv muret op og lagt tag på osv. Han havde håbet, at fiskeriet kunne betale huset, men har været nødt til at tage lån for at få det færdigt.

Per har allerede i efteråret 1995 suppleret fiskeriet med håndværksarbejde. Det vil han blive ved med det næste års tid, mens han venter på, at fiskeriet igen kan bære et fuldtids-erhverv. Han ville ellers gerne have to bundgarn i Nisum, men det kræver, at han skal have en makker med. Bundgarn kræver egentlig (mindst) to mand, men hidtil har Per klarer det alene. Det har betydet, at han ikke har fået sine grejer ud så tidligt, som han gerne ville, ligesom han er meget afhængig af vejret, når der skal røgtes.

C.4.3. Bierhvervsfiskerne og fritidsfiskerne. Disse fiskere har ligeledes oplevet en markant nedgang i fangsterne over hele fjorden, selvom det som omtalt er meget varieret hvor meget og hvad, der fanges i de forskellige områder.

I slutningen af 1970'erne og i begyndelsen af 1980'erne var det meget udbredt at alle lige fra arbejderen til lægen og advokaten havde en enkelt ruse eller to, som de satte, når de

ville have et måltid ål. Langt de fleste af denne type er holdt op igen, og selv fritidsfiskere - specielt i den centrale del af fjorden, der har haft en lang tradition for suppleringsfiskeri⁴³ - sælger i disse år redskaberne eller lægger dem på loftet.

Om fiskeriet i 1994 fortæller en fritidsfisker fra den nordlige del af Løgstør Bredning:

"Jeg har selv haft et engangs fiskeri, hvor det var godt. Der var 41 eller 42 ål i mine seks ruser. Og det er fuldt så godt, som det nogensinde var i gamle dage. Men.. ja der fiskede jeg helt inde i Thisted Bredning, herude har der ikke været nogen bundvendinger.⁴⁴ Men herude hos os, hvis jeg siger, at jeg en gang kunne fange det, så har jeg adskillige gange faktisk haft nul ål i mine ruser, når jeg har været ude at røgte dem efter tre dages tid. Og jeg har haft en, og jeg har haft to.. nej, nej jeg kunne have sendt en taxa til Norge efter de ål, jeg skulle have, til samme pris, som det har kostet mig at fiske. Det kunne jeg.

Og det vil sige, at det er der, det kommer ind, det med redskaberne. Altså så holder man jo.. jeg er lige ved at lave min båd om til sejlførende, så jeg kan ligge og sejle rundt ligesom de andre turister. Og det er det, der sker, altså fritidsfiskerne forsvinder eller bliver kriminelle. Der er de to valgmuligheder der. For fiskeriet er simpelthen for uinteressant. Altså man sejler ikke.. der da jeg havde det gode fiskeri, der havde jeg 50 minutters sejlads i motorbåd dertil."

En anden fritidsfisker fra Kås Bredning siger:

"Det er træls, hvis du gerne vil ud og fange et måltid fisk. Og du kan dæleme ikke fange et måltid fisk med de 6 garn, som vi må bruge. Det kan ikke lade sig gøre jo. Så har man sgu egentlig mere eller mindre lagt det på hylden. Det kan da ske en enkelt gang om vinteren, hvis det er ordentligt vejr og sådan noget, at vi sætter nogle garn ud. Men det er meget sjældent. Sidst vi havde garn ude, da havde vi sat ud oppe i Nis-

sum Bredning, fordi der var nogle, der havde taget en blette smule fisk deroppe. Der satte vi oppe, og så satte vi de der 12 garn, som vi må sætte. Vi fik.. jeg tror, det var 22 rødspætter i 12 garn.

Lige i relation til det, så har vi jo de her kasteruser til at stå. Vi har så fået dem (ål), vi kunne spise én gang. Vi har fisket med dem hele sommeren siden midt i juni måned. Og så har vi godt nok lidt, der går jo, og vi kan nok få et rigtig godt måltid eller to sådan, hvor vi kan få dem, vi kan spise, og så er der nogle enkelte til at ryge også. Men det er simpelthen meget sløjt.

...

Men det er noget med.. ja sidste gang, jeg var ude, da havde jeg to ål og min kollega, han havde ingen. Og sådan svinger det. Sommetider har vi haft en 5-7 stykker også, men det er ikke tit da. Og det er i de her 6 kasteruser. Det er ikke for at tjene mønt på det, det er for, at der er skønt og så for at få en fisk."

Da fritidsfiskerne ikke skal leve af en indkomst fra fiskeriet, fortsætter de selvfølgelig længere med fiskeriet end erhvervsfiskerne. For dem er udviklingen i prisen på fisk desuden mere eller mindre underordnet. Et måltid ål er et måltid ål, uanset prisen.⁴⁵

Både bierhvervs- og fritidsfiskere er mennesker med forskellige baggrunde. En del af bierhvervsfiskerne er tidligere erhvervsfiskere, der pga. økonomien er blevet nødt til at tage arbejde i land, men som har fortsat fiskeriet som en bibeskæftigelse. Mange af dem opfatter stadig sig selv som fiskere med et bijob, selvom de i statistikken figurerer som lønmodtagere. En del bierhvervsfiskere er også folk, der havde håbet på at blive fuldtidsfiskere, men som istedet måtte tage arbejde i land, og så drive fiskeriet som et bierhverv.

En anden del af bierhvervsfiskerne er folk, der regnede med at blive fiskere, men hvor erhvervsfiskeriet, allerede inden de startede, var så dårligt, at det var umuligt at leve af det.

En del bierhvervsfiskere fisker desuden fra kysten med såkaldte "havpramme", der er relativt store åbne joller, bygget specielt til kystfiskeri. For hvis de vil være sikre på at få et måltid fisk med hjem, så må de fiske fra kysten i stedet for på fjorden, som de siger.

Blandt fritidsfiskerne (også kaldet amatørfiskerne) findes også disse to typer. Desuden findes den "traditionelle" type, for hvem fritidsfiskeriet er et supplement til andet arbejde. Det at hente sig et måltid fisk har strakt på husholdningsbudgettet.⁴⁶

For disse tre typer, er fiskeriet ikke det, man normalt opfatter som en hobby. En hobby eller fritidsfornøjelse betaler man gerne for. For disse typer er det derimod vigtigt, at udgifter og indtægter hænger sammen. At mange fortsætter idag, selvom der er udgifter forbundet med fiskeriet, skyldes, at man allerede har redskaberne, og at tiden ikke koster noget, som en af dem udtrykte sig. Derimod er der udgifter til vedligeholdelse af båden og til benzin.⁴⁷ Mange fortsætter med at sætte redskaber ud, fordi de håber, at der trods alt kommer lidt fisk alligevel. Samtidig er det en måde at holde sig orienteret om, hvordan det står til på fjorden.

Mange siger, at egentlig burde de være holdt op med fiskeriet, fordi der ikke er økonomi i det:

"Det er jo egentlig lysten og traditionen, der byder mig at blive ved. For jeg kan ikke sige, at.. men det er så også det her med at opretholde fiskepladser og fiskeri og sådan noget. Jeg skal opgive.. søge hvert år efter de der faste pladser.. hvert år til pæleruser. Dem skal jeg opgive til Fiskerikontrollen. Der er også et regelsæt omkring det. Men jeg synes, at jeg skal fortsætte med at være med, for det kunne jo være, at det kom igen.. Så det er egentlig af den grund, for rent økonomisk er det nærmest tilsæt. For man skal jo have fornyet noget af grejet ind imellem." (Bierhvervsfisker)

Hvert efterår når det begynder at blæse og bliver surt og tidligt mørkt, og ruserne skal ind, og det er beskidt og tungt,

"så kan man somme tider sige, aldrig mere.. du gør det aldrig mere. Nu har du været igennem en sæson, hvor det faktisk ikke har givet noget, og nu knokler du her. Men så når man kommer hen til foråret, og det begynder at blive lyst i vejret og sådan noget, så kan man ikke lade være med det igen. Så farer man på det igen. Så det kan godt ske, at der ligger noget nedarvet et eller andet sted.. i generne, ligesom trækfuglene." (Bierhvervsfisker)

Blandt fritidsfiskere er der nogle, for hvem det sociale samvær på havnen er en vigtig del.

"..Og det er en god hobby. Fordi.. jamen det er jo en livsstil for alle de mennesker. Og det er hovedsagelig nok pensionister, eller folk oppe i den sidste del af alderen. Og jeg synes, det giver et fantastisk godt miljø. De har sådan et gammelt stenhus dernede på molen. Det er åbenbart kommunens hus, men de har så indrettet det. De har så et par gamle sofaer derinde og nogle stole og en gammel brændeovn eller kakkelovn. Og så hver sommer.. det er sådan kollektivt, de finder ud af, at de skal have noget brænde til den om vinteren. Så her om vinteren så går de så derned hver formiddag, de har sådan nogle træffetider.. sidder og sladrer dernede. Og så putter de en pind på ovnen. Ene mænd. Jeg synes, det er herligt. Jeg har sommetider kigget ind omkring. Så går sladder og sludder, når bådene ligger på land.

Og så om foråret så bliver der travlt. Og så.. ja det er jo hele det sociale miljø, der har den største betydning. Det er jo ikke fiskemængden. Og det synes jeg, det skal man også se lidt på, når man begynder at lave en regulering og sådan noget og siger, det er også for voldsomt. Jeg ved, der er mange, der siger, det er også alle de mange små kasteruser, der er årsag til, at der er lidt fisk. Men den har jeg aldrig nogen sinde troet på."⁴⁸

C.4.4. Beskrivelse af bierhvervsfisker

Bent Gade er lagerarbejder i en virksomhed, der handler med fiskeriartikler, og ved siden af er han bierhvervsfisker. Han har fisket, siden han kunne kravle, men måtte opgive at blive erhvervsfisker. Hans far var ikke fisker.

I sommeren 1995 havde Bent 12 store bundgarn ude, der stod fra Amtoft, hvor familien bor, og vestover. Han måtte ud at røgte hver dag, fordi der var så mange vandmænd og krabber. Ca. 5 timer tog det at røgte de 12 bundgarn, så han sejlede ud om eftermiddagen, når han var færdig på lageret og kom ind igen midt på aftenen.

Selvom han knokler med bundgarnene, er det ikke mange ål, han fanger. Derfor har han nu sammen med en anden bestilt en såkaldt havpram, der er en moderne udrustet åben jolle på ca. 17 fod (5,5 meter) hos den lokale bådebygger. De skal til at fiske fra Vorupør, hvor kystfiskerne i 1995 fiskede utrolig godt.

Hvis Bent kunne leve som fisker, ville han gøre det. I de sidste mange år har han hvert år haft mange redskaber ude. Han har overtaget pladser fra de bundgarnsfiskere, der er holdt op, og han har lagt en meget stor arbejdsindsats for at holde fiskeriet ved lige, selvom det økonomisk ikke har været en god forretning for ham. De andre fiskere i Amtoft sætter stor pris på hans flid og følger meget med i hans fiskeri. For Bent er det vigtigt, at den viden og erfaring, han har om fiskeriet, hele tiden bliver holdt ved lige, og han vil gøre sit til, at fiskeriet overlever som erhverv. Endnu er hans børn for små til aktivt at være med i fiskeriet, men hans kone hjælper ham, når redskaberne skal gøres klar.

C.4.5. Beskrivelse af fritidsfisker. Niels Nielsen er født på Falster, men flyttede til Thy, da han blev færdiguddannet som lærer i 1967. Niels har altid drevet fritidsfiskeri og strandjagt.

Niels ser på fritidsfiskeriet ud fra et socialt engagement. Han mener, at det er vigtigt for at fastholde en lokal befolkning, at der er lokale udfoldelsesmuligheder. En af disse mulig-

heder har været at drive et fritidsfiskeri, men den mulighed er ved at være forbi, fordi det efter Niels' mening ikke er muligt at drive et interessant fiskeri mere, når der fanges så lidt, og når man kun må fiske med 6 redskaber.

Hvis ikke man kan eksperimentere med på samme tid at have flere ruser sat forskellige steder, er fiskeriet i hans del af Limfjorden ikke interessant. Man sætter ikke kun en enkelt kasteruse et sted, man sætter dem i "lænker" af fx 3 eller 6.

For Niels er det vigtigt, at fiskeriet er interessant, for at det kan overleve:

"Så er vi som fritidsfiskere i den situation, at vi for det første må sige, at der er ikke nogen fisk i Limfjorden, og for det andet må vi sige, at vi er blevet snydt mht. redskabsmængde. Vi har et uinteressant fiskeri, hvis vi ikke må bruge flere redskaber. Og for mange så strider de to ting jo mod hinanden. For mig strider det ikke mod hinanden, der er det.. hvad skal vi sige, da er det sådan set logisk nok. Altså hvis ikke vi må fiske med flere redskaber, således at det kan lade sig gøre at lave et, hvad jeg vil kalde et interessant fiskeri altså sådan, at man kan flytte sine redskaber eller fiske tre steder på en gang eller sådan noget, så man kan flytte efter, hvor meget det kan give et sted, så vil fritidsfiskerbeskæftigelsen dø ud. Og den er tæt ved det. Der kommer ikke nogen ny tilgang.

Jeg er skolelærer på Vesløs skole heroppe, og vi har i.. ja 10-12-15 år haft et hold, der hedder arbejdskendskab, men som har beskæftiget sig med de ting, som hørte til egnen. Vi har holdt bier, og vi har holdt høns, og vi har holdt frilandsgrise og gø (stadigvæk), og vi har holdt får, og vi fisker. Og det var egentlig derfra, det startede.. det var årsagen til, at jeg startede det, at vi lavede fiskeredskaber, og vi fiskede.

Jamen det kan næsten ikke lade sig gøre mere, at drive de unger ud på fjorden. Fordi.. og vi ved det også, det er komplet uinteressant. Vi kan sejle ud, og det er hyggeligt nok, og så kan vi tømme rusen for søstjerner

og krabber. Eller søpindsvin og krabber. Søpindsvin er der af en eller anden årsag kommet en hel masse af i år. Det har vi også sørget for at notere ned, for jeg regner med, at det kan være et signal om et eller andet, som vi bare ikke kan gennemskue. Der er mange flere søpindsvin i år, end der plejer at være samtidig med, at der er mindre af alt andet.

Men det vil sige, at de der unger, der skulle vokse op med den samme beskæftigelse som deres forældregeneration har gjort, de er holdt op, der er ikke nogen af dem mere. Og der er.. altså af fritidsfiskerruser er der forbavsende få.. hernede fra og så ad Thisted til fx den strækning der. Og jeg mener nok også.. eller rettere sagt jeg ved, at der er langt færre ruser, end der var for få år siden. Og de ligger hjemme på folks lofter."

Foruden fiskeriet med ruser på fjorden, har Niels en lille havjolle sammen med to andre. De fisker fra Lild Strand. De er kun ude fire gange om året, to gange hvor de sætter garn og to gange, hvor de pilker torsk. Niels har overvejet at droppe fiskeriet på fjorden helt og udelukkende fiske fra kysten, men han har altid haft båden fyldt med unger og på den måde kombineret fiskeriet med badning og sejlads med hjemmelavede sejl, og det kan man ikke ved havet. Det er for farligt, at have børn med ude at fiske der.

Niels tog ligesom mange andre fritidsfiskere redskaberne tidligt i land i 1995. Mange tog dem op allerede i midten af september, hvor man ellers normalt regner med, at de sidste fjorten dage af den måned er de bedste, men der var ingen ål at fange. Niels har istedet brugt sin jolle til at sejle med sejl.

C.4.6. Beskrivelse af et havnemiljø. I Amtoft, der ligger i den nordlige del af Løgstør Bredning, er der stadig et levende miljø omkring havnen, selvom fiskeriet er gået voldsomt tilbage. Hver dag mødes de nuværende og forhenværende fiskere og diskuterer og snakker. Det er tilflytteren fra Hanstholm, der nu er pensioneret havfisker, det er den pensionerede trawlfisker, der nu er bierhvervsfisker og bundgarnsfiskeren, der har opgivet erhvervsfiskeriet og istedet driver bierhverv. Det er erhvervsfiskeren fra ferskvandsom-

rådet Vejlerne mellem fjorden og havet. Det er den unge trawlfisker, der forsøgte sig med fjordfiskeri, men som måtte søge på havet i stedet. Det er den pensionerede erhvervsfisker, der på et tidspunkt flyttede til Bornholm for at drive laksefiskeri, og det er bierhvervsfiskeren, der gerne ville være erhvervsfisker på fjorden.

Alle disse fiskere har et indgående kendskab til fiskeri både på fjorden og på havet. Deres erfaring og viden bliver hele tiden vedligeholdt og diskuteret, når de mødes på havnen. De følger med i fjordens og fiskeriets daglige udvikling.

I Amtoft er der ingen hjemmehørende muslingebåde, men i første halvdel af 1995 landede en kutter muslinger på havnen hver dag. Byen har også en fiskehandler og -opkøber.

C.5. Limfjordsfiskeriets fremtid

Fremtidsudsigterne for et storstilet erhvervsfiskeri efter konsumfisk ser som nævnt sort ud, men hvis der kommer fisk igen, kan der drives et udbredt bierhvervs- og fritidsfiskeri af en stor del af lokalbefolkningen.

Man kan anskue bierhvervs- og fritidsfiskeriet som et overvintringssted for den lokale viden om fjorden og fiskene. Selvom erhvervsfiskeriet er gået kraftigt tilbage har denne viden og erfaring overlevet i de andre fiskerier.

I fjordens fiskerbyer er muligheden for et fiskeri med faststående redskaber desuden en måde hvorpå, den nye generation oplæres i fiskeriet. På denne måde er det muligt at rekruttere nye fiskere, selvom fjorden ikke i sig selv kan bære et erhvervsfiskeri. De unge kan på denne måde snuse til fiskeriet i en meget ung alder, inden de er gamle nok til at komme med deres far på havfiskeri.

C.6. Sportsfiskeri

Sportsfiskeri finder sted både langs Limfjordens kyster og i dens tilstødende vandløb. Da fjorden afvander omkring 20% af Danmarks areal, er der mange åer, der har deres udløb i fjorden. Sportsfiskeriet, der fortrinsvis er koncentreret om ørreder, er den eneste form for konsumfiskeri, der har været stigende i de senere år. Interessen har derfor samlet sig om denne form for fiskeri, bla. fordi det kan være en måde at tiltrække turister til Limfjordsområdet.

Gruppen af sportsfiskere består af folk med forskellige baggrunde. En del sportsfiskere driver også fritidsfiskeri med stående redskaber, men mange fisker udelukkende med stang og snøre. Det er både tale om lokale folk og turister fra ind- og udland.

I modsætning til fritidsfiskeriet har sportsfiskeriet aldrig været et suppleringsfiskeri (i større stil), men derimod en hobby eller en fritidsinteresse.

D. LIVSFORMSANALYSE

D.1. Indledning

Når man skal forstå baggrunden for nogle af konflikterne omkring brugen af Limfjorden, er det frugtbart at se på, at der blandt befolkningen findes principielt forskellige måder at anskue tilværelsen på.⁴⁹ Dette afsnit beskriver i korte træk tre etnologiske livsformsbegreber, der gør det muligt at få et indtryk af de forskellige måder, hvordan det at fiske kan indgå i hverdagslivet.

Selv i et så homogent samfund som det danske er der kulturelle kontraster, fordi der i befolkningens hverdagsliv indgår forskellige begrebsstrukturer. Med andre ord findes der forskellige måder at indrette sin hverdag og sit livsforløb på. I disse begrebsstrukturer indgår så forskellige begreber som arbejde, fritid, familie, kammeratskab, hygge, venner, børn m.m.

Det karakteristiske ved disse kontraster er, at de er med til at gøre os blinde overfor hinandens måde at leve på. "Livsformscentrisme" kaldes dette for. Det vil blive belyst i den sidste del af kapitlet.

Hvis man tager udgangspunkt i de to begreber "arbejde" og "fritid", så viser det sig, at man kan tænke disse begreber på tre principielt forskellige måder.

- 1: den gængse opfattelse, hvor arbejdet er et middel til at opnå fritid,
- 2: den modsatte, hvor det er fritiden, der er et middel til at kunne arbejde
- 3: og endelig en måde at tænke på, hvor man ikke skelner mellem arbejde og fritid.

Den første måde at strukturere et hverdagsliv på kaldes *lønarbejderlivsformen*, den anden - *den karrierebundne livsform* og den sidste kaldes den *selverhvervende/selvstændige livsform*.⁵⁰

D.2. Lønarbejderlivsformen

I dette hverdagsliv er tiden opdelt netop i arbejde og fritid. Der er noget, man gør af pligt og noget, man gør af lyst. Når man arbejder, så sælger man sin arbejdstid til en arbejdsgiver. Dvs. man får løn for et vist antal timer og ikke for, hvad man konkret for udrettet. Lønnen er politisk fastsat gennem overenskomster, og solidaritet er vigtig, for at man i fællesskab kan stille krav til virksomheden om bedre arbejdsforhold, løn m.m.

Arbejdets indhold varierer meget. Det kan være et rutinearbejde, hvor man ikke behøver at spekulere over det, man laver. Det kan også være et arbejde, man anser for spændende og udfordrende, men der er også andre ting i livet end arbejdet. Det er karakteristisk, at jo mere "spændende" arbejdet er, jo mindre kontrast vil der være til fritiden.

Frihed er noget, man får, uden for virksomheden. Man har ikke rigtig fri, hvis man tænker på arbejdet i sin fritid. Når man har fri, er man fri for ansvar og forpligtelser i forhold til virksomheden, og der er et skel imellem virksomhedens økonomi og ens egen privatøkonomi.

Fritiden kan være indrettet meget forskelligt. Det kan være man dyrker en fritidsinteresse, det kan også være, at det at holde fri betyder, at man hygger sig sammen med familien.⁵¹

En del af de mennesker, der kan analyseres med lønarbejderlivsformen, har traditionelt haft lave indkomster. Her har, det vi kalder, fritidsfiskeri givet mulighed for at supplere den daglige husholdning. Man har også i udpræget grad gjort brug af de sociale netværk som en helt naturlig måde at bytte sig til forskellige goder. En dyrkede grøntsager og byttede sig til fisk. Både fiskeri og jagt har haft en betydningsfuld plads i disse netværk omkring Limfjorden. For disse mennesker har det centrale ved fiskeriet været at få økonomi i det - at få udgifter og indtægter til at hænge sammen:

"En fritidsfisker.. man kunne ikke forestille sig en af os, der sætter en god spiselig fisk ud igen, det er jo ikke det, der er meningen, vel? Vores

fritidsfiskeri - det traditionelle og det gamle, det har været, at man på en eller anden måde skulle forsøge at få sammenhæng i indtægter og udgifter og så supplere den daglige husholdning. Og det er jo slet ikke det, sportsfiskeren går efter. De fisker begge parter, men de ligner overhovedet ikke hinanden på nogen som helst fronter. Og det kan jeg sige, fordi jeg selv har været.. og er ivrig sportsfisker, jeg gør i alting der."(Fritidsfisker, der var medlem af Danmarks Sportsfiskerforbund i 15 år, inden han meldte sig ud.)

Det centrale ved fiskeriet kan endvidere være det sociale samvær. Både det at fiske, og det at spise fiskene er en god anledning til at se familie og venner:

"Altså det er sådan noget med, at vi har samlet (ålene) sammen, og så tager vi og inviterer nogle gæster. Det er så hyggeligt også. Det gjorde vi så.. ja, det er et stykke tid siden, og så kan vi gøre det en gang til, hvor vi er en fire - fem stykker."(Fritidsfisker)

D.3. Den karrierebundne livsform

I et hverdagsliv hvor man betragter fritiden som et middel til arbejdet, vil indholdet i disse begreber være meget forskelligt fra det, der er beskrevet ovenfor. Inden for denne livsform bliver "arbejdet" omtalt som et engagement, mens man i "fritiden" dyrker udenomsinteresser og kobler af.

Man sælger ikke sin tid, men derimod sin know how. Man lever af at udvikle nye ideer og i det hele taget klare de opgaver i organisationer og firmaer, der er afgørende for deres evne til at holde det tempo mht. fornyelse og effektivisering, der kræves for at overleve i konkurrencen.

Det karakteristiske for disse folk er at gøre sig uerstattelige og uundværlige ved hele tiden at udvikle og forny en ekspertise, der så vidt mulig er unik, dvs. som ingen andre har.

Frihed er derfor noget, man får i virksomheden. Man får muligheder for at videreudvikle og forny sig.

Alt andet i hverdagen indordnes under dette "engagement" således, at den tid, man ikke bruger på arbejdsopgaver, bruges til at dygtiggøre sig via kurser, læsning af relevante tidsskrifter m.m, eller tiden bruges til afkobling, hvor man lader op til nye udfordringer, gerne ved interesser, hvor man kan pleje "gode forbindelser".

Familiebegrebet bliver således også væsenforskelligt fra det, der findes i lønarbejderlivsformen. Familien kan være et led i at opbygge unicitet og respekt om personen.

Som afkobling bruges ofte individuelle sportsgrene. Hvis sportsfiskeriet ses fra denne synsvinkel, er udfordringerne det væsentlige ved dette fiskeri. Det er fighten med fisken, det gælder, sammen med naturoplevelsen. Man søger det eksklusive fremfor massesporten:

"Jeg hader at gå og trampe rundt i folk. Det er lige som om, det ødelægger fornøjelsen ved det... Ja, når man fisker ved sådan en å, så går man jo ikke lige oven i hovedet på hinanden. Vi tager nogle gange samlet ud, og så spreder man sig ud over området, og så mødes man og sidder og hygger sig og snakker om det. Og så fisker man igen et stykke tid. Nej, man kan ikke gå oven i hinanden og fiske ved en å. Det bliver man uvenner af. Og ved Karup Å en overgang, de tramper simpelthen.. 10 meter imellem hver, det gider jeg slet ikke, så gider jeg ikke fiske." (Sportsfisker)

D.4. Den selverhvervende/selvstændige livsform

Dette hverdagsliv struktureres ikke i arbejde på den ene side og fritid på den anden. De daglige gøremål smelter sammen i et virke, der er rettet mod det mål at sikre virksomhedens fortsatte drift. Hele dette virke kaldes "dagsværk". Med andre ord er dagsværket

det frie, uafhængige virke, hvor man selv træffer de nødvendige beslutninger.

Frihed får man derfor ved at være sin egen herre - ved at drive sin egen virksomhed. Det er almindeligt, at virksomhedens økonomi og privatøkonomien er blandet sammen.

Man sælger hverken sin tid eller sin unicitet, men derimod en form for vare eller tjenesteydelse. Det centrale for de mennesker, der kan analyseres med denne livsform, er at drive egen virksomhed. Det er virksomheden hele livet er koncentreret om.⁵²

Det er vigtigt, at man er god til sit arbejde, for virksomheden afhænger udelukkende af ens egen indsats. Derfor respekterer man også andre mennesker, der er gode til deres arbejde. Det er vigtigt at være uafhængig, selvstændig, selvhjulpne og udholdende. Den personlige frihed sættes højt.

Hvis virksomheden er en familievirksomhed, kommer der et helt bestemt familiebegreb ind. Her er det ikke samværet, der er det vigtigste, men derimod at man sammen kan få virksomheden til at overleve.

Mange selvstændige har et lønnet arbejde for at holde deres virksomhed igang. Eventuelt er det kun den ene af ægtefællerne, der arbejder udenfor virksomheden. Dette lønarbejde opfattes som et supplement til den egentlige virksomhed. Det "fri arbejde" bliver på denne måde det, man gør for sin virksomhed. For nogle betyder "fritidsfiskeri" det fiskeri, de kan drive i deres "frie tid". Dvs. den tid, hvor de ikke har det påtvungne lønarbejde. For dem har fritidsfiskeriet ikke hobbykarakter, men derimod karakter af "frit arbejde".

Landmænd, erhvervsfiskere, bådebyggere, smede, småhandlende, småhåndværkere m.fl. er de, der først og fremmest strukturerer deres hverdagsliv på denne måde. Det er derfor forståeligt, at muslingefiskerne opfatter enhver indblanding fra det offentlige side som et indgreb i den personlige frihed - et indgreb i den frie udøvelse af deres erhverv. For dem gælder det om, at virksomheden, dvs. det at være selvstændig fisker med egen kutter, kan overleve. Derfor er de interesseret i, at der også er muslinger at fiske fremover. Jo flere restriktioner der kommer for muslingefiskeriet, jo mindre indflydelse får de selv på deres

fremtid. Det er efterhånden ikke det at være god til fiskeriet, der tæller i deres øjne.

Blandt bierhvervsfiskere og fritidsfiskere findes der også mange, der kan analyseres med dette livsformsbegreb. Mange bierhvervsfiskere og nogle fritidsfiskere er som omtalt tidligere forhenværende erhvervsfiskere, der måtte opgive fiskeriet som et fuldtidserhverv. Der er også en del, som gerne ville have været erhvervsfiskere, men fordi fiskeriet allerede var dårligt, nåede de aldrig at starte.

Mange andre har desuden ved siden af anden virksomhed fx landbrug og håndværk drevet fjordfiskeri. Fiskeriet har således både været et ene-erhverv, men i høj grad også været en del af det at drive en sammensat virksomhed. Ligesom mange som nævnt har suppleret fiskeriet med en lønindkomst.

D.5. Livsformscentrisme

Som omtalt i starten er det karakteristiske ved disse livsformer, at de gør os blinde overfor andre måder at indrette tilværelsen på. Vi tolker altid den måde, andre indretter deres tilværelse på, så det bliver meningsfuldt for os selv. Vi er ikke istand til at se, at de forskellige måder at leve på, giver principielt forskelligt indhold til de grundlæggende begreber som arbejde, fritid, familie m.m.

For at illustrere dette belyser det følgende, hvordan de forskellige livsformer tolker hinanden.

De selvstændige kan slet ikke tage lønarbejdernes og karrierefolkenes fritidsbegreb alvorligt. Det er erhvervet - fx fiskeri eller landbrug - det gælder. Egentlig behøver man ikke tage hensyn til folk, der "bare skal ud i naturen og more sig".

For lønarbejderne og karrierefolkene derimod opfattes både fiskerne og landmændene som nogle, der kæmper til sidste blodsdråbe. Hvorfor ikke indrette Limfjorden til et rekreativt landskab istedet for, at nogle få får lov til at overudnytte det? De ødelægger naturen iste-

det for at sætte pris på den. Der er ikke engang tale om moderne erhverv, men derimod om de sidste rester af nogle fortidige.

I lønarbejdernes og karrierefolkens øjne kan det rekreative landskab både udnyttes i fritids- og boligøjemed:

"Det lille sted ude på landet er alles drøm. Hvis vi kunne få noget med lidt land til og tæt ved vandet, ville vi godt flytte ud. ...Det må gerne være på østsiden af fjorden, ved Lovns Bredning, ikke for langt ude. Ikke på Salling, jeg kan ikke lide kysten der, der er så tæt bebygget med landbrug, hellere noget mere øde." (Højrup 1989, p.162)

Hvis lønarbejderne og karrierefolkene ser på fiskeriet og landbruget ud fra deres eget fritidsbegreb, fremstår fiskerne og landmændene derimod i et romantiseret skær. Det er de stoute folk, der er sjove at kigge på. De opfattes nærmest som statister i landskabet. Det er så hyggeligt med en rigtig fisker i den havn, man besøger med sin sejlbad.

D.6. Fritidsfiskeriet set fra et livsformsperspektiv

Hvis man skal forstå fritidsfiskeriet ud fra et livsformsperspektiv, er det ligeledes nødvendigt at tage udgangspunkt i de grundlæggende begreber, som hverdagslivet er bygget op omkring.

Det er karakteristisk at ét ord kan have flere betydninger. Fritidsfiskeriet som bla. i Landbrugs- & Fiskeriministeriet tænkes som én kategori, tænkes blandt befolkningen på tre principielt forskellige måder.

A. Det kan tænkes som en rekreativ beskæftigelse - en hobby. Det er den betydning lovgivningen afspejler. Derfor behandles sportsfiskeri, og det jeg vil kalde fritidsfiskeri under ét. Det er som nævnt først og fremmest lønarbejderne, der driver fritidsfiskeri som hobby. Men ordet har desuden to andre betydninger.

B. Fritidsfiskeriet eller deltidsfiskeriet har som omtalt traditionelt været et suppleringsfiskeri for almuen på landet og i byerne. For de mindre landmænd, husmændene, landarbejderne, løsarbejderne, de dårligst betalte arbejdere, de børnerige familier - for at nævne nogle - har fiskeri været et væsentligt supplement i det daglige. Limfjorden var en garanti for, at man kunne overleve i krisetider. Det galdt både for de selvstændige og lønarbejderne. Der er stadigvæk mange, der opfatter fritidsfiskeriet som et suppleringsfiskeri.

C. Endelig kan fritidsfiskeriet betyde det fiskeri, man driver i sin "frie tid" - som sit frie arbejde. Som nævnt ovenfor har det for mange selvstændige været nødvendigt at supplere det "frie erhverv" med en lønindkomst. Selvom disse folk i statistikken optræder som lønarbejdere, opfatter de sig selv som fiskere og dermed drivende en virksomhed. I øjeblikket kan dette erhverv dog ikke bære en heltidsbeskæftigelse, og derfor er man nødt til at have en supplerende lønindtægt.

Det er disse sidste, der af mange opfattes som rabiate. Det var deres måde at drive fiskeri på, der med fiskeriloven i 1978 blev kriminaliseret eller presset ud af fiskeriet. Samtidig er det nu umuligt at rekruttere unge til fiskeriet pga. restriktionerne. For disse folk handler det om retten til at drive deres "erhverv". Der er en stor konflikt mellem dem på den ene side og lønarbejderne og karrierefolkene på den anden side. Denne konflikt er muligvis særlig stærk omkring Limfjorden, fordi hele egnen er præget af den selvstændige livsform. Men fordi fritidsfiskeriet opfattes på principielt forskellige måder, er der samtidig store konflikter "fritidsfiskerne" indbyrdes.

Ligesom fritidsfiskeri kan fx ordet "miljø" have helt forskellige betydninger. Et godt miljø kan være et plus for erhvervslivet, både for fiskeriet og turisterhvervet eksempelvis. Et godt miljø kan også være ensbetydende med et godt rekreativt område. Et godt miljø kan desuden for karrierefolkene betyde, at man kan drive sine rekreative interesser uden at "træde hinanden over tærne". Omvendt kan det for nogle lønarbejderne betyde, at man netop sammen med andre kan komme ud og dyrke sine fritidsinteresser.

E. FISKERILOVGIVNINGEN OG DENS FØLGER PÅ LIMFJORDEN

E.1. Indledning

Fiskerilovgivningen spiller en afgørende rolle for fiskerne på Limfjorden, som den gør det andre steder i Danmark. En del af konflikterne mellem fiskerne udspringer af de reguleringer, der er gennemført via lovgivningen. Afsnittet behandler udvalgte dele af fiskerilovgivningen og dens følger for Limfjordsfiskerne.

Saltvandsfiskeriloven har fra gammel tid i Danmark været baseret på det grundprincip, at landets borgere havde fri adgang til fiskeri. Lovgivningen er med andre ord indrettet med henblik på at regulere et område, hvor de erhvervsudøvende ikke kan få ejendomsret til den ressource, der danner grundlag for deres virksomhed.

Lovgivningen har derfor både skulle regulere det indbyrdes forhold imellem fangstenhederne og hindre fiskerindsatsen i at overskride ressourcens reproduktionsevne. Da fiskeri foregår på mange forskellige måder, har det betydet en regulering af forholdet mellem de forskellige driftsmåder og teknologier, der støder sammen i jagten på det samme bytte. Mange regler kan således ses som et resultat af statens bestræbelser på at neutralisere de konflikter, som den fri fangstret giver mulighed for.

For at beskytte ressourcen har det været nødvendigt at indføre særlige regler for at forhindre nogle driftsformer i at ødelægge ressourcegrundlaget for andre - og for dem selv. Netop dette formål har de forskellige fiskeriinteresser brugt - og bruger - som skalkeskjul til at udmanøvrere hinanden med.

Det forhold at lovgivningen skal sikre en bæredygtig udnyttelse af ressourcerne åbner for den mulighed, at andre parter end fiskerne søger at fremme deres interesser. Som følge af dette har fiskerne aldrig kunnet være sikre på om en ny regulering blev indført for at beskytte fiskebestandene, eller den var et middel til at fremme særinteresser. Dette forklarer en del af den mistroiske indstilling mange fiskere møder fiskerireguleringerne og

deres biologiske begrundelser med.(Højrup 1992). Det forslag, som Limfjordsgruppen er kommet med i juni 1995 om begrænsning af redskabsfiskeriet i Limfjorden, er netop anbefalet af Danmarks Sportsfiskerforbund, fordi foreningen mener, det er *biologisk velbegrundet*.(Limfjordsgruppen 1995)

En af de love, der indenfor de seneste år har haft størst betydning for den fiskerimæssige udnyttelse af Limfjorden, er den såkaldte "fritidsfiskerlov", der kom i 1978. Denne lov blev til, primært fordi erhvervsfiskerne følte sig truet af nationale kvoter i de ydre farvande, og derfor var hovedformålet med loven at beskytte dette erhvervsfiskeri.

Selvom fiskebestandene i Limfjorden på det tidspunkt var faldende, udnyttede en stor del af lokalbefolkningen stadig muligheden for at drive fiskeri.

Den lovgivning, der hidtil var gældende på Limfjorden, omhandlede dels regler for fiskernes indbyrdes forhold fx mht. bundgarnspladser, dels regler der forsinkede teknikudviklingen indenfor fiskeriet. Det drejede sig om kutterstørrelser, motorkraft og hvilke redskaber, der var tilladte. Imodsætning til fx Roskilde Fjord og Øresund har trawlfiskeri efter ål og industrifisk altid været tilladt i Limfjorden, og det har først og fremmest været trawlfiskere, der har presset på for at få lempeligere regler.(Se bla. Wohlfahrt 1988 og 1992.)

I 1978 introduceredes et nyt grundprincip som markant brød med den frie fiskeret. Hvor reglerne før var ens for alle, blev fiskere nu juridisk skilt ud fra hinanden i grupper med hver deres regelsæt. Der kom særlige regler for erhvervsfiskere, for bierhvervsfiskere og for fritidsfiskere.

Erhvervsfiskeri, deltidsfiskeri og suppleringsfiskeri blev før drevet imellem hinanden - dog ikke altid uden problemer. Men med den nye lov fik erhvervsfiskerne mere ret til fiskeri end andre fiskere. Bruddet med princippet om den frie fangstret åbnede for en kamp mellem befolkningens livsformer om retten til udnyttelsen af Limfjordens ressourcer.

Grænsen mellem deltidsfiskeri og fuldtidsfiskeri havde hidtil været flydende, og det var muligheden for frit at skifte mellem fuldtids- og deltidsfiskeri der forsvandt. For at være erhvervsfisker, skal man have mindst 3/5 af sin indtægt fra fiskeriet. For at være bierhvervsfisker skal man have mindst 1/10 af sin indtægt ved fiskeri. Der er forskellige regler for, hvornår man kan blive det ene og det andet, men hvor det før var mængden af fisk så at sige, der bestemte, om man var fuldtidsfisker eller ej, er det nu juridiske regler.

Med loven i 1978 opstod begreberne "fritidsfisker" og "amatørfisker". Der skete det, at en stor del af den lokale befolkning, der drev fiskeri som et led i deres virksomhed, pludselig ikke måtte fiske på den måde mere. Hvis de alligevel fortsatte, blev de anset for kriminelle.⁵³

Et iøjnefaldende problem ved udarbejdelsen af loven var lovgivernes manglende indsigt i, hvad suppleringsfiskeriet egentlig var. Ikke-erhvervsmæssigt fiskeri blev over en kam defineret som rekreativt, hvilket betyder, at den fisk, man fanger, er til eget forbrug, eller at det at fiske er for sjov - for fornøjelsens skyld alene. Men meget af det fiskeri, der foregik ved Limfjorden var ikke en fritidsfornøjelse, men netop et led i at drive en virksomhed. Som omtalt opfattede mange mennesker sig selv som *fiskere*, selvom de var blevet nødt til at opgive fiskeriet som et fuldtidserhverv.

Fra lovgivernes side var der umiddelbart ingen problemer i at skelne erhvervsfiskeri fra rekreativt fiskeri. Man havde den opfattelse, at det var muligt at opdele folks aktiviteter i henholdsvis arbejde og fritid. Arbejde udfører man for at tjene penge. I fritiden derimod holder man fri fra arbejde. Det er det at holde fri og more sig med noget som ikke er at arbejde for at tjene penge, der er det primære. Hvad, man konkret beskæftiger sig med i fritiden, er underordnet - set fra denne synsvinkel. Med andre ord gik man ud fra, at hele befolkningen tænkte med lønarbejderlivsformens begreber.

Hvis vi ser på fritidsfiskeriet ud fra dette perspektiv, er det underordnet, hvor mange fisk man fanger. Det er det at fiske - for sin *fornøjelses* skyld - der er det centrale. Derfor er der heller ingen problemer i at lave redskabsbegrænsninger, blot disse ikke forhindrer brug af teknikker med stor "underholdningsværdi", for man skal jo netop ikke tjene penge

på sin hobby. Derimod må en hobby gerne koste penge.

Det viste sig imidlertid efterfølgende, at denne måde at anskue deltidsfiskeriet på var fejlagtig. Mange af de, der drev deltidsfiskeri, tænkte derimod med begreber fra den selvstændige livsform. De skelnede ikke mellem arbejde og fritid. Deltidsfiskeriet var ikke en fritidsfornøjelse, hvor hovedformålet var at slappe af og fornøje sig med noget, der ikke var arbejde. Fiskeriet indgik som nævnt istedet som en væsentlig del af det at være selvstændig fjordbo. Af omfang strakte det sig lige fra at være den afgørende mulighed for at drive egen virksomhed til at være et suppleringsfiskeri, hvor udgifter og indtægter hang sammen og på denne måde bidrog til husholdningen. Det var disse muligheder, mange nu så forsvinde. Det resulterede bla. i dannelsen af fritids- og amatørfiskerforeninger over hele landet.⁵⁴

Fritidsfiskernes problemer med den nye lov hidrører fra, at de sammen med sportsfiskerne juridisk klassificeres under kategorien "rekreative fiskere", selvom der for mange netop ikke er tale om en rekreativ praksis.⁵⁵

De forskellige juridiske kategorier af fiskere, vi idag finder i Danmark, har således deres baggrund i lovgivningen fra 1978. Begrebet "fritidsfisker" blev simpelthen først skabt med denne lov og hele debatten omkring dens vedtagelse.

Det følgende er en kort gennemgang af nogle af de nuværende fiskerireguleringer på Limfjorden. På fjorden drives der som tidligere omtalt idag trawlfiskeri i mindre målestok efter ål og industrifisk, muslingefiskeri og konsumfiskeri med faststående redskaber.

E.2. Trawlfiskeriet

Reglen om maksimum 10% bifangst har skabt problemer i industrifiskeriet på Limfjorden, hvor det i nogle år næsten har været umuligt at lande lovlige fangster, fordi der har været for mange konsumsild i lasterne.⁵⁶

E.3. Muslingefiskeriet

Muslingefiskerne har i de sidste 10 år oplevet en stramning af reglerne. Før 1980 var der praktisk talt ingen regler omkring muslingefiskeriet, men samtidig med at dette fiskeri øgedes kraftigt op gennem 1980'erne, blev reglerne strammet. Med indførelsen af licens i 1988 på muslingefiskeri brød lovgivningen med princippet om den frie fangstret, selvom der (endnu) ikke er tale om en individuel licens med ejendomsret til en bestemt del af ressourcen. Det har siden været meget svært for nye fiskere at starte muslingefiskeri. Der er en del tidligere fjordfiskere, der ønsker at fiske muslinger, men pga. stoppet for yderligere licenser er disse nu henvist til havfiskeri.

Muslingefiskerne kan derimod frit gå på havet og fiske i fx sommerperioden, hvor der er stop for muslingeskrabning i Limfjorden, forudsat at de overholder de almindelige bestemmelser om kvoter o.lign.

Den vekseldriftordning Fiskeriministeriet indførte i 1994, hvor områder blev lukket for muslingefiskeri afhængig af mængden af konsumegnede muslinger, er nok den regel, der har haft størst betydning for fiskerne i de senere år. Vekseldriftordningen medførte en koncentration af bådene i nogle få områder, hvilket igen bevirkede en opblussen af diskussionen om muslingefiskeriets (måske) skadelige virkninger. Det øgede pres på ressourcerne i takt med at ministeriet har givet tilladelse og fiskeribanklån til bygning af en række nye muslingefartøjer har været med til at holde diskussionen om fiskeriets virkninger på miljøet igang.⁵⁷

Stigningen i muslingefiskeriet faldt desuden sammen med en øget opmærksomhed om miljøet, og denne interesse har skabt gunstigere politiske og ideologiske betingelser for de øvrige fiskeres ønsker om en beskyttelse af ressourcerne. Det har bla. sat sig spor i reguleringen af muslingefiskeriet på Limfjorden, hvor miljøinteressernes indflydelse har bevirket, at dele af fjorden er totalt lukket for muslingefiskeri. Reglen om forbud mod muslingefiskeri på mindre end 3 meter vand - dog med visse undtagelser, der blev indført i 1995, er ligeledes et eksempel på disse interessers indflydelse.

E.4. Fiskeri med faststående redskaber

For de *erhvervsfiskere*, der lever af at fange konsumfisk på fjorden, er det manglen på fisk og udviklingen i fiskepriserne, der har haft de alvorligste følger og ikke den hidtidige lovgivning. Fiskeprisernes udvikling forudsætter en produktivitetsudvikling, som ikke har været mulig i Limfjorden gennem de sidste årtier. Udvidelse af fredningsbælterne i visse dele af fjorden, dvs. områder ved åudløb, hvor fiskeri er forbudt, har for nogle fiskere betydet en udelukkelse fra gode fiskepladser.

Siden 1978 er der kommet yderligere restriktioner for *fritidsfiskeriet* i hele Danmark. Bl.a. reglen om, at der ikke må sættes garn indenfor 100 meter fra lavvandslinjen. For Limfjorden har dette betydet, at det traditionelle "soppefiskeri" efter skrubber er blevet umuliggjort. Det var et fiskeri, som børnene kunne være med til, fra de var helt små, hvor man soppede ud og satte et garn i et af de mange lavvandede områder. Det svarer til børnenes fjordfiskeri i Hvide Sande og Thorsminde.⁵⁸

Fiskeriet har desuden stor betydning for rekrutteringen af unge ikke kun til brugen af fjorden, men til fiskeriet generelt i hele Danmark. De unge kan nu kun fiske lovligt som "fritidsfiskere" med et begrænset antal redskaber, hvilket gør det svært at få de erfaringer med fx gode fiskepladser, håndtering af redskaber og fisk m.v., der danner basis for senere at drive erhvervsfiskeri. Det har været meget almindeligt at børn helt fra 5-6-7 års alderen har haft deres egne garn, men fritidsfiskeri er i dag kun tilladt for personer over 12 år.

Nedenstående citat belyser, hvorledes baggrunden for "100 meter reglen" opfattes af mange fritids- og erhvervsfiskere. De mener, at sportsfiskerne har kunnet udnytte lovgivningens sigte med en beskyttelse af fiskeressourcerne til at udelukke andre fra at fiske efter laks og ørreder.

"Der indenfor den zone, der har jo... hvad skal man sige, det der fiskeri foregået med småbåde eller simpelthen med at vade ud, hvor man sammen med sine børn sådan en sommeraften vadede et garn ud og satte det

der. Og den zone dér er helt stensikkert blevet fredet for at redde sportsfiskerørreder. Og der føres diskussionen jo stadigvæk. Når vi snakker.. eller når der er problemer omkring det, så hedder det, at.. Skals å ørredstamme, og så er det Sønder Omme å's ørredstamme, og den har været der siden oldtiden, og jeg ved ikke hvad. Og hvis der er nogen fisk, der er rigeligt af hernede, så er det da ørreder, og de er udsat. Og dem er fritidsfiskerne også med til at betale altså, vi kan bare ikke mere fange dem. Ørreder har aldrig.. det var ikke det, det der fiskeri i det kystnære område egentlig gik ud på førhen, det var skrubbefiskeri først og fremmest, men det siger sig selv, at fritidsfiskere gerne vil fange ørreder, hvis der er nogen. Men hvis de er udsatte, så kan man jo bare udsætte nogle flere, så er det vel overstået."(Fritidsfisker)

Der er desuden kommet udvidede fredningsbælter og fredningstider ved åudløb en lang række steder i Limfjorden, hvor indenfor man ikke må sætte garn (og andre redskaber) på bestemte tidspunkter. Dette er for at beskytte havørredernes passagemuligheder til gydeområderne.

Der er kommet en bestemmelse om, at alle kasteruser tilhørende fritidsfiskere i visse områder af Limfjorden skal forsynes med et spærrenet ved forreste bøjle. Denne regel er officielt indført for at forhindre oddere i at drukne i disse ruser.⁵⁹

Endvidere er der foreløbig for dele af Hjarbæk Fjord indført en regel om, at radgarnet på pæleruser og bundgarnshovederne skal sænkes 40 cm under vandoverfladen. Reglen er indført for, at ørredsmolt ikke skal fanges i disse redskaber. Problemet set fra fiskernes side med de "neddykkede" radgarn (og for erhvervsfiskernes bundgarnshoveder) er, at når blankålene trækker, går det så stærkt, at de nærmest "flyver" oppe i vandet. For at fange disse ål, er det derfor nødvendigt at radgarnene "klæder" vandskorpen.

E.5. Fiskernes syn på reguleringerne

For både konsumfiskeriet og muslingefiskeriet tales der i dag om at indføre yderligere restriktioner. Muslingefiskerne (og dermed også muslingeindustrien) er bekymrede for, at yderligere restriktioner skal få en negativ indflydelse på erhvervet.

Muslingefiskerne ser de forskellige restriktioner som et skjult forsøg på fra miljøinteressernes side at nedlægge erhvervet med henvisning til beskyttelse af ressourcerne, fordi kutterne gradvist får så dårlig økonomi, at de "frivilligt" holder op med muslingeskrabningen. Derfor efterlyser fiskerne en åben politisk tilkendegivelse af, om der i det hele taget er en fremtid for muslingefiskeriet i Limfjorden.

Både erhvervs-, bierhvervs- og fritidsfiskerne ser ligeledes de tiltagende restriktioner som en begyndende nedlæggelse af deres fiskeri. Fredningsbælter, fredningstider, "neddykkede" bundgarn, "ørredriste", 100 meter garnfri zone, yderligere redskabsrestriktioner (fx kun 1 redskab pr. fritidsfisker) m.m. ses af disse fiskere som et forsøg på at indføre et sportsfiskerimonopol på fangst af ørreder ad bagvejen.⁶⁰

Fritidsfiskerne anser endvidere restriktionerne for deres fiskeri som en måde at straffe de lovlydige for det fiskeri, de ulovlige udøver. Indførelsen af yderligere restriktioner rammer udelukkende de lovlydige. De ulovlige vil fortsætte med at drive ulovligt fiskeri.⁶¹

F. LIMFJORDEN SOM INTERESSEOMRÅDE

F.1. Interesstyper

Dette kapitel belyser nogle af de mange forskellige interesser, der kæmper om retten til udnyttelsen af Limfjordens ressourcer.

Helt overordnet kan man tale om 4 typer af interesser, hvis praksis betinger Limfjordens nuværende kulturgeografiske og kulturøkologiske udformning:

1. LIMFJORDEN SOM KOMMERCIEL TRANSPORTVEJ

2. LIMFJORDEN SOM RECIPIENT

3. LIMFJORDEN SOM FISKEFARVAND

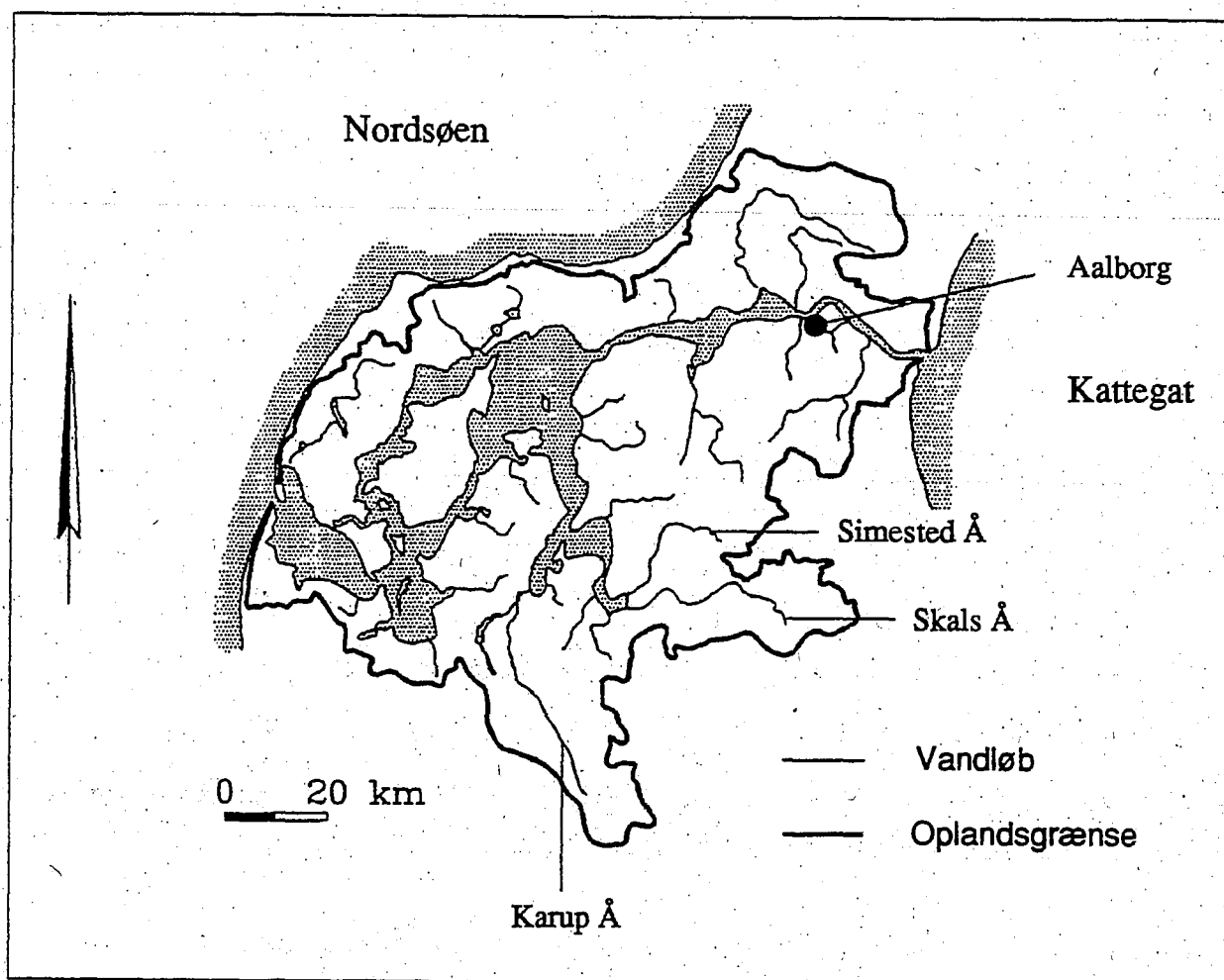
4. LIMFJORDEN SOM FRITIDSLANDSKAB

Ad 1). Den første type af interesse, som man er tilbøjelig til at glemme, fordi det tages for givet, er grunden til, at Limfjorden ikke er en fjord, men et sund. Vestkysthavnene i Thyborøn og Lemvig er helt afhængige af, at staten konstant graver i Thyborøn kanal for at holde den åben. Grunden til, at Thyborøn havn blev bygget, var en langvarig debat om hele udbygningen af vestkysthavnene. Havnen var meget dyr at anlægge, og den er stadig dyr at vedligeholde. I dag er der mange havne på vestkysten, så Thyborøn er ikke længere havfiskeriets eneste støttepunkt, men fiskeribyerne Thyborøn, Lemvig og Agger er selvfølgelig afhængige af kanalens fortsatte opretholdelse.

Coastertrafikken og de byer, der ligger på fragtruten er ligeledes afhængige af, at Limfjorden er et sund⁶², ligesom mange fiskefartøjer benytter fjorden, når de skifter fiskeplads fra de indre farvande til Nordsøen og omvendt. Med andre ord er der her tale om en lang række erhvervsinteresser, der gør brug af, at Thyborøn kanal er åben for sejlads.

Både havfiskerne og en stor del af de andre erhvervsinteresser kan beskrives med begrebet den selvstændige livsform.

Ad 2). Den næste type af interesse er ligeledes knyttet til den selvstændige livsform. Landbruget er først og fremmest interesseret i Limfjorden som recipient, hvor fjorden er modtager af dræningsvandet. Denne funktion forenes i høj grad med, at Limfjorden er et sund, hvilket betyder, at der gennem fjorden er en meget hurtig gennemstrømning og dermed bortledning af vandet. Omvendt kan fjorden også være en gene, når vandstanden stiger, og de lavtliggende marker oversvømmes med saltvand. Endvidere kan man tale om, at limfjordsbyerne har en interesse i fjorden som spildevandsrecipient.

Figur 3. Illustration af Limfjordens afvandingsområde

Limfjorden afvander ca. 20% af Danmarks areal.

Havfiskerne, coastertrafikken og det tilknyttede erhvervsliv har sammen med landbruget og byerne alle en stærk interesse i at holde Thyborøn kanal åben. For landbrugets vedkommende dog med den begrænsning, at de ikke er interesseret i en alt for skiftende vandstand. Dvs. disse interesser har, selvom de anskuer Limfjorden fra forskellige synsvinkler, dannet en alliance overordnet set. Denne alliance understøttes af, at staten opretholder det marine miljø ved løbende at grave i Thyborøn kanal.

Ad 3). En tredje type interesse er fjordfiskeriet, der bliver drevet både som erhvervs-, bierhvervs- og fritidsfiskeri. For fjordfiskeriet er det selvfølgelig afgørende, at Limfjorden er et fiskefarvand. I øjeblikket lever fjordfiskerne kun på de andre interessers nåde, men historisk har fiskeriet som beskrevet spillet en betydelig rolle for lokalbefolkningen. Blandt den overvejende del af fjordfiskerne finder man ligeledes den selvstændige livsform.

Den traditionelle konflikt ved Limfjorden har landbruget på den ene side og fjordfiskeriet på den anden side. Limfjordsområdet er et udpræget landbrugsland, og udvaskningen af næringsstoffer fra jorden har hidtil bevirket en stigende forringelse af vandkvaliteten. Det centrale spørgsmål har været, om Limfjorden skulle være "agerland" eller "fiskevand". Det vand, der har betydning for fiskebestandene i Limfjorden, strækker sig langt ind i land. Ål, som har været den vigtigste ressource for fiskeriet, lever det meste af deres liv langt oppe i fjordens ferskvandssystemer. De sild, der lever i fx Lovns Bredning og Hjarbæk fjord, lever i det vand, der kommer fra åerne. Det har derfor afgørende betydning for fjordfiskeriet, om vandet er fiskeegnet, muslingeegnet eller "algeegnet".

Ad 4). En fjerde interesse i Limfjorden har den del af befolkningen, for hvem begrebet fritid er betydningsfuldt. Fjorden betragtes som et fritidslandskab af både lønarbejderlivsformen og karrierelivsformen. Hele spørgsmålet om det rekreative miljø er idag ligeledes først og fremmest knyttet til denne interesse. Interessen for fjorden som fritidslandskab har egentlig skubbet fjordfiskeriet ned på en fjerdeplads i hierarkiet af overordnede interesser, ligesom der nu stilles spørgsmåltegn ved landbrugets andenplads.

Først med denne fjerde interesse har andre livsformer end den selvstændige livsform for alvor fået betydning for udnyttelsen af Limfjorden. Hidtil har det været landbruget og fiskeriet, dvs. den selvstændige livsforms erhvervsinteresser, der har præget debatten om brugen af fjorden. Idag er det derimod fjorden set i et fritidsperspektiv, der har en stærk indflydelse på den løbende debat.

F.2. Interessernes betydning for økosystemet

Den praksis hver af disse interesser udøver, dvs. den måde hvorpå interesserne gør brug af Limfjorden og dens opland, betinger det økosystem, der er ved Limfjorden i dag. Eksempelvis er driftsformerne indenfor landbrug og fiskeri med til at forme et bestemt økosystem. Landbruget har betinget, at Limfjordens afvandingsområde er blevet drænet og dermed lagt i grøfter og rør, og fiskeriet har betinget en bestemt artsammensætning i fjorden, der hidrører fra dens funktion som fiskevand.

Limfjorden som fritidslandskab betinger et økosystem, hvor bla. sæl og skarv trives i stort tal, hvilket er i modsætning til den form for kulturlandskab, hvor fjorden udelukkende er et fiske- og jagtvand, og bestanden af disse dyr holdes nede for at pleje en bestemt form for økosystem.

F.3. Kampen om udnyttelsen af Limfjordens ressourcer

Som det fremgår er disse fire overordnede interesser ikke kun forskellige, men også ofte modsatrettede. Til tider kan man ligefrem tale om en slags åben kamp mellem de involverede parter. Til andre tider foregår kampen mere skjult, og nogle gange forekommer der alliancer mellem parterne. De forskellige interesser opererer desuden på meget forskellige niveauer i det politiske system og gør brug af mange forskellige argumenter.

Det karakteristiske ved disse forskellige interesser er, at de hver især ser på Limfjorden udfra en bestemt opfattelse af hvordan, fjordens ressourcer bedst udnyttes. Denne opfat-

telse afhænger af de enkelte interessers praksis - hvad er målet med udnyttelsen af fjorden, og hvilke midler tager de enkelte interesser i brug. Man kæmper om brugen af fjorden udfra begreber om, hvad der er den "rigtige" udnyttelse, og set fra de enkelte interessers side medfører det, at andre måder at udnytte ressourcerne på anses for at være forkerte eller illegitime.

Udfra denne synsvinkel drejer kampen sig om retten til at bestemme, hvilken form for udnyttelse af Limfjordens ressourcer, der skal satses på i fremtiden. For at trække det mere op kan man sige, at kampen drejer sig om at definere, hvilken form for udnyttelse, der er den *rigtige*. Det er med andre ord en kamp om selve retten til at udnytte ressourcerne.

F.4. Limfjorden set fra de forskellige interesser

Det følgende er en gennemgang af nogle af de synspunkter, der blander sig i debatten om brugen af Limfjordens ressourcer. Her er det ikke længere de fire overordnede interesser, der tages udgangspunkt i. Derimod er der her medtaget de vigtigste interesser i tilknytning til fiskeriet.

For *biologerne* er Limfjorden først og fremmest et *undersøgelsesområde*. Det er deres opgave at tilvejebringe objektive videnskabelige undersøgelser af fjordens fiske- og muslingeressourcer.

Trawlundersøgelserne på Limfjorden efter fisk tilrettelægges i tidsserier, hvor man fisker det samme sted på samme tid mange år i træk. Dette giver et sammenligneligt billede af den årlige bestandsvariation. For biologerne gælder det ikke om at fange så mange fisk som muligt, men derimod om at se på udviklingen i antallet af fisk over en årrække. Udover dette leverer biologerne kvalitative forklaringer på disse bestandsvariationer.

Mht. Limfjorden er begge disse opgaver blevet problematiske. Fiskebestandene er nu så små, at det er svært at sige noget om variationerne fra år til år. Samtidig er det heller ikke muligt at pege på den udløsende årsag til disse svigtende bestande.

Biologerne laver desuden undersøgelser af muslingebestandens størrelse i fjorden. Her har det været svært at bestemme rekrutteringen af muslinger, der svinger meget fra år til år.

Limfjorden er for *Landbrugs- & Fiskeriministeriet* en *ressource for fiskerierhvervet*, hvor man dels kan fremme erhvervet dels dets nationaløkonomiske betydning. Det medfører, at ressourcerne skal udnyttes på en måde, der tillader et fortsat erhvervsfiskeri, som kan følge med udviklingen. Hensynet til erhvervsfiskeriet gør, at det desuden er nødvendigt for ministeriet at udarbejde regler for ikke-erhvervsmæssigt fiskeri.

Ministeriet har via lovgivningen en afgørende indflydelse på de driftsformer, der fremmes på fjorden. Ifølge ministeriet er biologi udgangspunktet for reguleringerne. Hensynet til bevarelsen af fiskebestandene er det centrale. Det har bla. medført regler for beskyttelse af vandrefiskenes vej frem og tilbage fra gydeområderne.

Presset på ressourcerne i havet er igennem de senere år blevet stærkere og har sammen med en række andre faktorer medført et svigtende rekrutteringsgrundlag for fiskene. Det har samtidigt gjort det nødvendigt at indføre flere regler for erhvervsfiskeriet på landsplan.

Ministeriet har i de senere år desuden oplevet et stigende pres fra miljøinteresserne, der bla. har betydet, at ministeriet ikke længere udelukkende kan tage hensyn til fiskeressourcerne ved fremtidige reguleringer, men i lige så høj grad skal inddrage fiskeriets muligvis skadelige indflydelse på det omgivende "miljø". Disse synspunkter har bla. gjort sig gældende ved reguleringen af muslingefiskeriet på Limfjorden.

Ministeriet har kompetancen til at regulere fiskeriet herunder muslingefiskeriet og har dermed også ansvaret. Det medfører, at ministeriet er tvunget til at se på problemerne omkring fiskeriet både fra erhvervets side, fra amternes, miljømyndighedernes og -organisationernes side.

Miljøinteresserne er en samling af forskellige parter såsom amterne, Miljø- & Energiministeriet herunder Skov- & Naturstyrelsen og Danmarks Miljøundersøgelser, Danmarks Na-

turfredningsforening, Greenpeace m.fl. De anskuer Limfjorden som et *naturområde*, der danner basis for et alsidigt plante og dyreliv.

Skov- og Naturstyrelsens målsætning er "så vidt muligt at opretholde et naturligt plante- og dyreliv".⁶³ Det centrale er en bevarelse og eventuel genoprettelse af alle former for naturlige planter og dyr i et bestemt område.

Man kan anskue miljøinteresserne ud fra et diskursperspektiv, hvor det centrale er at sætte dagsordenen. Diskursen er den måde, man definerer feltet på, dvs. hvad man taler om, og den måde, man taler om det på. Diskursen former således interessernes begrebsverden. Indenfor miljøområdet drejer det sig om, hvordan man opfatter begreber som miljø og miljøinteresser.

Indenfor miljødiskursen taler man om at genskabe et naturligt plante- og dyreliv, men det man diskuterer er egentlig, hvilken form for kulturbetinget udformning af økosystemet, man ønsker at (ny)indrette. Man taler om, at "naturen" skal opretholdes, men man forsøger egentlig at skabe et bestemt miljø.

Her er tale om to illusioner. Den første består i, at man ser bort fra den kendsgerning, at alle mulige udformninger af Limfjordens økosystem vil være betinget af menneskelig praksis som omtalt ovenfor. Den anden illusion følger af den første, fordi forestillingen om, at der er et "naturligt" økosystem, muliggør forestillingen om, at dette "genoprettes" og er mest værdifuldt i en tilstand, hvor det er uberørt af menneskelig praksis.

Der er ingen i dag, der for alvor taler om at genskabe et økosystem fra før 1825, hvor Vesterhavet brød igennem Agger tange. Det kunne man meget let gøre ved at standse den løbende vedligeholdelse af Thyborøn kanal. Det er overordnet - som omtalt tidligere - et skibsfartens og vestkysthavnenes økosystem, staten opretholder i Limfjorden idag. Genembruddet af Agger Tange betød, at hele den vestlige del af fjorden, som siden 1100-årene var brakvand, pludselig fik en stor tilførsel af saltvand, hvorved floraen og faunaen ændredes væsentligt.⁶⁴

Debatten har hidtil heller ikke gået på, at man for at reducere udvaskningen af næringsstoffer fra det åbne land, skal omlægge al landbrug rundt om fjorden til ekstensiv drift uden brug af kunstgødning.⁶⁵

Skov- & Naturstyrelsens målsætning "*så vidt muligt* opretholde et naturligt plante- og dyreliv" åbner derfor for mange forskellige interesser, der hver især kæmper om, hvad der er det "naturlige".

Man skal ikke glemme, at fjordfiskerne herunder også fritidsfiskerne har været med til at fremme miljøinteresserne. De har sat spørgsmålstegn ved trawlfiskeriets belastning af fjorden, ved det problematiske i byernes spildevandsudledninger til fjorden og ved de store tilførsler af kvælstof og fosfor fra landbruget. Desuden har de ikke mindst været med til at sætte Cheminova på dagsordenen allerede i 1960'erne.

Amterne har bla. til opgave løbende at følge med i vandkvalitetens udvikling i Limfjorden. Dette gøres via en overvågning af fjordens vandmiljø, hvor der tages prøver på forskellige stationer over hele fjorden.

Amterne (og kommunerne) har i de seneste 10 år ofret mange penge på en renere fjord bla. ved en udbygning af byernes rensningsanlæg. Resultatet er kommet i form af en forbedring af vandkvaliteten med bla. en større sigtddybde. Men amternes mål for Limfjorden er desuden at sikre et alsidigt dyre- og planteliv, hvilket ikke er blevet opfyldt i takt med forbedringen af vandkvaliteten.

Da "hensynet til miljøet" på amtsplan vejer tungere end "hensynet til økonomiske interesser", kan det bevirke, at amterne danner sig forskellige trusselbilleder. Udfra denne betragtning kan muslingefiskeriet være en trussel mod det naturlige plante- og dyreliv, og det må derfor begrænses. Det kan være landbruget, der er truslen mod det naturlige økosystem, det kan være byerne, det kan være jagten, det kan være turismen. Truslen afhænger af, hvilket økosystem det er, man ønsker at fremme, og det er igen et resultat af kampen om at sætte dagsordenen for, hvad der er det naturlige.

Myndighedssamarbejdet (mellem de tre Limfjordsamter, Landbrugs- & Fiskeriministeriet herunder Danmarks Fiskeriundersøgelser og Miljø- & Energiministeriet repræs. ved Skov- og Naturstyrelsen) er et forsøg på at sammenkoble de erhvervsmæssige fiskeriinteresser med miljøinteresserne. Tanken er her at få et helhedsperspektiv ind i den fremtidige planlægning og regulering af Limfjordens ressourcer.

Det er et formelt forum, hvor der er skabt mulighed for at få en dialog imellem det, der fremstår som to forskellige synsvinkler.

For *erhvervsfiskerne* er Limfjorden som *fiskefarvand* det altafgørende. For de fiskere, der bor ved Limfjorden, er det afgørende, hvordan de tre nærmeste farvande - Skagerak, Limfjorden og Kattegat - kan udnyttes, således at fiskerne forsat kan sammensætte en fuld årscyklus.

Limfjorden er derfor for nogle fiskere blot et element i udnyttelsen af flere farvandsområder. For andre er kombinationen af en kutter på under 8 BRT og en niche udenfor fjorden, de kan udnytte og konkurrere på, en måde at overleve på.

For *bådebyggerne* er Limfjorden en *basis for deres kundegruppe*, hvor det afgørende er, at der er mange mindre skibe og ikke få store. For *muslingeindustrien* er det fjorden som *råvareressource*, hvorfra de kan få jævne tilførsler i stor mængde, der er grundlaget for deres eksistens.

For *bierhvervs- og fritidsfiskerne* er Limfjorden et *fiskefarvand* sammen med den nærmeste kyst. Fjorden og dens muligheder ses i sammenhæng med områdets andre muligheder for fritidslandbrug, jagt, håndværk m.m. Det er karakteristisk, at disse fiskere ikke flytter efter fisken, men istedet udnytter alle de lokalt tilgængelige muligheder i en sammensat husholdøkonomi.

Sportsfiskerne ser primært på Limfjorden som en *adgangsvej* for havørredernes passage til og fra gydeområderne. Derfor er det altafgørende for dem at sikre denne passagemulighed. Vandkvaliteten ved bunden er i denne forbindelse af mindre betydning, da havørre-

derne overvejende lever i de frie vandmasser eller søger op i ferskvand.

For *turistinteresserne*, der dels består af private interesser, dels offentlige med amter og kommuner, er Limfjorden et potentielt område for *produktudvikling*. Området kan pga. dets mange muligheder for kvalitetsturisme blive en fremtidig magnet. Der er både muligheder for den kulturhistorisk interesserede turist og den naturinteresserede turist.

Kulturhistorisk kan fjordområdet bla. byde på småfiskeri og levende havnemiljøer, hvor der gerne skal være mulighed for at købe fisk af de lokale. Der er ligeledes gode muligheder for at besøge de lokale museer og overnatte på hoteller eller hos lokalbefolkningen.

For de naturinteresserede er der rig lejlighed til at opleve de mennesketomme områder som fx de områder, der er lagt ud til fuglebeskyttelse eller Ramsar-områder. Ved Limfjorden har man muligheden for at opleve de store skarv og sælkolonier eller sportsfiske efter havørreder.⁶⁶

F.5. Konflikter

Gennemgangen af de forskellige interessers syn på Limfjorden illustrerer nogle af de mange forskellige måder fjorden kan anskues og bruges på. Det følgende er en gennemgang af en række forskellige konfliktområder og de beskyldninger mod modparten, der bruges i kampen for at fremme egne interesser.

F.5.1. Erhvervsfiskerne

Selvom alle erhvervsfiskerne har en fælles interesse i at opretholde erhvervet, er der uenighed om, på hvilken måde dette bedst lader sig gøre. Nogle af disse konflikter er ikke af ny dato. Igennem hele dette århundrede har der været en konflikt mellem de fiskere, der brugte faststående redskaber, og de der brugte bundsløbende redskaber. Konflikten

har slået igennem på fiskeriforeningsniveau, hvor bla. Jegindø Fiskeriforening i en periode blev delt i to foreninger. Der har fx været episoder, hvor bundgarnsfiskerne fik sejlet deres redskaber ned af trawlerne.

Bundgarnsfiskerne har hævdet, at faststående redskaber nok kan rovfiske, men de kan ikke ødelægge betingelserne for fiskene, som de bundsløbende redskaber kan. Konflikten har sin baggrund i, at det var den samme ressource fiskerne udnyttede, men på to forskellige måder. Det var en konflikt mellem to driftsformer med hver deres redskabskompleks. Trawlfiskeri og bundgarnsfiskeri er to helt forskellige teknikker, som ikke kan kombineres vilkårligt. Hvor der står bundgarn, kan man ikke trawle.

F.5.2. Konsumfiskere - muslingefiskere

Efter at både bundgarnsfiskeriet og trawlfiskeriet næsten helt er ophørt, er der idag en konflikt mellem muslingeskraberne og konsumfiskerne. Idag hidrører konflikten ikke fra, at det er to konkurrerende driftsformer, der befisker den samme ressource. Men muslingefiskerne beskyldes ligesom trawlfiskerne for at ødelægge betingelserne for fiskene:

1) De ødelægger bunden og vegetationen: *"Du ved, hvordan en grøn mark ser ud, når den er blevet pløjet."* *"Når man pløjer en mark gang efter gang, vil der ikke engang gro ukrudt."*

2) De skræmmer fiskene væk: *"Du ville heller ikke være et sted, hvor du fik en pisk over nakken, hver gang du stak hovedet frem".*

3) De fjerner ålenes vinteropholdssteder og fanger ål i dvale om vinteren. Konsumfiskerne mener, at ålene graver sig ned i kanten af muslingebanker. Temperaturen er her lidt højere end andre steder i bunden, og muslingernes filtrering af vandet bevirker, at ålenes åndehuller ikke så let bliver tilstoppet. Fiskerne fortæller, at når man før i tiden skulle stange ål, var det nødvendigt at finde en muslingebanke at stange på, ellers kunne man lige så godt opgive. Dengang anklagede muslingefiskerne ålestangerne for at ødelægge

muslingebankerne med deres ålelystre.

4) De ødelægger fiskeyngel og bunddyr, når de skraber hen over bunden.

5) Når der skrubes hvirvles næringssalte og eventuelle giftstoffer op fra bunden, der stammer fra udvaskningen fra landbruget, samt udledninger fra Cheminova og andre industrier.

For at illustrere disse beskyldninger er her medtaget nogle eksempler på det fortællestof, der cirkulerer blandt fiskerne og som er med til at udvikle modsætningerne.

Det første eksempel hænger sammen med punkt 5 i den ovenstående gennemgang:

"Jeg kan ikke frigøre mig fra, at det der muslingefiskeri bringer en masse gamle syndere op, når det vender bunden. Det er jo i lighed med skarvene, de driver jo også deres fiskeri året rundt.

...

Der var en eller anden forsker, dengang det var på sit højeste, det der med at man lukkede fiskeriet oppe i Nissum Bredning (pga. Cheminova), og man var bange for alt det, der var lukket ud i miljøet der. Selvfølgelig resten af fjorden også. Men han siger så, at med tiden så vil det bundfælde sig.. alt det materiale der.. bundfælde sig på bunden af fjorden, og der vil så blive lagt lag på lag oven på det. Og med tiden så.. hvis det så fik lov til at ligge, men det gør det jo netop ikke.. så mente han, at det kunne blive begravet for tid og evighed. Og den teori kunne jeg godt følge.

Men når man så kører med de bundskrabende redskaber året rundt, så kunne jeg også godt forestille mig, at det kunne hvirvles op.. Det kunne det sagtens. Og når man tænker på sådan en vandudskiftning, hvor hurtigt det går fjorden igennem her. ... Så selvom de så skraber oppe i den vestlige del af Limfjorden, materialet det kommer herved under alle omstændigheder. Det gør det. På den måde er vi ikke mere beskyttet." (Bierhvervsfisker)

Det er dog ikke sådan, at alle konsumfiskerne både erhvervs-, bierhvervs-, fritids- og sportsfiskerne mener, at muslingeskraberne er hovedårsagen til de manglende fisk i Limfjorden. Fx fortæller de gamle åletrawlere, at der altid var ål, hvor der havde været en muslingeskraber. Det sammelignes med, når man river sin have og har høns rendende om benene.

Nogle bundgarnsfiskere mener dog, at muslingefiskerne bærer skylden for nedgangen i ålefiskeriet:

"Man har haft meget travlt med at give muslingefiskerne skylden. Det er lidt for nemt, synes jeg nok. Selvom jeg må indrømme, jeg har da heller ikke meget til overs for dem, men fordi.. de har da også deres part, men de har ikke mere part end de andre to (forurening og overfiskning). Det vil jeg nu holde på.

...

Jeg vil ihvertfald holde på, at sådan noget som ålebestanden, den er stærkt truet af muslingefiskeriet, der om foråret. Det ved de også godt, dem der fisker muslinger, men det er klart, de saver ikke den gren over, de selv sidder på. For at komme videre i Limfjorden med limfjordsfiskeriet, så er der nogle barrierer, der skal brydes ned, som er uhyggelig svære at bryde ned. Det er den der gammelmands holdning med.. Jamen det er ligesom, hvis du begynder at argumentere, så argumenterer du bare altid mod det der, "jamen, det gjorde min far altid", og så kommer den aldrig længere.

Det er noget af det værste, det er de der, der har fisket herinde i en tre-fire-fem generationer. De tror mange gange, at deres holdning det er lov. Nu kan man så sige, at nu er der efterhånden ikke flere af dem, men.. Mange af dem, de fisker muslinger idag.. eller deres efterkommere, så det bliver stadigvæk dem, der ligesom kommer til at trække i trådene..

Men helt sikkert muslingefiskerne skal ikke have skylden for, at der ingen rødspætter er og sådan nogle ting, og de skal heller ikke have skylden

for, hvis der er et forår, hvor de andre fiskearter ikke kommer ind eller sådan noget. Det har der altid været.. perioder, hvor de ikke har gjort det. Alfa og omega er, at vores økonomi ikke kan holde til det, at de ikke kommer ind. Det kunne man altså bedre holde til før hen.

...

Og det kommer altså også, selvom vandet er aldrig så rent. Som en sagde til mig, jamen hvorfor er vandet blevet så rent? Så var det han sagde, det er for, at der ingen fisk er til at skide i det længere.."(Bundgarnsfisker)

F.5.3. Muslingefiskerne - miljøinteresserne

Muslingefiskerne er desuden i konflikt med miljøinteresserne i bred forstand. Amterne, Skov- & Naturstyrelsen, Danmarks Miljøundersøgelser, Danmarks Naturfredningsforening, Greenpeace og Danmarks Sportsfiskerforbund - for blot at nævne nogle - bruger "miljø" under den ene eller den anden form i deres argumentation mod muslingefiskeriet.

Da muslingefiskeriet i løbet af 1980'erne steg kraftigt skete det samtidig med en generelt øget bevidsthed og opmærksomhed om miljøet i bred forstand. Muslingefiskerne har siden oplevet en stramning af reglerne delvis på baggrund af hensyntagen til "miljøet", hvor nogle områder i Limfjorden er blevet totalfredet, og hvor der i 1995 er indført den omtalte dybdegrænse for muslingefiskeri.

I 1993 kom miljøsynspunkter mht. Limfjordsfiskeriet i et formelt regi, da Fiskeriministeriet indgik i det ovenfor omtalte "Myndighedssamarbejde".

Landbrugs- & Fiskeriministeriet, der varetager fiskerierhvervets interesser, er på denne måde gået ind i et samarbejde, hvor fiskeriet ansues ud fra et helhedssyn og ikke kun ud fra et erhvervsmæssigt synspunkt. Det har medført, at miljøinteresserne har fået en direkte indflydelse på udformningen af fiskeripolitikken på Limfjorden. Det kan være en fordel også for fiskeriet, at der er kommet en dialog og et formelt samarbejde igang netop mellem disse to interesser.

En fritidsfisker udtrykker dog også bekymring ved Myndighedssamarbejdet:

"På et vist plan kan det jo se fint ud (at Fiskeriministeriet begynder at vægte andre interesser end fiskeriets), men der sker bare det, at det lukker for visse oplysninger. Debatten begynder at blive ført i det skjulte i stedet for. Altså så længe man har nogle, der virkelig står overfor hinanden, så hører man synspunkter.. så kommer der synspunkter til orde derfra, og så kommer der synspunkter til orde derfra. Og hvis man forestiller sig en ideel politiker, så må det være.. altså en ideel demokrat og alt muligt andet, så må det være rart at have synspunkter lagt frem sådan. Men når det hovedsageligt på en eller anden måde er syltet ind, hvordan i alverden skal et almindeligt menneske så kunne træffe beslutninger der."

Netop det synspunkt, at debatten bliver ført i det skjulte, hvor nogle interesser bliver fremført under dække af andre interesser som hensynet til ressourcerne eller miljøet, er faren ved det princip, at fiskerilovgivningen skal sikre en bæredygtig udnyttelse af ressourcerne som omtalt tidligere.

F.5.4. Fiskerne - biologerne/Landbrugs- & Fiskeriministeriet

Den traditionelle konflikt mellem fiskerne og biologerne er også tilstede på Limfjorden. Muslingefiskerne ser gerne, at Danmarks Fiskeriundersøgelser (DFU) tager erfarne muslingefiskere med ud, når der skal laves undersøgelser af muslingebestandene. Fiskerne mener ikke, det er muligt for biologerne at bestemme udfra et søkort, hvor der skal prøveskrabes.

Muslingerne findes ifølge fiskerne i så variende størrelse, mængde og kvalitet, at det absolut ikke er tilfældigt, hvor man skal skrab dem. De kan ligge som en asfalteret landevej lige ved siden af et sted, hvor der ikke er nogen muslinger, eller hvor de er små.⁶⁷

Muslingefiskerne mener ikke, at det er deres fiskeri, der er skyld i, at der ikke er fisk i

Limfjorden. De mener derimod, at de med deres fiskeri er med til at holde muslingebestanden ung, således at vandet bliver filtreret optimalt. (De skraber efter muslinger, der har nået en størrelse, hvor de ikke filtrerer vandet lige så effektivt, som de yngre muslinger gør.)

Det samme mener man fra DFU's side. Skrabningen bevirker desuden, at de yngre generationer kan komme til og dermed vokse sig store. På denne måde kan man - alt andet lige - høste flere og flere muslinger. Skrabningen fremmer på denne måde muslingernes eget økosystem, men ingen kan idag sige, om det sker på bekostning af andre fiskearter. (Denne problematik ses også indenfor andre fiskerier.)

Amternes biologer mener, at muslingeskrabningen er skadelig for Limfjordens flora og fauna. Samtidig med, at der er brugt mange penge til rensning af spildevand, er fjordens fiskebestande blevet mindre. Amterne har via myndighedssamarbejdet presset på for at få indført 3 meter dybdegrænse for muslingefiskeriet, fordi de mener, at skrabningen skader ålegræsset, og de ser en udbredelse af ålegræsset som et skridt på vejen til et bedre vandmiljø med et alsidigt dyre- og planteliv.

Muslingefiskerne siger, at det er umuligt at skrabe i ålegræsbælter, fordi muslingeskraberen bliver fyldt af græsset og ikke af muslinger. Derfor skraber de ikke, hvor der er ålegræs. Heller ikke Fiskerikontrollen har observeret ålegræs i lasterne.

Amternes biologer derimod mener, at det er de begyndende ålegræsområder, der er i fare, for der kan skraberne let ødelægge de nye spirer. Bla. bruger de Agerøområdet som eksempel på, at brunalgerne, der sætter sig på sten og muslinger, har bredt sig ud på 4-6 meter vand efter området blev lukket for muslingefiskeri. Der er dog indtil videre som tidligere omtalt ikke kommet flere fisk i området af den grund - tværtimod.

Fiskerne har generelt tiltro til, at biologerne kan finde ud af årsagerne til Limfjordens dårlige tilstand. Derfor mener mange, at biologerne skjuler deres viden og ikke offentligt vil fremføre, hvad der er galt med fjorden.

Danmarks Fiskeriundersøgelser tilvejebringer det materiale og de undersøgelser, som Landbrugs- & Fiskeriministeriet støtter sig til, når der forhandles og laves aftaler og reguleringer for fiskeriet. Ligesom indenfor amterne kan der være uoverensstemmelse mellem det biologerne anser for fagligt rigtigt, og det ministeriet udmønter politisk i regler og restriktioner.

Fritidsfiskerne føler, at de ikke bliver taget alvorligt i Landbrugs- & Fiskeriministeriet. De mener, at ministeriet med sine reguleringer af fritidsfiskeriet går sportsfiskernes ærinde.

F.5.5. Landbruget - fiskerne og miljøinteresserne

En anden meget central konflikt drejer sig om landbruget på den ene side og fiskerne sammen med miljøinteresserne på den anden side.⁶⁸ Fiskerne og miljøinteresserne har på denne måde fundet sammen i en alliance mod landbruget. Dvs. der er tale om en udvikling i den overordnede konflikt mellem landbruget og fiskerne.

Alle fiskerne peger på forureningen fra landbruget som en af de primære årsager til Limfjordens dårlige tilstand. Fiskerne mener, at det dog ikke kun er landbruget, der skal have skylden for udvaskningen af kvælstof og fosfor, men at også det offentliges tilsyn med fx de dyrkningsfri bræmmer langs vandløbene, ikke fungerer. De mener, at det er dobbelt-moralsk fra amternes side, at de på den ene side beskylder landbruget for forurening og på den anden side undlader at overholde deres egne tilsynspligter.⁶⁹

Flere af fiskerne fortæller om de store svinefarme rundt om Limfjorden, der har fået tilladelse til at sprede gylle på marker, der ligger helt ned til fjorden. En tidligere erhvervsfisker fra Dover Odde fortalte om, hvordan ålene forsvandt fra Skibsted Fjord, da der blev etableret en stor svinefarm i området i midten af 1980'erne. Muslingefiskerne fortæller også om landmænd, der trods forbud kører gylle ud på frosne marker, fordi der bliver meldt om tøvejr. Gyllen løber direkte ud i fjorden, mener fiskere.

Flere af fiskerne er begyndt deres eget private oprør mod det traditionelle landbrug ved at købe økologiske produkter, selvom man ikke generelt kan sige, at fiskerne er med på "den grønne bølge". Eksempelvis er det uhørt, når nogle fiskere allierer sig med Danmarks Naturfredningsforening.

Konflikterne omkring landbruget er meget sammensatte både på kommune- og amtsplan, bla. fordi der både er økonomiske og politiske interesser indblandet. Hvad der er opportunt på det politiske plan stemmer ikke altid overens med forvaltningens syn på sagen. I amterne forsøger teknikerne ifølge egne oplysninger at fremlægge tingene så objektivt som muligt, men det er ikke altid at politikerne følger forvaltningens anvisninger.

Som en sportsfisker udtrykker det:

"Jo, spørgsmålet er også om ekspertise. Der er fx en biolog ansat her i kommunen, men så har du hele problemet med, at teknikerne siger en ting, men hvad siger så den politiske del. Og der er somme tider, hvor man mærker det politiske tryk nogle steder, som man godt kan mærke. Og det gør sig selvfølgelig gældende i en kommune som denne her ude, hvor det er Venstre typisk, der sidder på flæsken. Og de er jo ikke meget for, at man skal bruge al for mange penge på sådan noget der. "De (landmændene) skal have lov til at udøve deres erhverv." Så skal de ikke al det pjat der. Men nu har man efterhånden nogle fornuftige miljølove, som man så kan... jeg vil ikke sige slå folk i hovedet med, men gøre opmærksom på, at de eksisterer."

Sportsfiskerne er ikke offentligt gået stærkt ind i diskussionen om landbruget og dets forurening, men Danmarks Sportsfiskerforbund har arbejdet meget aktivt for en gennemførelse af bla. vandmiljøloven. De enkelte sportsfiskere har istedet ved at være aktive medlemmer i fx Danmarks Naturfredningsforening i dette regi kunnet gå offentligt ind i kampen mod landbrugets forurening.

Det er vanskeligt for sportsfiskerne åbenlyst at kritisere landbruget, fordi de er helt af-

hængige af, at de kan leje fiskevand af de lokale lodsejere, der oftest er landmænd. Lods-
ejerne har i flere tilfælde forsøgt at tage sportsfiskerne som "gidsler":

"Og så har vi jo problemet hernede (ved Hjarbæk), fordi de (landmændene) skulle have erstatninger pga, at der blev lukket op. Og der var de altså meget hidsige en overgang. Der var altså en konflikt der. De ville have, at vi skulle støtte dem i deres erstatningskrav osv. Og det kunne vi ikke rigtig se, at vi skulle gøre. Og i virkeligheden startede det hele dengang, der skulle salt i fjorden. "Nå, mener I, at der skal salt i fjorden?" Ja, det synes vi altså, der skulle udfra de og de præmisser.

Man skulle tale meget forsigtigt, fordi ellers var det ikke sikkert, vi kunne beholde vores fiskevand. Der var en pression der.

Der kører en ved Karup Å i øjeblikket, hørte jeg lige. Jo det er det her med det toggergarn. Der er stadig en 12-15 mennesker, der har haft alderstids hævdvunden ret, eller hvad det nu hedder, på at gå med de der toggergarn. Og der var der nogen, der fik at vide af formanden for lodsejerlauget derude, at hvis det blev forbudt, at de måtte gå med dem der, så kunne vi godt gemme vores fiskestænger væk, så tjaa.." (Sportsfisker)

Amterne har hidtil været meget tilbageholdende med en åben kritik af landbrugsforureningen. Men i sommeren 1995 er Nordjyllands Amt gået ud i pressen med opfordring til, at der nu skal gøres noget alvorligt ved udvaskningen af næringsstoffer fra landbruget. Det seneste udspil har været den offentlige høring om problemerne med landbruget i november 1995.

F.5.6. Amter - kommuner

Mellem amter og kommuner er der ikke altid interessesammenfald. Mange af kommuner-

ne langs Limfjorden er mere eller mindre økonomisk afhængige af muslingefiskeriet og de tilknyttede arbejdspladser og er derfor meget bekymrede for eventuelle nedskæringer i dette fiskeri. Kommunerne tænker - meget naturligt - i arbejdspladser og skattegrundlag.

F.5.7. Fiskere - lystsejlere

Efterhånden som erhvervsfiskerne er holdt op, er mange af de mindre havne rundt i Limfjorden overtaget af lystsejlerne. Det er dog ikke foregået uden problemer.

Fiskerne skelner imellem to typer af lystsejlere. De "gamle" sejlere, der har interesse og respekt for fiskerne, og for hvem det er naturligt at spørge til fiskeriet i de havne, de besøger. Disse sejlere har et indgående lokalt kendskab til fiskeriets udvikling i fjorden, kender mange af fiskerne og vil gerne besøge "levende" havne, hvor de kan nyde det lokale liv og købe sig et måltid fisk.

De "nye" sejlere derimod har ikke denne veneration overfor fiskerne og fiskeriet. For dem er det vigtigt, at havnene er indbydende og har moderne faciliteter. Men dette billede af en havn stemmer sjældent overens med en havn, der samtidig er arbejdsplads, med plads til at køre traktor, plads til pæle, plads til ikke altid lugtfri garn og ruser m.m. Disse sejlere bryder sig ikke om, at der ligger fiskeredskaber og "flyder".

En af erhvervsfiskerne siger, at han længes efter den tid, da fiskeriet havde magten på havnen, fordi der idag ikke må ligge noget i vejen for sejlerne. Han foretrækker at tage tidligt afsted om morgenen i sommerperioden, inden sejlerne er stået op. Men det generer ham, når han kommer tilbage til havnen og skal gøre arbejdet færdigt fx det tunge arbejde med at køre og hænge bundgarnene til tørre, at "turisterne står i badebukser" og kigger på.

Et andet problem for de få tilbageværende fiskere er, at når havnene bliver omdannet til marinaer, så stiger prisen på havnepladser betydeligt. Det kan betyde, at det sidste overskud i en dårlig økonomi forsvinder, så resultatet bliver, at fiskerne må holde op. Flere af

fiskerne har deres både liggende for svaj langs kysten bla. af den grund.

F.5.8. Fritidsfiskere - sportsfiskere

Den klassiske konflikt mellem disse to typer af fiskere er vidt udbredt over hele Danmark. Siden lovgivningen satte en stopper for princippet om den frie fangstret i 1978 har denne konflikt taget fart. Den har udmøntet sig i en stadig kamp om retten til at drive et fiskeri, der ikke er fuldtidserhverv.

Sportsfiskerne er først og fremmest interesseret i havørreden. De arbejder derfor generelt på at få indført en begrænsning af fiskeriet i Limfjorden med faststående redskaber, fordi de mener, at der i disse redskaber fanges for mange ørreder. En begrænsning af redskaberne skal sikre frie passagemuligheder for havørrederne.⁷⁰

Da fiskerilovgivningen bla. har til formål at beskytte ressourcerne, kan sportsfiskerne i deres argumentation for gennemførelsen af restriktioner bruge argumenter om at sikre rekrutteringsgrundlaget for ørrederne.

Fritidsfiskerne, der ikke som sportsfiskerne udelukkende fisker efter én fiskeart, mener, det er indlysende urimeligt at forbyde eller begrænse alt andet fiskeri for at forbeholde havørreden for én bestemt gruppe mennesker.

"De vil jo gerne have det hele for sig selv stadigvæk. Det er der ingen tvivl om. Og de vil også gerne have alle de penge, der kommer i kassen hvert år. Det vil altid være en kamp med dem. Men den 100 meter regel, de fik indført, med at der ikke må sættes garn 100 meter fra kysten nogen steder, det.. den kan man sige, at det er sgu' en stor gene for både erhvervsfiskere og fritidsfiskere. Fordi mange af de fisk vi fisker på.. nu fx hvis jeg skal sætte sildegarn, det gjorde jeg altid ihvertfald ca. 75 meter fra land og så ud. Det kan man ikke mere. Og sådan noget som stenbider i den tid, hvor fiskerne fisker - de professionelle og bierhvervsfiskerne -

fisker efter stenbider, det er der ingen fritidsfiskere, der gider fiske efter. De er også ramt af det, for det var altid på lavt vand, de fangede dem, det var det. Og ørreder kan man jo slet ikke fange i garn mere."

(Fritidsfisker)

Sportsfiskerne siger, at deres kamp ikke er rettet mod de fritidsfiskere, der udelukkende fanger fladfisk. Derimod er det fortrinsvis de ulovlige fiskere, der er en torn i øjet på dem:

"Vi har ikke spor imod, at folk tager nogle fladfisk. Det må de gerne. ... Men alt det der ulovlige fiskeri, der foregår ved natteride. Vi har haft så mange eksempler på, at de har spærret vores åmundinger af inde i fredningsbælterne. Og det er vi altså sure over, for at sige det, som det er. Og så er man næsten nødt til at sige, at hvis det hele er fredet, hvis de slet ikke må sætte noget, jamen så er det lettere at komme til livs for Fiskerikontrollen." (Sportsfisker)

Fritidsfiskerne føler, at de over en kam skal straffes for det fiskeri, som de ulovlige "piratfiskere" udøver. Fritidsfiskerne - de lovlige - vil naturligvis ikke sættes i bås med de ulovlige fiskere, men føler at de ofte bliver det både fra erhvervsfisker- og sportsfiskerside:

"Det har jo i mange år været ulovligt at fiske omkring udløb og sådan noget. Og jeg kender ikke en eneste fritidsfisker, der ikke synes, at det forbud, det er rimeligt. Men så er der nogen, der sætter der alligevel. Men det er efter min mening ikke fritidsfiskere før, det er bevist, at det er dem, der kommer under kategorien fritidsfiskere. Jeg mener udmærket, det kan være alle mulige andre, men det er utroligt, at det skal gå på fritidsfiskeri, når nu det er en defineret gruppe."

Nu er en fritidsfisker en, der betaler en licens på 250 kr. Og det ved Danmarks Naturfredningsforening godt, og det ved sportsfiskerne godt,

og det er dem, der har.. hvad skal vi sige.. det er dem, der gennem Danmarks Naturfredningsforening har trykket på de knapper. ⁷¹(Fritidsfisker)

Nogle af fritidsfiskerne oplever tydeligt, at sportsfiskerne er en hel anden gruppe af mennesker med akademiske uddannelser og flere (politiske) kontakter:

"Nej i betragtning af, hvor meget der bliver snakket om, hvor mange penge fritidsfiskere tjener på det, så er det utroligt, så lidt der bliver snakket om, at det er den lavest lønnede befolkningsgruppe stort set, der driver fritidsfiskeri.

...

Du kan se det på.. ligesom ingenting. Vi har regntøj, som er slidt, og vi har kasket på hovedet. Vi ligner stort set dem, vi er, det gør vi.

Jeg mener faktisk, at det er et virkeligt problem for os, der bor i landdistrikterne og måske ligefrem for demokratiet i Danmark, at de mennesker, som er allermest interesseret i lige præcis noget, der har med for eksempel miljø at gøre, at de også er ansat i de steder. Det betragter jeg som en guds lykke, at de er, fordi der gør de vældig fyldest, men de aner ikke.. eller de gør sig formentlig ikke.. det er der ikke noget, der tyder på.. overvejelser over hvilken indflydelse de så har i kraft af deres mængde.

Især når det drejer sig om fritidsfiskerne, men det gælder sandelig også, når det drejer sig om småjægere og strandjægere, så er det langt fra de samme mennesker. Det er ikke de samme grupper, de kommer ikke de samme steder fra. Så på den måde er modsætningen mellem det, man kan kalde de grønne og så fritidsfiskerne, de regnes ikke for grønne, selvom vi selv gør det, den er reel nok, den modsætning der. Det er en af årsagerne til, at jeg har.. er gået ind i det her organisationsarbejde som fritidsfisker, fordi jeg kan se det som en flig af et langt større mønster. Det

er ikke alene en fritidsfiskerkamp, det er også en social kamp og en politisk kamp, der er tale om."(Fritidsfisker)

Netop det med den sociale kamp og det at fritids- og erhvervsfiskere på den ene side og sportsfiskere på den anden er to helt forskellige grupper er sportsfiskerne også opmærksomme på:

"Det har vi snakket meget om i vores forening, at de har jo ikke en chance de fiskere der i virkeligheden. Og det er jeg lidt ked af, for jeg kan godt lide erhvervsfiskerne herude. Det er nogle brave folk altså, mange af dem. Og de står der, og de har ingen argumenter. De siger bare, jamen hvorfor skal det altid gå ud over os. Og det forstår jeg i og for sig godt, for de kan ikke argumentere. De kan ikke se igennem de der argumenter. De har ikke mulighed for det. Og så bliver de sure og gale og siger en hel masse ting, som de sikkert også fortryder bagefter. Og de kommer i deres pæne jakkesæt og de.. og jeg har ondt af dem ind imellem. Og det er ikke for at være blæret, det er simpelthen fordi, det er forkert. Og så prøver jeg så.. men det er ligegyldigt, hvad man gør næsten, man kan ikke rigtig. Og jeg kender altså flere af dem."(Sportsfisker)

Fritidsfiskerne føler sig trængt af sportsfiskerne. De lovlige fritidsfiskere føler som omtalt, at de skal straffes for det fiskeri, de ulovlige udøver. De skal begrænses i deres fiskeri, fordi sportsfiskerne - efter fritidsfiskernes mening - vil have eneret på havørredfiskeri.

Der dukker løbende nye konfliktområder op ligesom de forskellige interesser danner skiftende alliancer. I dette afsnit er der derfor kun medtaget udvalgte eksempler på konfliktområder.

Som nævnt i starten har to af de overordnede interesser en fælles interesse i at holde Thyborøn kanal åben. Fjordfiskerne kan også se en fordel i at Limfjorden er et salt sund,

men de er i konflikt med interessen i Limfjorden som recipient, ligesom de er i konflikt med den del af befolkningen, der har interesse i fjorden som naturlandskab.

Selvom fjordfiskerne har en fælles interesse i Limfjorden som fiskevand, er der som ovenfor omtalt også stærke konflikter mellem forskellige driftsformer indenfor fiskeriet.

F.6. Alliancer

Ligesom på konfliktområderne dukker der nye alliancer op blandt de forskellige interesser, og gamle alliancer bliver brudt. Dette afsnit belyser to af de alliancer, der præger debatten blandt fiskerne.

F.6.1. Sportsfiskere og turistinteresser

For mange kommuner hedder tidens løsen "turister". Med en satsning på turisterhvervet og de dermed forbundne indtægter, håber både amter og kommuner, at få en økonomisk indsprøjtning til et trængt lokalt erhvervsliv.

Sportsfiskerne har en vigtig allieret i disse turistinteresser. Da både amter og kommuner er interesseret i en øget tilstrømning af turister, er det at kunne tiltrække turister et vigtigt argument, når sportsfiskerne gerne vil have gennemført restriktioner for redskabsfiskeriet.⁷²

Der er flere eksempler, der ofte fremdrages, når talen er på sportsfiskerturister og de penge, som de bruger i de områder, hvor de fisker. Norge er et eksempel, hvor man meget bevidst har satset på disse fisketurister. Fyn er et andet eksempel. Begge steder har der været succes med tiltrækningen af turister, men begge steder er der også opstået problemer.

På Fyn er der begyndt at dukke kritiske røster op bla. fra de lokale sportsfiskere, der føler sig presset tilside af fisketuristerne. Man taler om, at der bla. er for stor miljøbelastning fra turisterne, fordi en del af dem ikke tager hensyn til den natur, de færdes i.

Problemet om administrationen af fisketuristerne er allerede dukket op i limfjordsområdet, hvor det dog foreløbig kun er et problem ved Karup Å:

"Så er der den store diskussion. Skal man have totalt åbent for turister. Skal man sælge dagkort. Der kan du se Karup Å, de har store problemer, fordi det er lige før, at de ligeså godt kunne asfaltere åbredden dernede. Så galt er det altså med folk. Og så har de lavet det sådan, at de har delt det op - lige som i Norge - i sektioner, så man altså kan leje så og så mange stænger pr sektion pr dag. Det er man altså nødt til at begrænse, for ellers så går det helt galt." (Sportsfisker)

Nogle sportsfiskere har på landsplan foreslået, at fisketurismen skal udvikles og centreres på kysterne og ikke ved åerne.

Fisketurister og deres penge bliver ligeledes brugt i argumentation mod muslingefiskeriet. Både muslingefiskerne og konsumfiskerne føler, at de *"bliver skubbet tilside for en tysk turist, så vi kan stå som kustoder på land"*.

F.6.2. Sportsfiskere, miljøinteresser og erhvervsfiskere

Fritidsfiskerne mener, at nogle af de restriktioner, der indføres overfor deres fiskeri, er resultatet af alliancer mellem forskellige parter. Fx har både erhvervsfiskerne, sportsfiskerne og miljøinteresserne set deres fordel i at få indført de officielt benævnte spærregarn (i daglig tale ørredriste) i fritidsfiskernes kasteruser.

"Men der er altså nogen af de der regler for fritidsfiskere.. eller for begrænsning af fritidsfiskeri, der er lavet, fordi det skulle være let at

kontrollere. Det er fx det med ørredspærringer i Limfjorden, hvor det går ud på dybt vand, hvor der ihvertfald aldrig er fanget nogen ørreder.. eller hvad hedder det.. oddere. Og det er jo også et spørgsmål, om der skal laves så meget besvær, der er så omstændeligt og så kostbart for evt. at redde en eller to oddere. Men heller ikke den diskussion kan vægtes, for når der er sammenfaldende interesser i at få begrænset en gruppe menneskers fiskeri, så er der jo mange ting, man slet ikke vil diskutere.

...

Når det var så let at få dem i fritidsfiskernes i sin tid, så var det fordi, det passede igen.. først og fremmest i erhvervsfiskernes kram. Det er helt sikkert. Hvis erhvervsfiskere og fritidsfiskere dengang havde sagt, at vi vil.. det vil vi ikke, før vi nøjagtig ved hvor mange oddere, det drejer sig om at redde, og hvilken.. hvad skal vi sige en eller anden form for forsøgsfiskeri efter skrubber og ål måske i ruser, så var det formentlig aldrig blevet indført, men fordi det passede i erhvervsfiskernes kram, kom det i fritidsfiskernes. Og nu hænger de så selv på den, for det er for ulogisk, at det kun er os."(Fritidsfisker)

Fritidsfiskerne mener, at man også burde se kritisk på sportsfiskernes færdsel langs åerne. Det kunne tænkes, at det er denne forstyrrelse, der er med til at sende odderne ud i saltvand, hvor mange mener, de ikke naturligt ville færdes.

De beskyldningerne, de forskellige interesser retter mod hinanden, er mange og mere eller mindre velunderbyggede. Det er desuden karakteristisk at "ven" og "fjende" hurtigt kan bytte plads. Ser man en umiddelbar interesse i at gå i alliance med en "fjende" imod en anden "fjende", benytter man sig af det, som det ovenstående citat belyser. Ligesom man gerne bruger modpartens argumenter, hvis de kan fremme ens egne interesser.

Langt de fleste interesser bruger endvidere argumenter, hvori "miljø" og "natur" indgår. Alle vil gerne være med til at beskytte eller bevare "miljøet" og "naturen", men det er ikke muligt at nå til enighed om, hvad der præcis menes med de to ord.

G. FREMTIDIGE REGULERINGER

G.1. Indledning

I dette afsluttende kapitel peges der på forskellige former for fremtidige reguleringer af fiskeriet på Limfjorden. Første del af kapitlet refererer forslag, som de forskellige interesser har fremført. Anden del af kapitlet er et forsøg på at udpege en mulighed for at få de forskellige interesser med i en konstruktiv debat om den fremtidige brug af Limfjordens ressourcer. Der fremlægges en skitse til en alternativ angrebsvinkel mht. udarbejdelse af en forvaltningsplan - et co-managementprojekt -, hvor brugerne, dvs. alle de involverede parter, har den afgørende indflydelse og dermed også ansvaret for at den fungerer.⁷³

I 1996 skal Myndighedssamarbejdet udarbejde et forslag til en forvaltningsplan for Limfjorden. Fra brugernes perspektiv er der en række overordnede krav til en sådan plan, der bør tages i betragtning, inden planen udarbejdes. For at den skal være succesfuld, kræves det først og fremmest, at den er troværdig for alle de forskellige parter, der har interesse i udnyttelse af fjorden.

Fiskerne forventer en klar politisk tilkendegivelse af, *hvad det er, man vil med fjorden*. Fx har muslingefiskerne opfattet mange af de hidtidige reguleringer som et forsøg på i det skjulte at få nedlagt muslingefiskeriet. Modstanderne af dette fiskeri kræver ligeledes en åben politisk stillingtagen til, om man fortsat vil satse på muslingefiskeriet, om man vil begrænse eller evt. helt nedlægge det.

For at undgå at falde i den fælde, hvor planen beskyldes for at gå skjulte interesser i ærinde, er det afgørende, at målsætningerne begrundes. *Hvorfor er det dét, vi vil satse på*, er et meget vigtigt spørgsmål at svare på i denne sammenhæng, når man vil afveje de forskellige (fiskeri)interesser og prioritere dem indbyrdes.

Hvordan planen skal udføres for at nå målsætningerne, og *hvilke konsekvenser den har*, er det sidste vigtige led, som fjordens brugere efterlyser. Til dette hører desuden, at planen

er gennemførlig, hvilket kræver en opnåelig målsætning.

G.2. Værdier

Når man ser på de mange forskellige interesser, der er indblandet i debatten om den fremtidige brug af Limfjordens ressourcer, er det klart, at fjorden for dem har forskellig værdi. Man kan ikke tale om en fælles værdi. Hvilken værdi den har for de enkelte interesser afhænger af den måde, hvorpå de udnytter fjorden.

For erhvervsfiskerne og Landbrugs- & Fiskeriministeriet har Limfjorden en *økonomisk værdi*. For fiskerne fordi deres erhverv er afhængig af den.⁷⁴ For ministeriet har den desuden en nationaløkonomisk værdi. Muslingefiskeriet giver eksportindtægter (og skatteindtægter til Finansministeriet). For kommunerne betyder muslingefiskeriet ligeledes beskæftigelse og et godt skattegrundlag.

Turistinteresserne og sportsfiskerne bruger ligeledes argumentet om fjordens økonomiske værdi i forhold til en udbygning af sportsfiskeriet med følgende muligheder for turistindtægter.

For nogle er det Limfjordens *rekreative værdi*, der er et vigtigt argument. Fjorden kan bruges i fritiden til fiskeri, jagt, sejlsads, naturoplevelser m.m.

På både nationalt (bla. for Miljø- & Energiministeriet, Skov- & Naturstyrelsen, Danmarks Naturfredningsforening) og på internationalt plan har fjorden en særlig *miljøværdi*. Fjorden som fuglebeskyttelsesområde har en meget høj værdi i denne målestok. Denne værdi kan ikke måles økonomisk.

Man kan desuden tale om en *menneskelig værdi* eller *samfundsmæssig værdi* mht. Limfjorden. Det, at fjorden kan bruges på forskellige måder, er forudsætningen for at have en lokal befolkning boende. Man kan sige, at den bedste beskyttelse for et område er at have en lokalbefolkning, der bruger og værner om det.⁷⁵

Når man skal udarbejde en overordnet plan for den fremtidige udnyttelse af Limfjorden, er det derfor vigtigt at gøre sig klart, at fjorden ikke bare har én, men mange værdier afhængig af den måde de forskellige interesser udnytter fjordens ressourcer på. Værdierne er ikke kun forskellige, men kan også være i konflikt med hinanden.

G.3. Eksisterende forslag til reguleringer

Her præsenteres en lang række af brugernes forskellige forslag til, hvordan man kan op hjælpe fjordmiljøet, og hvilke reguleringer der kan iværksættes.

A. Landbruget. Der er bred enighed mellem fiskerne inkl. sportsfiskerne om, at *landbruget* har en stor del af skylden for Limfjordens dårlige tilstand. Derfor ønsker de, at indsatsen mod denne forurening øges. Det kan ske ved effektivt at *mindske forbruget af gødning og sprøjtemidler*. Et andet forslag går ud på, at man skal *braklægge jord* langs vandløb og fjordbredder, så overfladevandet får en mulighed for at blive rensset ved en form for "rodzoneanlæg", inden det løber ud i fjorden. Samtidig foreslår nogle, at man *graver de drænrør op*, der leder overfladevandet direkte ud i fjorden. Sideeffekten her vil være en øgning af vådområderne langs fjorden, der kan være til gavn for dyrelivet. En tilsvarende ide er forslaget om at *genetablere de tørlagte vådområder*. I løbet af dette århundrede er en stor del af fjordens ferske vådområder blevet tørlagt med det resultat, at der er langt færre ferskvandsområder, hvor ålene kan trække op. Et resultat af dette er, at de naturlige "rensingsanlæg" for landbrugsområderne fjernet.

Hvis disse tiltag skal gennemføres, kræver det en begrundelse for, at det er udvaskningen fra landbrugsjorderne, der har en afgørende indflydelse på Limfjordens vandmiljø. Desuden er det nødvendigt, at myndighederne er villige til at give landmændene evt. erstatninger.

B. Klapning m.v. Der er ligeledes enighed om, at *uddybningsmaterialet* fra havne og sejlrender skal på land og ikke klappes i fjorden. Materialet spredes over store områder, når det klappes, og mange mener det dermed kan ødelægge eller skade bundfloraen og dermed

fiskenes opvækstbetingelser.⁷⁶ Blandt fiskerne er der ligeledes stigende utilfredshed med den konstante *sandsugning og -pumpning* ud for Thyborøn og på Hals Barre. Fiskerne mener, at det kan sammenlignes med sandstorm i vandet: "*du ville heller ikke stille dig i læ side ved en ildebrand!*". De mener, at den konstante ophvirvling af materiale forhindrer fiskene i at søge ind i fjorden samtidig med, at det har en skadelig virkning ved at blive spredt over store områder.

C. Muslingefiskeriet. Fra forskellige sider er der utilfredshed med muslingefiskeriet på fjorden. Nogle af konsumfiskerne mener, at muslingefiskeriet (og trawlfiskeriet i det hele taget) skader bundens flora og fauna og dermed fiskenes livsbetingelser. Miljøinteresserne mener ligeledes, at muslingefiskeriet har en skadelig indflydelse på Limfjordens miljø.

Forslagene til regulering af dette fiskeri spænder vidt. En del ønsker helt at *forbyde muslingefiskeri*.⁷⁷ Andre snakker om, at man kan forbyde det om vinteren, hvor ål og andre fisk ligger i dvale. En *nedskæring af muslingeflåden* er et forslag, som nogle af muslingefiskerne selv er kommet med. En sådan nedskæring har betydning for muslingeindustrien, der derved vil miste en del af sine råvareressourcer og derfor må indskrænke, hvilket igen betyder, at medarbejdere må fyres.⁷⁸ Der vil desuden være en negativ virkning på beskæftigelsen mht. bådebyggere, smede, malere m.m. Set fra fiskernes synspunkt forudsætter en flådenedskæring, at Landbrugs- & Fiskeriministeriet i samarbejde med fiskerne får etableret den ophørs-/ophugningsordning, der økonomisk gør det muligt for fiskerne at holde op.

En reduktion af muslingeflåden kunne sammenkædes med et *stop for nybygninger* af muslingefartøjer. De nye fartøjer, der igennem de senere år er kommet ind i muslingefiskeriet har pga. deres størrelse og pris medvirket til at øge presset på ressourcerne. Dette er dog langt fra et lokalt problem. Fra mange fiskerier kendes dette problem med overinvesteringer, der går ud over såvel skibets økonomi som ressourcerne.

En *reduktion af dags- og ugekvoten* vil mindske det umiddelbare pres på ressourcerne, og det vil samtidig have den virkning, at fiskerne vil fiske de muslinger, der har størst kødprocent for at få så god en afregning som muligt. For nogle af fiskerne vil en sådan re-

duktion dog betyde, at deres omsætning ikke kan bære en ekstra mand ombord.

En *turnusordning* som den muslingefiskerne har haft i 1995 i visse områder af fjorden, hvor kutterne på skift (10 ad gangen) fisker i et område, vil en del af fiskerne gerne have gennemført for flere områder. Hvis mange fiskere samles på et område, sker der ifølge fiskerne, at de både der skraber i kanten af en "muslingebanke" for at få de største muslinger, tvinges længere ind over bankerne og dermed får mange små muslinger med i lasterne.

Foruden enkelte fiskere har Skov- & Naturstyrelsen og Danmarks Miljøundersøgelser har foreslået, at muslingebådene får en *individuel årskvote* baseret på de foregående års fiskeri. Problemet med en individuel kvote er som omtalt tidligere, at fiskerne bliver låst fast, og et generationsskifte kan blive svært. De vil ikke have mulighed for i nogle år at udvide fiskeriet, hvis fx priserne er lave, eller når de har foretaget nyinvesteringer.⁷⁹

Et forslag fra miljøinteresserne (bla. Skov- & Naturstyrelsen og Danmarks Naturfredningsforening) er helt at *forbyde muslingefiskeri i en del af fjorden*. Til gengæld kan andre områder lægges ud til permanent muslingefiskeri. Idag er nogle områder som omtalt lukket for muslingefiskeri bla. Agerøområdet sydvest for Mors, og der er indført den generelle dybdegrænse på 3 meter med visse undtagelser.

Hvis man lukker en større del af fjorden, er det muligvis nødvendigt samtidig at indføre lavere kvoter og eventuelt reducere flåden. Iøjeblikket har fartøjerne generelt en god økonomi, men fiskerne frygter, at lukning af yderligere områder vil føre til, at hele flåden vil få dårlig økonomi.

Muslingefiskerne er interesseret i så stor en spredning af flåden som muligt. Dette kan fx gøres via en turnusordning, således at de enkelte fiskere har større muligheder for at tilrettelægge deres fiskeri. Som omtalt tidligere har nogle af fiskerne specialiseret sig i at udnytte områder, hvor koncentrationen af muslinger er lav, til gengæld har de en høj kødprocent.

Koncentrationen af muslingekutterne på få områder har desuden bevirket, at debatten om fiskeriets skadelige virkninger er taget til. Når mange fartøjer er samlet i et område, synes en del af lokalbefolkningen, at det ser meget voldsomt ud.⁸⁰

En anden måde at få et mere kontrolleret muslingefiskeriet på er ved at *dyrke muslinger på kulturbanker*. Idag bliver undermålsmuslinger genudlagt bestemte steder i fjorden, og fiskeriet efter dem er ifølge Danmarks Fiskeriundersøgelser tilfredsstillende. Derudover vil det være muligt at skrabe muslinger på steder, hvor vækstbetingelserne er dårlige og genudlægge dem i områder, hvor vækstbetingelserne er optimale. Hvis der skal være økonomi i et sådant projekt, kræver det dog, at man indsætter et stort fartøj, der både kan skrabe muslingerne og genudlægge dem.

Dyrkning af muslinger på tov, som det har været forsøgt i Skibsted Fjord, kan muligvis udvikles til en bibeskæftigelse for enkelte fiskere. Priserne på disse ferske muslinger er høje, men der er mange problemer forbundet med en produktionen. Et af problemerne er den fysiske trussel fra isvintre, der bevirker, at det ikke er muligt at sikre konstante leveringer. Desuden er skallerne tynde, fordi muslingerne vokser meget hurtigt.

D. Trawlfiskeriet. Et radikalt forslag fra nogle konsumfiskeres side er at *forbyde al fiskeri med bundsløbende redskaber*. De mener, at fjorden aldrig har kunnet holde til det, men at trawlinteresserne har været så stærke i bla. Centralforeningen af Limfjordsfiskere, at det ikke er blevet forbudt. Da der stort set ikke foregår fiskeri med sløbende redskaber mere - bortset fra muslingefiskeriet - er der gode muligheder for at forbyde det. Kritikerne vil dog mene, at det allerede er for sent.

E. Konsumfiskeriet. Sportsfiskerne er kommet med en lang række forslag til en fremtidig begrænsning af fiskeriet i Limfjorden. De begrundet forslagene dels med hensynet til sikringen af en vandrefisk - havørredens - passagemuligheder til og fra gydeområderne, dels med at en større ørredbestand vil give mulighed for øgede turistindtægter. Sportsfiskerne arbejder for en generel *begrænsning af redskabsfiskeriet*. Det vil resultere i, at fjorden og dens tilstødende vandarealer overvejende forbeholdes sportsfiskeri efter havørreder.

Der er tale om forskellige typer af begrænsninger. Dels *udvidede fredningsbælter og -tider*, dels "*neddykning af radgarn på pæleruser og bundgarnshoveder*"³¹ og dels de såkaldte "*ørredriste*" i alle kasteruser for at nævne nogle. Begrænsningerne har til formål at sikre rekrutteringsgrundlaget ved, at havørreder ikke fanges i faststående redskaber. På denne måde kan bestanden af både udsatte og "vilde" ørreder ophjælpes til gavn for sportsfiskere og fisketurister.

Sportsfiskerne og fritidsfiskerne er enige om et forslag om et *omsætningsforbud* for fisk fanget af ikke momsregistrerede fiskere. Begge parter håber, at man ved et direkte omsætningsforbud kan komme de fiskere til livs, der sælger deres fangster sort. Mange mener, at de fiskere der fisker ulovligt, fx med et større antal redskaber end tilladt eller/og sætter redskaberne ulovligt ovenikøbet sælger deres fangster sort og på denne måde omgår loven på flere områder.

For at undgå fangst af små ørreder i garn har nogle erhvervsfiskere foreslået, at man kan *øge maskestørrelsen i garn*.

Med hensyn til ålefiskeriet har fiskerne foreslået at indføre *fælles mindstemål på ål*. Mindstemålet på ål er på 38 cm i Limfjorden, 35,5 cm andre steder undtagen i Ringkøbing, Stadil og Nissum fjorde, hvor det er 29,5 cm. Derfor er det muligt, at fange undermålsål i Limfjorden og sælge dem andre steder i landet. Hvis mindstemålet blev fælles, ville denne ulovlige trafik ikke kunne foregå.

Et andet forslag, der har til hensigt at undgå fangst af undermålsål, er at *øge maskevidden i enden af kasteruserne*. På denne måde kan undermålsålene komme ud af ruserne igen, selvom de er svømmet ind i dem. Problemet er, at ålens længde og tykkelse ikke altid følges ad. En del ål vil forsøge at komme ud, hvorved de vil blive klemte, og erhvervsfiskerne derfor ikke kan sælge dem.

Mange af disse forslag til reguleringer af fiskeriet skal ses som de enkelte interessers forsøg på, at begrænse andre interessers fiskeri. Det forhold, at fiskerilovgivningen bla. skal beskytte fiskeressourcene, bruges her som et redskab i kampen mod andre interesser.

Nogle af forslagene er mere radikale end andre, og som planlægger er det derfor vigtigt at holde sig for øje, hvad målet med en fremtidig regulering af fiskeriet på Limfjorden er. En forøgelse af turistindtægterne er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at det kommer lokalbefolkningen til gode. Derimod vil det have store konsekvenser for limfjordsbefolkningen, hvis dens mulighed for at drive et fiskeri på fjorden bliver yderligere begrænset. Myndighederne arbejder for at Limfjorden igen skal have et varieret dyre- og planteliv, og hvis det lykkes at "genoprette fjordens miljø" er lokalbefolkningen selvfølgelig interesseret i at udnytte de muligheder, det giver.

G.4. Skitse til et co-management projekt

Det, der i dag præger debatten om Limfjordens fremtid, er en udtalt mangel på dialog mellem interesserne. En dialog som nogle af parterne ovenikøbet efterlyser. Den officielle debat bærer præg af, at interesserne hver for sig forsøger at give de andre interesser skylden for Limfjordens og dermed fiskeriets dårlige tilstand. Det karakteristiske er samtidig, at interesserne uofficielt har et mere nuanceret syn på, hvad der er galt med fjorden, og at de har mange forskellige forslag til, hvad der kan gøres.⁸²

Ideen med et co-management projekt er, at myndighederne bringer alle de involverede parter og interesser til at sætte sig sammen og komme med et fælles forslag til den fremtidige brug af Limfjordens ressourcer. Et sådant projekt kræver, at det får officiel status, og at *alle* parter - lige fra Landbrugs- & Fiskeriministeriet over miljøinteresserne til fiskerne og jægerforbundet - går konstruktivt ind i arbejdet. En deltagelse i projektet kunne kædes sammen med en fremtidig plads som bruger.

Ved at få officiel status med et pålæg om at *skulle* komme med forslag til reguleringer og deres konsekvenser, sikrer man, at alle bliver nødt til at samarbejde. Men for at projektet skal lykkes, er det nødvendigt, at alle parter ser en fordel i at deltage. Dvs. alle skal yde noget, for til gengæld at få noget igen. Dette kan umiddelbart være svært at opfylde, da nogle af interesserne har haft fordel af netop ikke at skulle tage hensyn til andre interesser.

Hvis man ser på den nuværende ramme, der er sat af Myndighedssamarbejdet, så er det centrale at sikre et alsidigt dyre- og planteliv, der kun i begrænset omfang påvirkes af menneskelig aktivitet. Det medfører, at de forskellige interesser kæmper om at skubbe hinanden ud fra udnyttelsen af Limfjorden. I realiteten er det kun fjordfiskerne, og det vil idag primært sige fritidsfiskerne, der virkelig er interesseret i et alsidigt dyre- og planteliv, fordi de driver (eller måske snarere gerne igen vil drive) et bredt sammensat fiskeri.

Trawlfiskerne har udelukkende brugt én teknik, ligesom muslingefiskerne og sportsfiskerne udelukkende bruger én teknik idag. Fjordfiskerne derimod benytter forskellige redskaber alt afhængig af hvilke fisk, der skal fanges og hvilken bund der er tale om. På steder med meget ålegræs bruger man en ruse, på sandbund lægger man istedet en krogline, i det åbne farvand sætter man sildegarn osv. Fjordfiskerne er derfor - i modsætning til de sportsfiskere, der udelukkende fisker efter havørreder - umiddelbart interesseret i artsrigdom og dermed den diversitet, som rammen for Myndighedssamarbejdet lægger op til.

På denne baggrund kan man derfor sige, at den nuværende ramme ikke er rimelig, fordi fjordfiskerne eller fritidsfiskerne vil argumentere for, at alle andre brugere skal udelukkes, fordi de ikke er interesseret i en "alsidig fjord". Ligesom man kan sige, at alle de forskellige brugere vil forsøge at udmanøvrere hinanden, fordi rammen lægger op til, at fjordens miljø skal være så lidt påvirket af mennesker som muligt. Da det samtidig er uafklaret, hvad "så lidt som muligt" indebærer, kan alle argumentere for netop deres synspunkter.

Istedet kan man forsøge at lave en ny ramme, der sikrer alle brugere en plads i den fremtidige udnyttelse af fjorden. Det centrale spørgsmål bliver derefter, hvor meget de enkelte interesser "må fylde" i forhold til hinanden. Derfor er det afgørende, at *alle* brugere bliver sat til at arbejde indenfor den samme ramme.

Hvis et co-managementprojekt skal gennemføres, er det altafgørende, at den ramme der laves har en realistisk og dermed opnåelig målsætning. Limfjorden som økosystem er - ligesom andre økosystemer - præget af menneskelig indgriben, derfor er det nødvendigt at bygge en ramme, der tager hensyn til dette. For det er denne menneskelige praksis, der er

afgørende for, om "miljøet" er godt.

G.4.1. Fem myter

Allerførst er det dog vigtigt at få ryddet mindst fem myter af vejen, eller i det mindste få sat fokus på fem meget almindelige fordomme.

1. *Myten om at fuldtidsfiskeri har forrang* i forhold til deltids- og fritidsfiskeri. Denne myte bevirker, at der argumenteres for, at det er fuldtidsfiskeriet, der skal genoprettes. Men dels er fuldtidsfiskeri som "enesteerhverv" ikke særlig gammelt. Det er som nævnt først i 1978, at fiskerne blev skilt ud i forskellige grupper. Desuden har prisfald på torsk, sild og ål for fremtiden marginaliseret Limfjorden som basis for et fiskeri på fuld tid.

2. *Myten om at muslingefiskeriet er homogent.* Det bevirker, at man taler om muslingefiskerne, som om alle 51 fartøjer og deres måde at drive fiskeri på er ens. Det er det langt fra, som omtalt tidligere i rapporten.

3. *Myten om at landbruget er homogent.* Istedet vil det være vigtigt i langt højere grad, end man gør i dag, at se detaljeret på en differentieret arealanvendelse. Det må være målet at fremme en driftsform for landbruget, der gavner miljørigtig arealanvendelse istedet for som nu, hvor der er tale om generelle prisstøtteordninger. Dvs. at man må indføre mere specifikke støtteordninger.

4. *Myten om at hele Limfjorden er havørredrelevant* som eksistensbetingelse for sportsfiskernes åfiskeri. Begrundelsen for dette er, at fordi ørreden skal have fri passage, skal intet andet fiskeri foregå i Limfjorden. Nogle kalder det et angreb på både den biologiske og kulturelle diversifikation. Bagved argumentet ligger den værdidom, at havørreder er "bedre" end alle andre fisk.⁸³

5. *Myten om at sportsfiskere udelukkende fisker efter ørred og laks.* Blandt sportsfiskere er der langt fra enighed om, at disse fisk er de mest interessante at fange.

Ved at sætte fokus på disse myter vil det være muligt, at gøre hele debatten om fremtidens brug af Limfjordens ressourcer mere åben.

G.4.2. Co-managementprojektets udgangspunkt

Den helt overordnede ramme for projektet sættes af coastertrafikken og havfiskerne, idet fjorden som omtalt ikke er en fjord, men derimod et sund. Det er indenfor denne overordnede ramme, projektet må tage sit afsæt, og hvor de forskellige brugere skal arbejde og samarbejde om en forvaltningsplan. Rent konkret må projektet tage udgangspunkt i kendsgerningerne om fjorden idag.

A. Fra at være et af Danmarks fiskerigeste farvande er Limfjorden i dag et sted, hvor fisk i større mængder er yderst sjældne. Der er med andre ord sket en kraftig nedgang i antallet for alle fiskearters vedkommende - bortset fra ørreder.

En koordineret og målrettet undersøgelse af, hvad årsagen/årsagerne til dette er vil have stor betydning for planlægningen af en fremtidig udnyttelse af fjordens ressourcer. For ålenes vedkommende er det så vidt vides et europæisk problem, at opgangen af glasål er mindsket i de senere år. At de mange forhenværende vådområder rundt om Limfjorden er blevet tørlagt, at åernes miljøtilstand er dårlig m.m. er andre problemer, der kunne ses på. For de andre fiskearters vedkommende - primært skrubber, rødspætter, torsk og ålekvarter - vil det være interessant at undersøge, om det er muligt at give en forklaring på, hvorfor fx standfisk som skrubber ikke er særligt udbredte mere, selvom fødegrundlaget tilsyneladende er i orden, (Nitschke 1995) og hvorfor der ikke trækker særlig mange rødspætter fra Nordsøen ind i fjorden mere.

B. Mht. fiskeriet så er det som omtalt tidligere ikke muligt at drive et rentabelt erhvervsfiskeri mere. Det er ikke kun pga, at der er få ål i Limfjorden, at bundgarnsfiskerne er holdt op i stort tal. Et fremtidigt fuldtidsfiskeri efter konsumfisk i Limfjorden er en illusion, fordi fiskepriserne er faldet i takt med samfundets generelle produktivitetsudvikling. Derfor skal der landes så store mængder fisk, at fjorden ikke kan bære et fuldtids-

fiskeri af betydning. Fx skal ålebundgarnsfiskerne i fjorden konkurrere med det højeffektive bundgarnsfirma, der driver et storstilet fiskeri i Hjelm Bugt ved sydkysten af Møn. Så selv om der i fremtiden kommer mange fisk, vil Limfjordens bundgarnsfiskere ikke kunne få økonomi i deres bedrifter.

C. Planen bør tilslut tage udgangspunkt i, at alle brugere skal have en plads i den fremtidige udnyttelse af Limfjorden, dels fordi området er så stort, og dels fordi de forskellige interesser efter al sandsynlighed også vil være til stede i fremtiden.

Hvilke brugere, med hvilke livsformer er så relevante for de næste 50 års brug af Limfjorden?⁸⁴ For fiskeriets vedkommende drejer det sig om muslingefiskerne, sportsfiskerne og fjordfiskerne.

Set fra fjordfiskernes side er det vigtigt at få ophævet skellet mellem deltid og fuldtid. Da der ikke tegner sig en fremtid for et erhvervsfiskeri efter konsumfisk, kunne man forsøgsvis ophæve skellet mellem erhvervs-, bierhvervs- og fritidsfiskere samt fjerne redskabsbegrænsningerne for de sidste og istedet indføre tekniske reguleringer og låste farvande, der gælder for alle fjordfiskere.

Af andre brugere er der jægere, landbruget, sejlerne og de fugle- og dyre-interessererede, der ofte også er sejlere. (En måde at opleve skarvkolonierne på er ved at sejle, ligesom det fx er muligt at se sæler på tæt hold.)

Det er nødvendigt, at alle disse forskellige brugere får både rettigheder og ansvar, hvilket betyder, at alle vil få noget ud af samarbejdet, men de må på den anden side også give (køb på) noget. Indenfor rammen af forvaltningsplanen skal disse forskellige brugeres interesser med andre ord bøjes mod hinanden, så det bliver muligt at sikre en plads til alle.

G.4.3. Brugernes opgave

Efter at en ny ramme for den fremtidige forvaltningplan er politisk fastsat, bliver næste skridt at inddrage alle de forskellige brugere. Dette afsnit tager fat på nogle af brugerne - her først og fremmest fiskerne - og skitserer deres opgaver i denne forbindelse.

1. Man kunne sætte fjordfiskerne og sportsfiskerne evt. med assistance fra Danmarks Fiskeriundersøgelser sammen om at dele fjorden op i interessesfærer.⁸⁵

Set fra sportsfiskernes side er der virkelig ørredinteressante vandløb, men der er også områder, hvor ørredfiskeri ikke betyder noget,⁸⁶ hvor man fx kunne tænke sig, at 100 meterreglen blev ophævet, så fjordfiskerne igen kunne drive bla. det traditionelle skrub-befiskeri.⁸⁷ Man kunne udvide fredningen omkring de gode vandløb, dvs. de der kan producere en stor bestand af ørreder. Man kunne også forsøge at tænke mere differentieret med fx deleperioder, hvor den ene halvdel af farvandet var åbent for redskabsfiskeri hvert andet år el. lign.

Umiddelbart er det ikke sikkert at sportsfiskerne ser en fordel i at deltage i en sådan ordning, hvor alle de forskellige interesser sikres en plads i den fremtidige brug af Limfjorden. Men for at undgå store konflikter på længere sigt, er det helt nødvendigt, at også sportsfiskerne indgår i en debat med de andre parter. Iøjeblikket skaber de stor modstand mod sig selv blandt lokalbefolkningen, der taler åbenlyst om "ørredtyranniet".

Hvis fjordfiskerne og sportsfiskerne skulle samles om fx at udvikle Limfjorden til et "lyst-fiskerparadis" kunne man tænke sig, at man iværksatte massive udsætninger af regnbueørreder. Der ville så være noget for begge parter (inkl. turisterne) at fange. Regnbueørreder koster kun det halve af havørreder at producere, og der genfanges dobbelt så mange. Problemet ved dette er dog, at for sportsfiskerne er det vigtigt, at det der fiskes efter er "rigtige" fisk, og i denne forbindelse er havørreder mere "rigtige" end regnbueørreder.⁸⁸

Et problem, man umiddelbart støder ind i, hvis der kommer "huller" i 100 meterzonen, er spørgsmålet om kontrol. Vil det overhovedet være muligt at kontrollere fiskeriet? Hvis

man har lokalbefolkningen, der også består af sportsfiskere, med sig, behøver dette ikke være noget problem, fordi der i forvejen anmeldes ulovligt udsatte redskaber.

Udover at indgå i dette samarbejde skal fjordfiskerne desuden arbejde aktivt - ligesom sportfiskerne - med udklækning af fisk til udsætning. Det gør Nordjysk Amatørfiskerforening allerede med opdrætsanlæg i Struer og på Venø.

2. Muslingefiskernes opgave må internt være at finde ud af, hvor stor, de mener, flåden skal være i fremtiden, hvis fartøjerne skal overleve. Her er den biologiske rådgivning vedrørende bla. bestandsstørrelse vigtig, men det tilbagevendende iltsvind om sommeren giver problemer, fordi det medfører at mange af muslingerne dør, og dette er meget svært at tage højde for i beregningerne.

En evt. kvotenedsættelse må forhandles med industrien. Til gengæld kunne man sige, at muslingefiskeriet ikke bliver stoppet. Muslingefiskerne må endvidere sætte sig sammen med miljøinteresserede og biologerne fra Danmarks Fiskeriundersøgelser, så man kan danne sig et overblik over hvilke områder, der er specielt muslingeegnede, og hvor muslingerne har et stort kødindhold, og hvilke områder der er mere uinteressante. Den eneste chance muslingefiskerne har for at overleve på længere sigt, er ved at udnytte de virkelig gode muslingearealer.⁸⁹

Problemet her er først og fremmest den store differentiering indenfor muslingeflåden mellem de enkelte fartøjer, hvis man skal blive enige om en evt. kvotenedsættelse. Hvilke områder, der er interessante, og hvilke der ikke er, kan ligeledes være forskelligt alt afhængigt af, om fartøjet er specialiseret i at skrabe muslinger til fersk konsum, eller der skræbes muslinger til industrien.

Det kan blive nødvendigt at differentiere mellem de forskellige typer af muslingefiskere. De muslingefiskere, der har overinvesteret, kan fx ikke økonomisk klare en kvotenedsættelse. Ligesom de kuttere, der har to mand ombord, heller ikke vil kunne klare sig med en væsentlig mindre kvote. Hvis man ønsker at indføre individuelle kvoter, vil et af de centrale spørgsmål være, om der skal indføres en kvote pr. båd eller pr. mand.

En reduktion af flåden kræver desuden, at Landbrugs- & Fiskeriministeriet samarbejder med fiskerne om en støtteordning, så det økonomisk kan betale sig for fx de ældre fiskere at opgive muslingefiskeriet.

Fra kritikernes side forudsætter en fortsættelse af muslingefiskeriet, at der bliver iværksat undersøgelser af muslingeskrabningens effekt på bundens flora og fauna i forskellige områder af fjorden. Så længe der ikke er lavet grundige undersøgelser af dette, står både muslingefiskernes forsikringer om, at skrabningen ikke er skadelig og modstandernes argumenter om det modsatte udokumenterede hen. Man kunne her ligeledes tænke sig, at der skulle ses på konsekvenserne af forskellige former for muslingeskrabning, fx forskel på skrabning på hård henholdsvis blød bund, skrabning i områder med spredt forekomst af muslinger i forhold til områder med en tæt koncentration m.v.

Desuden kunne man diskutere, om de forskellige lokale fiskeriforeninger skal have mulighed for selvforvaltning af nogle bestemte områder, eller om man skal indføre turnusordninger i alle de områder, hvor der er mange muslinger af god kvalitet.

3. Mellem miljøinteresserne og de fugleinteresserede vil der være basis for at diskutere, i hvor høj grad fredningen af forskellige fugle bevirker, at det at se og opleve disse fugle efterhånden er uinteressant. En modsætning er her mellem de, der mener at fx skarv og svaner kun er interessante i den udstrækning, at de er en lille smule sjældne, hvis der er for mange af en slags, bliver de en plage, mens andre mener, at det er oplevelsen af store flokke af fugle, der er det centrale.

Historisk set har fjordfiskerne via deres funktion som skytter på havet været med til at fremme og vedligeholde en ganske bestemt bestand af fugle. En fredning af forskellige fuglearter medfører derfor, at det er bestemte arter, der fremmes på bekostning af andre.

Der er ligeledes en debat igang, om hvorvidt muslinger skal forbeholdes til fugleføde, eller de skal udnyttes kommercielt som idag. Meget firkantet sagt bevirker fiskeriet efter muslinger, at muslingebestanden holdes ung med mange individer. Da fuglene især spiser de unge og mindre individer, harmonerer muslingefiskeri - set snævert fra dette synspunkt

- umiddelbart godt med store bestande af fugle.

4. Limfjorden bliver desuden benyttet af mange sejlere, for hvem det at opleve fuglene, sælerne og fiskerne på tæt hold er en del af oplevelsen ved at sejle. Disse brugere kræver, at der for fjordens vedkommende ikke kun er tale om et system af marinaer. Istedet er sammensætningen af marinaer og mindre (forhenværende) fiskerihavne med til at gøre en sejltur gennem Limfjorden til en speciel oplevelse, hvor det skaber stemning, når der bliver solgt fisk i de små havne, selvom fisken er hentet i fx Thyborøn.

Dette stiller krav til turistinteresserne, hvor det gælder om at satse på så differentierede tilbud som muligt for at tiltrække flest turister til Limfjordsområdet. Langt de fleste turister er ikke interesseret i at besøge kulisser. For dem er det langt mere interessant at komme til et område, der bliver brugt af en aktiv lokalbefolkning.

G.4.4. Afsluttende kommentarer

Denne skitsering af nogle af brugernes opgaver i forbindelse med en fremtidig forvaltningsplan for Limfjorden skal ses som et bud på en alternativ måde at gribe forvaltningsarbejdet an på.

Selvom man tvinger de forskellige interesser til sammen at udarbejde forslag til en regulering indenfor en politisk fastsat overordnet ramme, vil deres ofte modsatte syn på, hvordan Limfjorden bør udnyttes i fremtiden, ikke forsvinde. Der vil stadig være mange potentielle konfliktområder, men ved at tvinge dem sammen under den forudsætning, at alle sikres en plads i den fremtidige brug af fjordens ressourcer, kan man være med til at løse op for nogle af de værste konflikter, der bla. næres af den næsten totale mangel på dialog mellem parterne.

Samtidig vil det give planlæggerne en mulighed for i langt højere grad end nu at tage hensyn til de forskellige interesser, fordi disse så at sige "sidder med ved bordet". En forudsætning for, at dette projekt kan gennemføres, er selvfølgelig, at al uddelegering af

planlægningen til brugerne finder sted indenfor den overordnede ramme, og at det for ingen af parternes vedkommende vil være muligt at gå udenom rammen for at fremme egne synspunkter.

NOTER

1. Dette projekt er delprojekt nr. 2 under projekt 4 i Det Strategiske Miljøforskningsprogram i Marine Områder "Muslinge-skrabning i Limfjorden: Effekter på N-, P- og O₂-balancerne samt etnologisk-økonomiske konsekvenser. Projektet startede 1/7-1994 og afsluttes i oktober 1995. Projektet er først og fremmest baseret på interviews og deltagerobservation.

Feltarbejdet har overordnet bestået af tre dele. Første del blev udført i sommeren 1994, hvor jeg sejlede rundt i den vestlige Limfjord og besøgte 14 havne. Der dannede jeg mig et overblik over feltet, fik snakket med mange mennesker - både erhvervsfiskere, bierhvervsfiskere, fritidsfiskere, pensionerede fiskere, forhenværende fjordfiskere, der nu fisker på havet, bådebyggere, havnefogeder og lystsejlere. Denne tur gav desuden en masse kontakter, som jeg siden har udnyttet. I sommeren 1995 vendte jeg tilbage. Denne felttur gav et overblik over den helt aktuelle situation indenfor konsumfiskeriet, foruden en del flere oplysninger om fjordfiskeriets afvikling i de seneste 10-15 år.

Anden del har bestået i såkaldte kvalitative interviews, hvor jeg har interviewet de enkelte fiskere fortrinsvis hjemme hos dem selv, men også ombord på kutterne for nogles vedkommende. Foruden forskellige typer af fiskere (erhvervs-, bierhvervs-, fritids/amatørfiskere og sportsfiskere), har jeg interviewet direktøren på en muslingevirksomhed, et medlem af Kvindeligt Arbejderforbund (KAD), Fiskerikontrollen i Nykøbing Mors, biologer i Viborg Amt og Danmarks Fiskeriundersøgelser (HFI og FFI) samt medarbejdere i Landbrugs- & Fiskeriministeriet, Skov- & Naturstyrelsen, Danmarks Miljøundersøgelser og Danmarks Naturfredningsforening.

Tredje del har bestået af deltagerobservation, hvor jeg har været ombord på en muslingebåd, jeg har været med ude at trawle industrifisk, røgtet bundgarn og kasteruser, og jeg har været med ombord på DFU's "Havfisken" både i 1994 og 1995, hvor jeg deltog i muslingeskrabning og trawlsurvey. Desuden har jeg deltaget i generalforsamlingen for Centralforeningen af Limfjordsfiskere i november 1994 og generalforsamlingen for Morsø Fritidsfiskerforening i april 1995. Jeg har overværet et møde KAD i Nykøbing indkaldte til i april 1995 med muslingeindustrien, Viborg Amt, Landbrugs- & Fiskeriministeriet, Danmarks Fiskeriundersøgelser og Centralforeningen af Limfjordsfiskere angående muslingefiskeriets fremtid. Desuden har jeg været oplægsholder på en debatdag på Thy Højskole om "Fiskeri og Livsform".

2. Det kan være svært at sammenligne de årlige landinger, da den måde, de bliver opgjort på, ikke er ens fra år til år.

3. Oplysning fra Per Sand Kristensen, Danmarks Fiskeriundersøgelser (DFU), Charlottenlund.

4. Det er kun trawlfiskeri efter ål og brisling, der er tilladt på Limfjorden, men mange åletrawlere har før i tiden kunnet fange en del andre konsumarter samtidig.

5. De såkaldte "piratfiskerne" driver også konsumfiskeri. Det er personer der "låner" en erhvervsfiskers mærker og på denne måde kan fiske uden redskabsbegrænsninger. Lars Østergaard, fra Fiskerikontrollen i Nykøbing, oplyser, at op mod 70% af fiskeredskaberne i Limfjorden er mærket med erhvervsfiskermærker.

6. Oplysninger baseret dels på interviews og dels på at antallet af fiske-tegn for fritidsfiskere er faldet, ligesom medlemstallet i fritidsfiskerforeningerne er faldende.

7. Oplysninger fra fiskerne og Per Sand Kristensen, DFU.

8. Jegindø Fiskeauktion lukker muligvis med udgangen af 1995. Hvis dette bliver tilfældet vil der således udelukkende være private opkøbere tilbage til at aftage fiskene fra Limfjorden. Det kan betyde, at fiskerne får endnu sværere ved at få ordentlige priser for deres fisk, hvilket igen kan resultere i, at de sidste erhvervsfiskere holder op. Selvom Limfjordsål er kendt for deres høje kvalitet, får fiskerne ikke højere afregninger for deres ål, fordi de importerede ål fra fx Norge trykker priserne. Det samme er sket mht. ørreder. De opdrættede ørreder har trykket priserne helt i bund på alle ørreder.

Lemvig Fiskeauktionen omsætter primært fisk fra havet.

9. Dette afsnit er baseret på fiskernes egne oplysninger.

10. Oplysninger fra fiskere i Thyborøn, der før har fisket i fjorden.

11. Oplysning fra Steffen Kristensen formand for Centralforeningen af Limfjordfiskere.

12. Thyborøn Kanal regner jeg ikke med til Limfjorden. I kanalen drives et meget intensivt fiskeri efter mange forskellige arter alt efter sæsonen, dog ikke ål.

13. Oplysning fra Erik Hoffmann, DFU, Charlottenlund.

14. Flere steder langs Limfjorden har Johannes Møllgaard, Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet dog påvist, at der har fundet et fuldtidsfiskeri sted på Limfjorden flere hundrede år tilbage. Se fx Møllgaard, 1992.

15. Mobilt erhvervsfiskeri er ikke noget nyt fænomen. Langt tilbage i 1800-tallet tog fiskere fra Limfjorden fx til Roskilde Fjord for at fiske i perioder. Ligesom Limfjorden har været et besøgt fiskevand for "udenbys" fiskere.

16. Peter Andersen fra Boddum, der indtil for få år siden sammen med sin søn drev et omfattende bundgarnsfiskeri, har fiskeredskaber liggende for mellem 4 og 5 mill. kr. De ligger nummererede på paller indendørs og kan tages ud og bruges, hvis der kommer fisk igen. Men garnene er syet til bestemte pladser, så de kan ikke bare sælges til andre og er derfor i realiteten værdiløse.

17. Dette er ikke specielt for limfjordsfiskeriet, men et typisk træk ved fiskeriet i det hele taget. For en yderligere beskrivelse af strukturudviklingen og dens følger indenfor limfjordsfiskeriet se Wohlfahrt, 1988.

18. Nogle bundgarnsfiskere har i perioder med dårlige fangster i Limfjorden haft bundgarn i andre farvandsområder.

19. Der generelle opmålingsregler har givet mulighed for, at nogle af fartøjerne i Limfjorden svarer til kuttere på ca. 15 BRT.

20. Fiskerne mener selv, der var tale om overfiskning. Se også Hoffmann 1983.

21. Mange af de yngre fiskere har foretrukket muslingefiskeriet fremfor havfiskeriet, bla. fordi det har givet dem mulighed for at være hjemme ved familien hver dag, istedet for kun at være hjemme i weekenderne. En af muslingefiskerne fortalte, at hans lille søn ikke kunne kende ham, når han havde været på havfiskeri i en uges tid. Sønnen var simpelthen bange for

ham, hver gang han kom hjem.

22. Fx ejes 4 af de 9 hjemmehørende muslingekuttere på Fur af folk fra andre erhverv. Det er en smed, en bådebygger, en tømrer og en tidligere ansat i Falck, der nu alle er muslingefiskere.

23. Mange undrer sig over denne opmålingspraksis. "I gamle dage" svarede fartøjets BRT nogenlunde til dets lasteevne. Idag kan et fartøj på 7,99 BRT laste 35 tons.

24. Det er L 929 "Mithokon" og T 229 "Liden Kirsten".

25. Da ugekvoten på 110 tons begyndte at blive håndhævet strengt for nogle år siden, betød det for nogle af de mindre kuttere, der hidtil ikke havde landet deres ugekvote fuldt ud, at fabrikkerne tvang dem til at levere de fulde 110 tons pr. uge.

26. Nogle af de nye muslingefartøjer kan ligeledes relativt let rigges om til andet fiskeri.

27. Trækkene varer ofte kun 2-3 minutter, skraberen skal hives op og dumpes i vandet for at få mudder af, hvorefter den hives indenbords og føres hen over lasten. Hydraulikken betjenes fra styrehuset, men posen lukkes op manuelt, når muslingerne skal ned i lasten. (De nye fartøjer, der er bygget til muslingeskrabning, er indrettet til at blive betjent af én mand.)

28. Samtidig er denne pris afhængig af prisen på verdensmarkedet for muslinger.

29. Derfor kan fartøjsøkonomien også se meget forskellig ud fra år til år for de enkelte fartøjer. Nogle både har i perioder haft en meget høj indtjening, fordi de landede muslinger til fersk konsum.

30. For yderligere oplysninger om fabrikkerne se Roth og Christensen, 1996.

31. Oplysninger fra ABBA Seafood og Vejle Muslingeindustri. Sidstnævnte gik i betalingsstandsning i slutningen af 1995.

32. Fx Polar Muslinger i Løgstør og Vilsund Muslingeindustri.

33. Værftet i Struer er ikke lokalt afhængigt, men om muslingebådene overhovedet benytter dette, ved jeg ikke.

34. Beddingerne i Løgstør og Hvalpsund bruges stadigvæk af de lokale fiskere og den "omrejsende" bådebygger. I Glyngøre og på Jegindø er beddingerne derimod nedlagt. Ålborg har jeg ingen oplysninger om. I hvertfald Vilsund, Struer og Løgstør bruges desuden af lokale lystsejlere.

35. En nedsættelse af kvoten medfører ikke nødvendigvis en tilsvarende lavere indtjening. En kvotenedsættelse kunne være med til at tvinge fiskerne til at gå efter de muslinger, der er mest værd og undgå laster med for mange tomme skaller.

Industrien mener dog, at de ikke kan leve med en lavere kvote, fordi deres produktion så bliver urentabel. Ihvertfald vil det i første omgang betyde, at produktionen skal skæres ned med fyringer til følge.

Kvindeligt Arbejderforbund (KAD) mener, at industrien burde tvinges til at udnytte den ressource, de får ind, bedre, end det gøres idag. Som det er nu, ryger der en del brugbare muslinger ud som affald, fordi renserierne nogle steder ikke fungerer optimalt.

36. Lukkeperioden i sommeren 1994 blev også forlænget pga. forekomst af giftige alger.

37. Problemet med de individuelle kvoter er, at fiskerne bliver låst fast. De har ikke mulighed for at udvide fiskeriet i en periode, hvor de fx har foretaget nyinvesteringer. Det vil også bevirke, at det ikke vil være muligt for nogle af de ældre fiskere at sælge bådene eller overdrage dem til deres sønner, fordi kvoten vil være alt for lav til at en ung fisker kan overleve. Prisen på muslinger varierer endvidere fra år til år, således at den samme kvote kan give meget forskellig indtægt i forskellige år.

38. KAD i Nykøbing organiserede 80 kvinder i muslingeindustrien i 1995.

39. Hvor bundet den enkelte fisker er til en bestemt virksomhed, har jeg ikke undersøgt særskilt, men de fleste leverer til en bestemt virksomhed. Andre har korterevarende kontrakter.

40. Ved Agger driver enkelte bierhverv med sandormesugning.

41. Til disse fiskere regnes ikke pensionerede erhvervsfiskere, da de ikke udelukkende lever af indtægten fra fiskeriet. Der vil være en del mennesker på fjorden, der regner sig for at være fiskere, men fordi de får pension af den ene eller anden slags, regner jeg dem ikke med til fuldtids erhvervsfiskere. I statistikken figurer disse "pensionister" ofte som erhvervsfiskere, ligesom mange "statistiske" bierhvervsfiskere ikke har 1/10 af deres indkomst fra fiskeriet.

42. Før man kan fiske, er der meget arbejde med at banke pæle ned og sætte redskaber ud og meget arbejde bagefter med at tage pæle og redskaberne op, få dem tørret og evt. repareret inden de lægges i hus til næste sæson.

43. Det man vil omtale som småkårsfolk.

44. Når der kommer bundvendinger "går ålene på land", hvilket viser sig ved, at der fanges mange ål i kasteruserne.

45. Dette er dog ikke helt rigtigt. En fritidsfisker på Mors regnede ud, at de 28 ål han fangede i 1994, havde kostet ham 800 kr til benzin og licens for ham og hans kone. Han har nu solgt de fleste af sine kasteruser.

46. Se endvidere det følgende kapitel om livformsanalyse.

47. En af fritidsfiskerne, der har fisket i 28 år, har i 15 år ført regnskab med udgifter og indtægter fra fiskeriet. Dette regnskab viser, at udgifterne hele tiden har oversteget indtægterne. Af udgifter er der løbende benzin, fornyelse af redskaber, reparation af båd og motor, fiskelicens, medlemskontingent til fritidsfiskerforening, bilkørsel til havnen, havneplads, tøj m.m.

48. Citat af en bierhvervsfisker, der fisker i et område med mange fritidsfiskere.

49. Mit teoretiske udgangspunkt er den strukturelle livsformsanalyse, der er udviklet i Danmark. For en grundigere gennemgang af denne analyse måde se Højrup 1989, Christensen 1987, Christensen og Højrup 1989 og Hansen 1991.

50. Gennemgangen af livsformsanalysen er meget summarisk og kortfattet. Jeg vil igen henvise til de omtalte bøger i forrige note. Grunden til at gennemgangen er med i denne rapport er, at det er vigtigt at vise, at fiskeriet kan indgå på principielt forskellige måder i menneskers hverdagsliv.

Udnyttelsen af Limfjordens ressourcer kan ses fra meget forskellige vinkler, hvorfor det kan være vanskeligt at komme til enighed om den "rigtige" udnyttelse. Hvis man bruger livsformsanalysen til at forklare de forskellige syn på udnyttelsen, er det muligt at forstå baggrunden for mange af de konflikter, der forekommer idag.

51. Om familiebegreber i de forskellige livsformer se Christensen 1987.

52. At drive virksomhed er ikke ensbetydende med, at man har en virksomhed. Dagsværket kan være sammensat af mange forskellige gøremål, der tilsammen danner "virksomheden".

53. For en grundigere analyse af problemerne omkring denne lov set fra lokalbefolkningens synspunkt se Højrup, 1989.

54. Se endvidere Højrup 1989. Tilslutningen til de forskellige foreninger var i starten overvældende, men med de faldende fangster i Limfjorden er medlemstallet i de forskellige lokale foreninger af fritids- og amatør-fiskere også faldet. Fx er Nordjysk Amatørfiskerforening faldet fra ca. 140 medlemmer i slutningen af 1970'erne til godt 100 i 1994. Morsø Fritidsfiskerforening har haft 358 medlemmer, men er nu nede på lidt mere end 100 i 1995. Vestsalling Fritidsfiskerforening er gået fra 280 medlemmer ned til 100 i 1994. De ældre fritidsfiskere holder op, og der bliver ikke rekrutteret unge folk mere.

55. Børge Christensen, miljøkonsulent i Danmarks Sportsfiskerforbund, definerer rekreativt fiskeri således: *"Altså det er klart, at en sommerhusejer, som kommer ud til sit sommerhus i sin sommerferie og har et garn eller en ruse. Jamen han vil da være at opfatte som en rekreativ fisker. Han fanger til.. hvis han kan fange en skrubbe til eget forbrug. Men så er der jo andre fritidsfiskere, som driver en helt anden form for fiskeri. Så det er derfor, jeg siger, at det er en sandhed med modifikationer. Altså det vi betegner som rekreativt fiskeri i dag, det er efter min definition lystfiskeri med en stang og en snøre, og sådan tolker jeg altså loven. Men der er de der modifikationer."*

56. Pga. dårlige priser har konsumsildene i Limfjorden ingen økonomisk betydning for erhvervsfiskerne, derfor konkurrerer industritrawlerne ikke med andre erhvervsfiskere om konsumsild. Prisen på konsumsild er idag næsten den samme som for sild til industri.

57. For fiskerne har de nye kuttere bla. betydet en væsentlig forøgelse af sikkerheden ved muslingefiskeriet, da de er bygget til at tage den maksimalt tilladte daglige last. Nogle af fiskerne med ældre både har til tider lastet deres kuttere mere, end de egentlig kunne bære, hvilket har medført flere episoder med kæntring og drukninger til følge.

58. Da der var fladfisk i fjorden, var dette fiskeri meget udbredt. Da det i efteråret 1995 ser ud til, at der for første gang i en årrække igen er kommet skrubber, er garnfiskeri efter disse en oplagt mulighed for fritidsfiskerne. Skrubberne opholder sig fortrinsvis på det lave vand og dermed ofte indenfor 100 meter fra strandkanten.

59. Fritidsfiskerne undrer sig over, at det kun er i deres ruser, at odderne finder på at drukne. Da Fiskerikontrollen i Nykøbing oplyser, at op mod 70% af redskaberne i Limfjorden er forsynet med erhvervsfiskermærker, er det således kun 30% af redskaberne, der skal forsynes med dette spærrenet. Fritidsfiskerne vil gerne være med til at redde odderbestanden, men da det er et fåtal oddere, der er druknet i saltvand, i forhold til det relativt store antal oddere, der fx bliver kørt over på vejene, mener de, at reglen er indført med et andet sigte, nemlig at forhindre ørreder i at gå i kasteruserne. Spærregarnet bliver da også af sportsfiskere kaldt for ørredriste: *"Vi har jo en model for Hjarbæk Fjord. Det var den første, hvor vi ligesom*

kom igennem.. Det man har lavet er, at man har indført et nyt begreb, der hedder ørredstopriste i ruser. Således at de store ørreder ikke kan komme ind i ruserne. Og ruserne tager rigtig mange ørreder." (Sportsfisker) Der har været tale om, at erhvervsfiskernes kasteruser ligeledes skulle forsynes med dette spærregarn. Hvis det bliver tilfældet vil det for de fiskere, der har en væsentlig indtægt fra fangster i kasteruser, betyde, at de går glip af alle andre fisk end ål. For fiskerne i den østlige del af fjorden er der en stor "bifangst" i disse kasteruser af torsk, sild, hornfisk, stenbider, skrubber og ørreder. En bierhvervsfisker i den vestlige del af Nisum Bredning har eksperimenteret med brugen af spærregarn i sine kasteruser. Han forsøgte at undgå fangst af skrubber, der medfører en krabbeinvasion i ruserne. Det virkede efter hensigten. Ruserne fangede ikke så mange skrubber og dermed krabber, ligesom de heller ikke blev fyldt med Sargassotang. Til gengæld kunne ruserne ikke fange blankål om efteråret. Han har derfor opgivet at bruge disse ruser i blankålssæsonen.

I december 1995 er der indført stopgarn i alle kasteruser i Limfjorden.

60. Konsumfiskerne fisker efter mange forskellige fiskearter, blandt disse også ørreder. Mange steder i Limfjorden er det svært at fange ørreder med garn, hvilket bla. Kaare Ebert, FFI Silkeborg, har registreret.

61. På Limfjorden som andre steder foregår der forskellige former for ulovligt fiskeri. Dels fiskeri med stjålne redskaber, dels fiskeri med lånte erhvervsfiskerredskaber, dels fiskeri med ikke-mærkede redskaber og dels fiskeri i områder og på tider af året, hvor fiskeri er forbudt. Man skal i denne forbindelse huske på, at mange mennesker både driver sports- og fritidsfiskeri.)

62. I forrige århundrede betød åbningen mod vest meget for fragtfarten fra den vestlige del af Limfjorden. Se Wohlfahrt 1995.

63. Citat af Ole Norden Andersen, Skov- & Naturstyrelsen.

64. Igennem hele historien har Limfjorden ført en omskiftelig tilværelse mellem at være et marint område og et brakvandsområde, og bla. siden 1100-årene har der været mindre gennembrud i vest.

65. Den offentlige høring i Glyngøre d. 20/11-1995 satte dog hele problemet med landbruget omkring Limfjorden på dagsordenen.

66. Der er allerede flere etablerede forsøg på at tiltrække turister til "Limfjordslandet". Nordjyllands amt har fx etableret en cykelsti langs Limfjorden, ligesom Netværk Limfjorden arbejder for en øget turisttilstrømning især med henblik på fisketurister.

67. Dette var specielt en anke i 1994, hvor Landbrugs- & Fiskeriministeriet lukkede store områder af fjorden på baggrund af resultater fra DFU's prøveskrabninger.

68. Mit projekt har ikke direkte omfattet landbrugets interesser. Derfor er det udelukkende kritikken af landbruget, der er med i denne rapport.

69. Det drejer sig dog især om opsyn med de kommunale vandløb.

70. En gruppe under Danmarks Sportsfiskerforbund er i juni 1995 netop kommet med et udspil om begrænsning af redskabsfiskeriet i Limfjorden.

71. Lederartikel i Danmarks Naturfredningsforenings blad "natur og miljø" nr. 4 1994 om det ulovlige fritidsfiskeri.

72. Se fx det omtalte oplæg i note 70.

73. Der foregår i øjeblikket en diskussion internationalt om såkaldt co-management. Se fx Pinkerton 1994 og Eythorsson 1995.

74. For erhvervsfiskerne er der ikke kun tale om, at fjorden har en økonomisk værdi. Fjorden giver disse fiskere mulighed for i det hele taget at drive fiskeri, og denne mulighed kan ikke direkte gøres op økonomisk.

75. Man kan fx se sagen om Rav Aage fra Thyborøn og hans kamp mod Cheminova i dette lys. Han modtog i 1995 ridderkorset for denne kamp. Hvis lokalbefolkningen ikke kunne udnytte området, ville der heller ikke være interesse for at føre disse lokale kampe.

76. Det vil være en stor udgift for havnene, der selv skal betale for depotering af materialet. Her kunne man tænke sig, at staten gik ind med støtte i begyndelsen, og man samtidig forsøgte at genanvende dette materiale.

77. Et led i dette var initiativet fra en fritidsfiskerforening til at samle underskrifter ind fra lokalbefolkningen langs hele fjorden mod muslingefiskeriet i begyndelsen af 1995.

78. Igennem de sidste 5-10 år har Fiskeriministeriet givet tilladelser til bygning af nye og større muslingefartøjer (dog stadig målt ned under 8 BRT) samtidig med, at der er indført strammere reguleringer for muslingefiskeriet. På samme tid har flere muslingevirksomheder ved Limfjorden fået etableringsstøtte dels fra den danske stat, dels fra EU. Muslingefiskerne mener, at ministerierne burde have "snakket sammen". Situationen idag er, at muslingeindustrien lægger et stort pres på fiskerne for at få tilstrækkeligt med råvarer. Det betyder, som omtalt tidligere, at nogle fiskere er tvunget til at levere den maksimale ugekvote på 110 tons muslinger, selvom fiskerne økonomisk kunne klare sig ved at lande mindre. Industrien er derfor ikke interesseret i en nedskæring af hverken kvoten eller flåden. Her er således en konflikt mellem på den ene side muslingefiskerne, der gerne vil have nedskæringer for at redde fiskeriet og på den anden side industrien, der tænker i omsætning, og bruger arbejdspladser som argument for et forsat (stort) muslingefiskeri.

79. I september og oktober 1995 havde muslingefiskerne fx problemer, fordi mange af muslingerne var døde om sommeren. Der var derfor mange tomme skaller i deres laster, og fiskerne fik dårlige afregninger pr. last. Senere på året begyndte fiskerne at skrabe i Skive Fjord, hvor det viste sig, at muslingerne allerede som to årige var store og havde en kødprocent helt op til 20. Lukkeperioden omkring årsskiftet 1995/96 er også blevet forlænget pga. is.

80. Underskriftindsamlingen i begyndelsen af 1995 kom igang på foranledning af, at op imod halvdelen af muslingeflåden var samlet på et meget lille område i januar - Harre Vig ved Sallings vestkyst. Debatten blussede op igen, da en stor del af flåden var samlet ved Thisted et par måneder senere.

81. De skal sænkes 60 cm under vandkorpen.

82. Eksempelvis tog Thylands Fritidsfiskerforening i april 1995 initiativ til at danne en "brugergruppe for Limfjorden". Foruden fritidsfiskere har den repræsentanter fra Danmarks Fiskeriforening, Danmarks Jægerforbund, Dansk Ornitologisk Forening, Muslingegenudlægningen og Danmarks Naturfredningsforening. (Danmarks Sportsfiskerforbund har ikke ønsket at deltage). Gruppen er et forsøg på ad frivillighedens vej at få en dialog igang på tværs af de forskellige interesser.

83. I bla. Information d. 4/12-95 er der rejst en debat om netop dette, at havørreder og laks anses for finere og mere værdifulde som natur end andre fisk. Sportsfiskere går aktivt ind for "naturgenopretningen" af Gudenåen, hvorfor den opstemmede Tange Sø skal fjernes, således at (de kunstigt udsatte) laks kan få det bedre. Dermed vil der samtidig være flere af dem at fange.

84. Her tænkes på brugere af selve fjorden og ikke af de tilstødende landområder - bortset fra landbruget.

85. En ide hentet fra Gorm Rasmussen, Danmarks Fiskeriundersøgelser Silkeborg.

86. Kaare Ebert, Danmarks Fiskeriundersøgelser i Silkeborg, har i sin undersøgelse af fødegrundlaget for havørreder i Limfjorden vist, at det i nogle områder har været meget svært for fritidsfiskerne at fange havørreder, selvom de har haft dispensation fra 100 meter-reglen.

87. Dette som omtalt blevet helt aktuelt igen i 1995, hvor det har vist sig, at det har været muligt igen at fange skrubber.

88. Oplysninger fra Gorm Rasmussen, DFU Silkeborg.

89. Der kan desuden være tale om, at gå ind og frede områder af Limfjorden, som rummer store kulturhistoriske interesser og værdier fx pga. nu oversvømmede bopladser. Her må det være museernes og Skov- & Naturstyrelsens opgave at gå ind og få kortlagt hvilke områder af fjorden, der bør fredes for bundsløbende redskaber.

LITTERATURLISTE

Bidrag til en fiskeripolitik for Limfjorden. Et udspil fra Centralforeningen af Limfjordsfiskere. Herning 1993.

Christensen, Lone Rahbek: Hver vore veje. Etnologisk Forum, København 1987.

Christensen, Lone Rahbek og Thomas Højrup: Strukturel livsforsanalyse. In: Nord Nytt nr. 37.

Dansk Fiskeritidende 1992, 1993, 1994.

Eythorsson, Einar: Who should have a Voice in Management of Local Marine Resources? Some Comments on the Common Property Debate and the Design of Co-Management Institutions for North-Norwegian Fjord Fisheries. Paper presented at the Fifth Common Property Conference; "Reinventing the Commons", Bodø, Norway May 24.-28. 1995.

Fiskeritidende 1. og 2. årgang.

Fjordfiskeren. Medlemsblad for Jysk Fritidsfiskerforbund 11., 12. og 13. årgang.

Fjordfiskeren. Medlemsblad for Thylands Fritidsfiskerforening. 1994 og 1995.

Hansen, Kirsten Monrad: A point of Difference. En rekonstruktion og udspecificering af den karrierebundne livsform. Institut for Europæisk Folkelivsforskning 1991.

Hoffman, Erik: Limfjordens fiskeri. In: FISK OG HAV 81-83, Skrifter fra Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser 1983.

Hoffmann, Erik: Erhvervsfiskeriet i Limfjorden. In: Limfjordsprojektet. Rapport nr. 4: Limfjordsfiskeri i fortid og nutid. Århus 1992.

Hoffmann, Erik: Blåmuslingebestanden i Limfjorden 1993. DFH rapport nr 465a - 1993.

Højrup, Thomas: Det glemte folk. Statens Byggeforsknings Institut, København 1989.

Højrup, Thomas: Produktionsmåder i havfiskeriet. Arbejdspapir Institut for Europæisk Folkelivsforskning 1988.

Højrup, Thomas: Fiskeri og livsform. In: Limfjordsprojektet. Rapport nr. 4: Limfjordsfiskeri i fortid og nutid. Århus 1992.

Kristensen, Per Sand: Østers- og muslingefiskeriet i Danmark. In: FISK OG HAV. Skrifter fra Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser 1992.

Limfjorden fra ende til anden - et togt med miljøskibet "Limgrim".
Ringkøbing Amt, Viborg Amt, Nordjyllands Amt 1994.

Limfjordsgruppen (Danmarks Sportsfiskerforbund): Vedrørende fiskeriforholdene i Limfjorden. Henvendelse til Landbrugs- & Fiskeriministeriet juni 1995.

Miljøministeriet, DMU: Kvælstoftilførsel til Limfjorden. 1994/1.

Møllgaard, Johannes: Bonde eller fisker? En diskussion af Limfjordsfiskeriet ved Sallings kyst i 1700-tallet. In: Limfjordsprojektet. rapport nr. 4, 1992.

Natur og Miljø nr. 4/1994. Medlemsblad for Danmarks Naturfredningsforening.

Nitschke, Karen: Fødegrundlag for bundfisk i Limfjorden. DFH-rapport nr. 491 - 1995.

Pinkerton, Evelyn W: Local Fisheries Co-management: A Review of International Experiences and Their Implications for Salmon Management in British Columbia. In: Canadian Journal of Fisheries and Aquatic Sciences, Volume 51, No. 10, October 1994.

Rasmussen, Holger: Limfjordsfiskeriet før 1825. Sædvane og centraldirigering. Nationalmuseet København 1968.

Roth, Eva: Landeprofil af dansk rekreativt fiskeri. Sydjysk Universitetscenter, Esbjerg 1994.

Roth, Eva og Tove Christensen: Socioøkonomisk undersøgelse af fiskeriet i Limfjorden. Sydjysk Universitetscenter februar 1996.

Statusredegørelse om fiskeriet i Limfjorden. Fiskeriministeriet, Ringkøbing Amt, Viborg Amt, Nordjyllands Amt, Skov- og Naturstyrelsen 1992.

Wohlfahrt, Eske: Fritidsfiskere på Limfjorden. Limfjordsmuseets småskrifter nr. 3, 1983.

Wohlfahrt, Eske: Pennalhuset - fartøj og fiskeri på Limfjorden. Esbjerg 1988.

Wohlfahrt, Eske: Fiskeriet på Limfjorden i 1900-årene. In: Limfjordsprojektet. Rapport nr. 4: Limfjordsfiskeri i fortid og nutid. Århus 1992.

Wohlfahrt, Eske: Limfjorden. In: Poul Holm ed: Fiskere og Farvande - et tværsnit af moderne dansk fiskeri. Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg 1994.

Wohlfahrt, Eske: Limfjordsforbindelser. Limfjordsmuseets småskrifter nr. 15, 1995.